

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Nikita Fesyukov

Anexe Krymu optikou západní a ruské nauky mezinárodního práva
Diplomová práce

Olomouc 2021/2022

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Anexe Krymu optikou západní a ruské nauky mezinárodního práva vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 13. 1. 2022

Nikita Fesyukov

Poděkování

Za veškeré konzultace, spolupráci a pravidelnou a vytrvalou dostupnost bych z celého srdce rád poděkoval doc. JUDr. Ondřeji Svačkovi, LL.M. Ph.D. Kromě toho bych rád vyjádřil vděčnost své rodině, která mě v mém studiu vždy podporovala. Ze všeho nejvíc však chci poděkovat své úžasné přítelkyni, která mi byla při psaní této práce, a nejen při tom, skutečně neuvěřitelnou oporou.

Obsah

1	ÚVOD	5
2	POLITICKO-SPOLEČENSKÝ KONTEXT NA UKRAJINĚ	8
2.1	EUROMAJDAN	8
2.1.1	<i>Eskalace násilí a požadavky demonstrantů</i>	9
2.1.2	<i>Vyjednávání s opozicí a Janukovyčův útěk</i>	11
2.2	SITUACE NA KRYMSKÉM POLOOSTROVĚ	13
2.2.1	<i>Série protestů a obsazení budovy krymského parlamentu</i>	13
2.2.2	<i>Vstup ruské armády, referendum a připojení Krymu k Rusku</i>	16
3	MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ ASPEKTY ANEXE KRYMU	20
3.1	POUŽITÍ SÍLY	20
3.1.1	<i>Intervence na pozvání</i>	23
3.1.2	<i>Ochrana státních příslušníků v zahraničí</i>	26
3.1.3	<i>Doktrína „unable or unwilling“</i>	27
3.2	PRÁVO NA SEBEURČENÍ, SECESE A CESE	28
3.3	BILATERÁLNÍ SMLOUVY MEZI RUSKEM A UKRAJINOU.....	33
4	KOMPARACE ZÁPADNÍ A RUSKÉ MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ DOKTRÍNY VE VZTAHU K ANEXI KRYMU	35
4.1	ZÁPADNÍ DOKTRINÁLNÍ VÝCHODISKA	35
4.1.1	<i>Použití síly Ruskem</i>	35
4.1.1.1	<i>Intervence na pozvání prezidenta Janukovyče</i>	37
4.1.1.2	<i>Ochrana ruských státních příslušníků (ruského etnika) na Ukrajině</i>	39
4.1.1.3	<i>Právo na sebeurčení obyvatel Krymu</i>	40
4.2	RUSKÁ DOKTRINÁLNÍ VÝCHODISKA.....	42
4.2.1	<i>Flexibilní pojetí národa a nápravná secese</i>	42
4.2.2	<i>Relevance referenda</i>	44
4.2.3	<i>Role ruských ozbrojených sil</i>	45
4.2.4	<i>Suverenita a státnost Ukrajiny</i>	46
4.2.5	<i>Historické argumenty</i>	47
4.2.6	<i>Odchylné názory v doktríně</i>	48
5	SOUHLAD RUSKÉ MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ DOKTRÍNY S PLATNÝM MEZINÁRODNÍM PRÁVEM	50
5.1	OBYVATELÉ KRYMU JAKO NÁROD A OTÁZKA NÁPRAVNÉ SECESE.....	50
5.2	REFERENDUM JAKO OTÁZKA MEZINÁRODNÍHO PRÁVA?.....	54
5.3	PROTIÚSTAVNÍ PŘEVRAAT A UKRAJINA JAKO „SELHÁVAJÍCÍ“ STÁT	55
5.4	IRELEVANCE HISTORICKÝCH ARGUMENTŮ	57
6	AKADEMICKÁ SVOBODA V RUSKU	58
6.1	PŘEVAŽUJÍCÍ SOVĚTSKÉ DĚDICTVÍ	58
6.2	PERZEKUCE AKADEMIKŮ A OTÁZKA FINANCOVÁNÍ VĚDECKÉ ČINNOSTI	59
6.3	OMEZUJÍCÍ LEGISLATIVA	60
6.4	„VELMI ŠPATNÝ“ STAV RUSKÉ AKADEMICKÉ SVOBODY	63
7	ZÁVĚR	65
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	67
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	68
	ABSTRAKT A KLÍČOVÁ SLOVA	90
	ABSTRACT AND KEYWORDS	91

1 Úvod

Krize mezinárodního práva. Tak označil předseda ruského Ústavního soudu, Valerij Dmitrievič Zorkin, situaci na Ukrajině ve svém emocionálním článku pro ruský vládní deník *Rossijskaja gazeta* více než tři měsíce po anexi Krymského poloostrova Ruskou federací.¹

Ve skutečnosti je však otázka anexe Krymského poloostrova Ruskem v mezinárodněprávním kontextu o poznání složitější, než se může na první pohled zdát. Úvahy V. Zorkina o krizi mezinárodního práva sice mohou mít určitou výpovědní hodnotu, ale pro jasnější zhodnocení situace je nutná důkladná analýza toho, co se na Ukrajině, a především na Krymu, událo mezi lety 2013 a 2014, a to dvojí optikou: optikou západní nauky mezinárodního práva a optikou ruské mezinárodněprávní nauky. Přesně takovou analýzu poskytnou čtenáři následující řádky této diplomové práce.

Důvodů pro volbu problematiky anexe Krymu optikou západní a ruské nauky mezinárodního práva jako tématu této diplomové práce je hned několik. Prvotně je třeba říci, že v české odborné literatuře tato problematika doposud nebyla podrobně adresována. Česká mezinárodněprávní nauka se otázkou anexe Krymu zabývá pouze ve velmi omezeném a obecném rozsahu, bez toho, aniž by zacházela do hlubších detailů a širších perspektiv. Tato práce tedy vyplní mezeru, která se v současnosti v rámci mezinárodněprávní literatury v české akademické sféře vyskytuje. Dále je třeba zmínit, že jde o stále velmi aktuální problém, který má a určitě bude mít i nadále značný dopad na mezinárodní právo jako takové. V tomto kontextu však nejde ryze o dopady v mezinárodněprávní sféře, což ostatně dokazuje i nedávný nálezný Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3212/18 ze dne 17. 4. 2019,² který se zabýval právem na svobodu projevu v rámci podnikání v kontextu anexe Krymu.

Cílem této práce, jak již bylo výše naznačeno, je srovnat pohledy ruské nauky a doktríny mezinárodního práva na anexi Krymu v roce 2014 s reakcí západní nauky a následně podrobně zanalyzovat argumentaci ruské strany a její soulad s mezinárodním právem veřejným. Jinými slovy, cílem této práce je zodpovědět na dvě primární výzkumné otázky, které zní: „Jak ruská nauka mezinárodního práva nahlíží na anexi Krymu v porovnání se západní naukou?“ a „Je argumentace ruské nauky v souladu s mezinárodním právem?“. V této souvislosti se práce

¹ ЗОРЬКИН, Валерий. *Кризис международного права: современный контекст*. Российская газета [online]. 20. 6. 2014 [cit. 2021-3-18]. Dostupné z: <https://rg.ru/2014/06/19/zorkin-poln.html>

² Tento nálezný shledal, že ostravský hoteliér, který na vstupních dveřích svého zařízení a internetových stránkách zveřejnil informaci o tom, že nebude ubytovávat ruské občany z důvodu anexe Krymu, s výjimkou těch, kteří s ním písemně vyjádří nesouhlas, jednal „racionálně“ a trestáním ze strany úřadů bylo zasaženo do jeho svobody projevu.

rovněž zaměří na problematiku akademické svobody v Rusku a nakolik je tato svoboda v zemi omezována, či neomezována.

Úvodní část práce se zaměří na problematiku anexe Krymu Ruskem v obecné rovině, a to za pomoci metody deskriptivní. V této kapitole se čtenář seznámí se základními informacemi a sledem událostí, které vedly k anexi Krymského poloostrova Ruskou federací. Tato část práce poskytne čtenáři nepostradatelnou bázi v podobě jasně definovaného a popsáno skutkového stavu, který bude předmětem detailnější práce v kapitolách následujících.

Další kapitola již bude zaměřena na situaci na Krymu z mezinárodněprávní perspektivy. V této části jsou vylíčeny aspekty mezinárodního práva, které jsou pro posouzení anexe Krymu klíčové. Za pomoci analytické metody jsou tyto aspekty dále vymezeny teoreticky, aby měl čtenář základní pochopení problematiky z právního pohledu. Kromě toho dojde v rámci této kapitoly i k vylíčení bilaterálních smluv a dohod mezi Ruskem a Ukrajinou, aby došlo k porozumění relevantních institutů a principů mezinárodního práva v konkrétnějším kontextu.

Následující část práce za pomoci komparativní metody srovná reakce představitelů ruské mezinárodněprávní nauky s reakcí představitelů západní nauky mezinárodního práva na teoreticky vymezené právní aspekty anexe Krymu vymezené v předešlé kapitole. Představiteli západní nauky mezinárodního práva se pro účely této práce rozumí autoři z evropských zemí (převážně členské země Evropské unie a v tomto případě i Ukrajiny) a ze Spojených států amerických, případně akademici z Austrálie a Nového Zélandu.

Komparativní část práce bude následovaná hlubší analýzou ruské mezinárodněprávní doktríny ve vztahu k situaci na Krymu. Práce se zejména zaměří na otázku, zdali je argumentace ruských autorů v souladu s platným mezinárodním právem, a to konkrétně z hlediska klíčových mezinárodněprávních aspektů krymské anexe, podrobně rozebraných ve druhé kapitole.

Závěrečná kapitola této práce se pokusí v návaznosti na kapitoly předešlé zodpovědět na otázku, zdali v Rusku skutečně existuje akademická svoboda, případně jakým způsobem a v jakém rozsahu je omezována. Jak je avizováno výše, patřičné závěry vyplynou z analýzy kapitol předcházejících ve vzájemné souvislosti.

Již z podstaty práce je drtivá většina použitých zdrojů cizojazyčných, a to zejména anglických a ruských. Anglický jazyk pro své odborné publikace k tomuto tématu využívají především představitelé západní mezinárodněprávní nauky, zatímco ruští autoři soustředí převážnou většinu svých prací do ruskojazyčných publikací. Většinou část zdrojů této práce představují elektronické zdroje, a to především monografie získané z databází, jako jsou Academia.edu, JSTOR či ruský portál eLibrary.ru. Použity byly i příslušné právní prameny, dokumenty mezinárodních organizací a také rozhodnutí mezinárodních soudů. Důležitými

zdroji při zpracovávání práce však byly i tištěné publikace, ať už monografie či sborníky. Z těchto bych vyzdvihl především publikaci Lauriho Mälksoo, *Russian Approaches to International Law*, a polský sborník s názvem *The Case of Crimea's Annexation Under International Law*, který poskytuje náhled na anexi Krymského poloostrova z různých mezinárodněprávních perspektiv.

2 Politicko-společenský kontext na Ukrajině

Na konci roku 2013 vypukly na Ukrajině nepokoje, které otřáslý světem. Záběry z hořícího kyjevského náměstí Nezávislosti doposud rezonují společností.³ Co však bylo přesně důsledkem občanské nespokojenosti části ukrajinských obyvatel? Jaké měly protesty průběh? A jak tyto události ovlivnily situaci na Krymu? To jsou otázky, kterým se věnuje první kapitola této práce, která přináší základní informace a sled událostí, které vedly k tzv. krymské krizi v březnu roku 2014.

2.1 Euromajdan

V roce 2013 panovala kolem budoucího směřování v ukrajinské společnosti značná názorová nejednotnost. Dle průzkumu veřejného mínění zveřejněného Kyjevským mezinárodním institutem sociologie v listopadu roku 2013 by 40,8 % dotázaných občanů Ukrajiny v hypotetickém referendu o vstupu do Euroasijské ekonomické unie (EAEU)⁴ podpořilo vstup země do této ekonomické unie. Vstup do Evropské unie by naopak podpořilo 39,7 % Ukrajinců. Vyšší podpora vstupu do EU na úkor EAEU byla zaznamenána v západní a střední části země, zatímco jižní a východní regiony preferovaly užší spolupráci s Ruskem v rámci EAEU.⁵ Co se týče preferencí napříč věkovými skupinami, z průzkumu jasně vyplynula vůle mladé generace v proevropské směřování země, kdežto starší část obyvatelstva by upřednostnila budování užších vztahů s východními partnery.⁶ Z těchto informací je zřejmé, že dosažení konsensu v takto názorově rozdělené společnosti představovalo vskutku nelehký úkol.

V tomto kontextu rozpolcenosti začalo v noci 21. listopadu 2013 na již zmiňovaném náměstí Nezávislosti v Kyjevě protestní hnutí s výmluvným názvem Euromajdan⁷ (česky doslova „evropské náměstí“).⁸ Nepokoje v hlavním městě vyvolalo především rozhodnutí

³ HOFFMAN, Brendan. *Maidan: The Dignity of Revolution*. Brendan Hoffman [online]. [cit. 2021-3-20]. Dostupné z: <https://www.brendanhoffman.com/maidan>

⁴ Pro účely této práce lze říct, že jde o euroasijský „protějšek“ EU, který však slouží spíše jako nástroj Ruska pro efektivnější promítnutí své moci v regionálním měřítku. Pro více informací např. AVEDISSIAN, Karena. *Fact Sheet: What is the Eurasian Economic Union?* EVN Report [online]. 3. 11. 2019 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.evnreport.com/understanding-the-region/fact-sheet-what-is-the-eurasian-economic-union>

⁵ *Which way ukraine should go - which union should join? (population preferences for two weeks before the vilnius summit)*. Kyiv International Institute of Sociology [online]. 26. 11. 2013 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=204&y=2013&m=11&page=1>

⁶ Tamtéž.

⁷ Poprvé byl tento výraz použit na sociální síti Twitter v první den protestů. K samotnému významu více informací např. HEINTZ, JIM. *Ukraine's Euromaidan: What's in a name?* Associated Press News [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/c920a5f8b5c343f4b888a36bad899091>

⁸ *Противники решения о приостановке евроинтеграции собрались в центре Киева*. Interfax [online]. 22. 11. 2013 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.interfax.ru/world/342544>

ukrajinské vlády a prezidenta Viktora Janukovyče pozastavit přípravu podpisu asociační dohody s Evropskou unií a preference upevnění vztahů s Ruskem a EAEU.⁹

Protesty se začaly postupně šířit napříč zemí. V souladu s výše citovaným průzkumem veřejného mínění byly nepokoje zaznamenány zejména v západní části Ukrajiny.¹⁰ Nejvýraznější protest mimo hlavní město proběhl ve Lvově, kde se sešlo až 20 tisíc lidí.¹¹ Zapojily se však i obyvatelé měst na východu Ukrajiny, konkrétně v Charkově a Doněcku, a paradoxně i na samotném Krymu, kde se v Simferopolu sešlo asi 300 lidí na podporu evropské integrace.¹² Stále však platilo, že to nejdůležitější probíhalo a mělo ještě proběhnout v samotném Kyjevě, kde se 24. listopadu sešlo bezmála 100 tisíc protestujících.¹³

2.1.1 Eskalace násilí a požadavky demonstrantů

Prvních pár dní Euromajdanu se neslo v poklidném duchu, avšak to se změnilo 30. listopadu, kdy davy protestujících byly v Kyjevě násilně rozptýleny speciálními policejními jednotkami Berkut.¹⁴ Tento nepřiměřený policejní zásah vyvolal další masivní demonstraci, která se uskutečnila hned následujícího dne, kdy protestující opět zaplnili kyjevské náměstí. Na základě různých odhadů bylo na tomto protestu přítomno mezi 100 000 až 500 000 lidmi.¹⁵ Během těchto protestů vtrhli demonstranti na kyjevskou radnici, zatímco jiní se pokusili prorazit policejní zátarasy, aby se dostali do prezidentské kanceláře.¹⁶

Výše popsané události představovaly určitý zlom v rámci protestního hnutí. Násilné počínání policejních složek vůči demonstrantům bylo odsouzeno i organizací Amnesty International¹⁷ a vyvolalo pobouření v ukrajinské společnosti. V důsledku tohoto zákroku byla

⁹ *Ukraine drops EU plans and looks to Russia*. Al Jazeera [online]. 21. 11. 2013 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2013/11/21/ukraine-drops-eu-plans-and-looks-to-russia>

¹⁰ *Euromaidan Protests*. In: Wikimedia Commons [online]. 3. 12. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Euromaidan_Protests.png

¹¹ КОЗЫРЕВА, Татьяна. *Львовяне не прекращают митинговать*. День [online]. 24. 11. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <http://day.kyiv.ua/ru/news/241113-lvovyanе-ne-prekrashchayut-mitingovat>

¹² ЗАКИРОВ, ЗАКИР. *В Крыму на Евромайдане спели гимн УПА*. Vesti UA [online]. 24. 11. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://vesti.ua/krym/26256-v-krymu-na-evromajdane-speli-gimn-upa-i-potrebovali-otstavki-azarova>

¹³ *Huge Ukraine rally over EU agreement delay*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 24. 11. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25078952>

¹⁴ *EuroMaidan Revolution Police violently break up Independence Square protests at 4 a.m. today; many injuries reported*. Kyiv Post [online]. 30. 11. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.kyivpost.com/article/content/euromaidan/reports-police-forcefully-break-up-protest-site-on-maidan-nezalezhnosti-this-morning-332674.html>

¹⁵ *Protesty v Kyjevě nekončí, opozice svolává své příznivce z celé země*. Česká televize: ČT24 [online]. 1. 12. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1061685-protesty-v-kyjeve-nekonci-opozice-svolava-sve-priznivce-z-cele-zeme>

¹⁶ *Ukraine protests: 'Fringe' demonstrators storm council*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 1. 12. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-25177679>

¹⁷ *Ukraine: Freedom of Assembly crushed*. Amnesty International [online]. 30. 11. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/11/ukraine-freedom-assembly-crushed/>

zaznamenána zvýšená mobilizace a aktivita ze strany nespokojených občanů, která byla podněcována širokou škálou dalších problémů, od rozsáhlé vládní korupce až po porušování lidských práv na Ukrajině.¹⁸ Zároveň došlo k vývoji jejich požadavků, když hlavním postulátem se stala rezignace prezidenta Janukovyče a ukrajinské vlády a následovné předčasné volby.¹⁹

Situace na Krymském poloostrově, což je klíčová oblast pro účely této práce, však byla poněkud odlišná, i přes výše zmíněný ojedinělý protest. Autonomní parlament poloostrova již 22. listopadu 2013 oznámil, že podporuje rozhodnutí ukrajinské vlády a prezidenta pozastavit proces evropské integrace.²⁰ V dalším prohlášení o pět dní později tentýž orgán opět podpořil prezidenta Janukovyče a odsoudil protesty s tím, že „vedou k destabilizaci sociálně-politické situace v zemi“.²¹ Kromě toho zákonodárny sbor Krymu vyzval, aby obyvatelé regionu „posílili přátelské vazby s Ruskem“.²²

V Kyjevě mezitím střety mezi protestujícími a policií sporadicky pokračovaly, když se 11. prosince speciální policejní jednotky Berkut pokoušely opakovaně „vyčistit“ náměstí Nezávislosti.²³ Napětí dále eskalovalo 16. ledna 2014 poté, co ukrajinský parlament přijal balíček zákonů, které mimo jiné přísně omezily svobodu shromažďování, projevu a sdružování, a to například kriminalizací velmi vágně definovaných „extremistických aktivit“ či legalizací internetové cenzury ze strany vlády.²⁴ Tyto události byly doprovázeny zprávami o útocích na aktivisty a novináře, případy násilného zmizení a špatného zacházení s účastníky demonstrací.²⁵

¹⁸ *Ukraine Opposition Vows To Continue Struggle After Yanukovich Offer*. Radio Free Europe/Radio Liberty [online]. 25. 1. 2014 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/protesters-police-tense-standoff-ukraine/25241945.html>

¹⁹ HERSZENHORN, David M. *Thousands Demand Resignation of Ukraine Leader*. The New York Times [online]. 1. 12. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2013/12/02/world/europe/thousands-of-protesters-in-ukraine-demand-leaders-resignation.html>

²⁰ *Крымский парламент решил, что надо поддержать Азарова и Россию*. Українська правда [online]. 22. 11. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/11/22/7002781/>

²¹ *Крымский парламент решил еще раз поддержать Азарова и заклеят оппозицию*. Українська правда [online]. 25. 11. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/11/27/7003199/>

²² Tamtéž.

²³ Organization for Security and Co-operation in Europe. *Human rights Assessment mission in Ukraine: Human rights and minority rights situation* [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/3/118476.pdf>, s. 23

²⁴ *Ukraine: Brief legal analysis of "Dictatorship Law"*. Civic Solidarity [online]. 20. 1. 2014 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.civicsolidarity.org/article/880/ukraine-brief-legal-analysis-dictatorship-law>

²⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe. *Human rights Assessment mission in Ukraine: Human rights and minority rights situation* [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/3/118476.pdf>, s. 23

Legislativní změny, zjevně mířené na probíhající protesty, opět pobouřily účastníky Euromajdanu, což vyústilo v další násilné střety dne 19. 1. 2014.²⁶ Skutečný zlom však nastal 22. ledna, kdy při protestech došlo k prvním úmrtím. Dva lidé podleli střelným zraněním na kyjevském náměstí Nezávislosti po střetech s policií, zatímco jeden aktivista byla nalezen mrtvý poblíž hlavního města se známkami mučení.²⁷ Nepokoje se stupňovaly, když se o dva dny později aktivisté zmocnili úřadů regionální vlády ve západoukrajinském městě Ivano-Frankivsk a zaútočili na další v Černovici.²⁸ Na protipólu mezitím vyzval parlament Krymské autonomní republiky prezidenta Janukovyče, aby v zemi vyhlásil výjimečný stav.²⁹

2.1.2 Vyjednávání s opozicí a Janukovyčův útěk

Na pozadí hluboké krize v zemi zahájil prezident Janukovyč přímé vyjednávání s opozicí, které vedlo dne 28. 1. 2014 k rezignaci ukrajinského premiéra Mykoly Azarova, ke zrušení balíčku anti-protestních zákonů a amnestii pro osoby zadržené policií během protestního hnutí.

Zdalo se, že se situace uklidnila, když mezi 14. a 16. únorem bylo propuštěno všech 234 aktivistů zadržených od prosince. Zároveň došlo ze strany protestujících k opuštění a vyklizení kyjevské radnice spolu s dalšími úřady v regionech, zejména v západní části země.³⁰ To nejhorší však mělo teprve přijít.

Dne 18. února došlo k nečekanému zhoršení situace. Na zasedání ukrajinského parlamentu požadovala opozice okamžitý návrat k parlamentně-prezidentské formě vlády a znovuzavedení ústavy z roku 2004. Zároveň vypukly v ulicích Kyjeva násilné střety mezi aktivisty a policií, které v následujících dnech vedly ke smrti více než stovky lidí, a to i v důsledku střelby neidentifikovaných odstřelovačů.³¹ V souvislosti s tímto krveprolitím v Kyjevě se vymkla i situace na západu země, když aktivisté začali opět násilně obsazovat budovy úřadů a státních institucí.³²

²⁶ *Ukraine crisis: Clashes after thousands defy protest ban.* The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 19. 1. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25798320>

²⁷ Organization for Security and Co-operation in Europe. *Human rights Assessment mission in Ukraine: Human rights and minority rights situation* [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/3/118476.pdf>, s. 23

²⁸ *Ukraine unrest: Protesters storm regional offices.* The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 24. 1. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25876807>

²⁹ Tamtéž.

³⁰ *Ukraine crisis: Timeline.* The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 13. 11. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>

³¹ Organization for Security and Co-operation in Europe. *Human rights Assessment mission in Ukraine: Human rights and minority rights situation* [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/3/118476.pdf>, s. 23

³² *In pictures: Graphic images from Ukraine's violent clashes.* The Globe and Mail [online]. 18. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.theglobeandmail.com/news/world/in-pictures-graphic-images-from-ukraines-violent-clashes/article16939091/>

V kontextu této masivní eskalace došlo 21. února 2014 k uzavření dohody o řešení politické krize na Ukrajině mezi prezidentem Viktorem Janukovyčem a vůdci parlamentní opozice za pomoci mediace ze strany zástupců Evropské unie a Ruska.³³ Dohodu podepsali prezident Janukovyč a vůdci opozice Vitalij Kličko, Arsenij Jaceňuk a Oleg Tjahnybok. Podpisu byli svědky ministři zahraničí Německa, Polska a Francie.³⁴ Zvláštní zástupce prezidenta Ruské federace Vladimir Lukin, který se rovněž účastnil jednání, dokument odmítl podepsat.³⁵ Dohoda stanovila okamžitý návrat k ústavě roku 2004, tj. k parlamentně-prezidentské formě vlády, vytvoření „vlády národní důvěry“, ústavní reformu a předčasné prezidentské volby do konce roku 2014. Kromě toho stanovila stažení bezpečnostních složek z centru Kyjevu, ukončení násilí a odevzdání zbraní opozicí.³⁶

Následující den však došlo k další razantní změně. Prezident Janukovyč opustil Kyjev za pomoci ruských bezpečnostních složek.³⁷ Do dnešního dne je v exilu v Rusku, kde dle místních médií „pravděpodobně“ žije v Bakovce nedaleko Moskvy, v rezidenci vlastněné ruským ministerstvem vnitra.³⁸ Téhož dne (22. února) byl v rámci televizního vysílání zveřejněn videozáznam rozhovoru s Janukovyčem, ve kterém uvedl, že nehodlá rezignovat a nepodepíše rozhodnutí ukrajinského parlamentu, neboť jej považuje za nezákonné. Situaci v zemi dále označil jako „vandalství, loupežnictví a státní převrat“.³⁹ O několik hodin později přijal ukrajinský parlament rezoluci, v němž uvedl, že se Janukovyč „protiústavně vzdal výkonu svých ústavních pravomocí“ a neplní své povinnosti, a rovněž naplánoval předčasné prezidentské volby na 25. května 2014.⁴⁰ 23. února byly pravomoci a povinnosti prezidenta

³³ *Ukrainian president and opposition sign early poll deal*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26289318>

³⁴ *Agreement on the Settlement of Crisis in Ukraine - full text*. The Guardian [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/agreement-on-the-settlement-of-crisis-in-ukraine-full-text>

³⁵ *Лукин отказался подписать соглашение об урегулировании кризиса на Украине*. Lenta.ru [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://lenta.ru/news/2014/02/21/lukin/>

³⁶ *Agreement on the Settlement of Crisis in Ukraine - full text*. The Guardian [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/agreement-on-the-settlement-of-crisis-in-ukraine-full-text>

³⁷ *Putin: Russia helped Yanukovich to flee Ukraine*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 24. 10. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-29761799>

³⁸ ГОЛУНОВ, Иван. *Бывший президент в бывшей усадьбе Буденного: Иван Голунов нашел в подмосковной Баковке госдачу, на которой, скорее всего, живет Виктор Янукович*. Meduza [online]. 1. 9. 2017 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2017/09/01/byvshiy-prezident-v-byvshey-usadbe-budenного>

³⁹ *Янукович назвал происходящее в Украине государственным переворотом*. РБК-Украина [online]. 22. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.rbc.ua/rus/news/yanukovich-nazval-proishodyashchee-v-ukraine-gosudarstvennym-22022014155900>

⁴⁰ *Рада отстранила Януковича и назначила выборы Президента на 25 мая 2014 г.* РБК-Украина [online]. 22. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.rbc.ua/rus/news/rada-otstranila-yanukovicha-i-naznachila-vybory-prezidenta-22022014171100>

Ukrajiny dočasně přiděleny novému předsedovi parlamentu Oleksandrovi Turčinovovi.⁴¹ Den poté uznaly EU a Spojené státy americké legitimitu změny moci na Ukrajině,⁴² načež se 27. února Arsenij Jaceňuk stal předsedou nově vytvořené prozatímní vlády.⁴³ Rusko označilo události na Ukrajině za „státní převrat“ a odmítlo uznat prozatímní vládu Ukrajiny z důvodu její údajné nezákonnosti.⁴⁴

2.2 Situace na Krymském poloostrově

Situace na Krymu však byla diametrálně odlišná ve srovnání s tím, co probíhalo v Kyjevě. Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, krymský autonomní parlament stál za prezidentem Janukovyčem a na poloostrově probíhaly pouze ojedinělé protesty na podporu evropské integrace. Situace byla spíše opačná, neboť již začátkem února se začaly objevovat první separatistické tendence v regionu.

Dne 4. února 2014 oznámil krymský parlament ustanovení pracovní skupiny, jejímž úkolem bylo provést změny ústavy Krymu. Zároveň zákonodárny orgán poloostrova slíbil, že bude zvaženo referendum o statusu regionu a apeloval na ruského prezidenta a Státní dumu,⁴⁵ aby zaručili zachování krymské autonomie. 20. února uvedl předseda krymského parlamentu při návštěvě Moskvy, že převod Krymu z Ruské sovětské federativní socialistické republiky do Ukrajinské sovětské socialistické republiky z roku 1954 byl chybou.⁴⁶ Paradoxně tentýž politik ostře odsoudil výzvy k ruskému převzetí poloostrova již v roce 2012.⁴⁷

2.2.1 Série protestů a obsazení budovy krymského parlamentu

Kritická situace v zemi v období mezi 18. – 20. únorem ve však promítla i do situace na Krymu. Nezůstalo tak pouze u separatistických tendencí, neboť situace se vyvíjela a stupňovala ze dne na den. 21. února byla svolána mimořádná schůze největší strany v krymském parlamentu (patřilo jim 80 ze 100 křesel), Strany regionů prezidenta Janukovyče. Během této

⁴¹ Турчинов избран и.о. президента Украины. Українська правда [online]. 23. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/02/23/7015936/>

⁴² ЕС признал новую власть в Киеве вслед за США. NEWSru [online]. 24. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.newsru.com/world/24feb2014/euroukra.html>

⁴³ Премьер-министром Украины стал Арсеній Яценюк. Lenta.ru [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://lenta.ru/news/2014/02/27/yatsenuk/>

⁴⁴ Комментарий Департамента информации и печати МИД России по ситуации вокруг Украины. Министерство иностранных дел Российской Федерации [online]. 7. 3. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: https://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/71810

⁴⁵ Dolní komora Federálního shromáždění Ruska (zákonodárny orgán země).

⁴⁶ LOSIEV, Ihor. *The Chronicles of Alienation: The annexation of Crimea from December 2, 2013, through April 4, 2014*. The Ukrainian Week [online]. 16. 3. 2015 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://ukrainianweek.com/Politics/132098>

⁴⁷ DOBROKHOTOVA, Aleksandra a Claire BIGG. *Pro-Russian Activist Falls On Hard Times In Annexed Crimea*. Radio Free Europe/Radio Liberty [online]. 12. 1. 2016 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/pro-russian-activist-crimea-hard-times/27483975.html>

schůze však nebyla diskutována otázka potenciálního odtržení Krymu.⁴⁸ Poslanci naopak podporovali dohodu mezi prezidentem Janukovyčem a opozičními lídry. Krymský premiér Anatolij Mohiljov v následujících dnech uvedl, že uznává novou prozatímní vládu v Kyjevě a že krymská autonomní vláda provede všechny zákony přijaté ukrajinským parlamentem.⁴⁹ V tuto chvíli to přeci jen vypadalo, že dojde ke stabilizaci ukrajinské politické scény, jenže události následujících dnů situaci výrazně zkomplikovaly.

Dne 23. 2. 2014 proběhlo v Simferopolu shromáždění na podporu nové vlády, kterého se zúčastnilo až 15 000 lidí, během něhož aktivisté mávali vlajkami Ukrajiny, krymských Tatarů a Evropské unie.⁵⁰ V Sevastopolu mezitím tisíce protestovaly proti nové ukrajinské vládě a vytvořily oddíly civilní obrany s podporou ruského motocyklového klubu Noční vlci. Demonstranti mávali ruskými vlajkami a skandovali „Putin je náš prezident!“. Kromě toho prohlásili, že odmítnou dále platit daně ukrajinskému státu.⁵¹

A právě ruský prezident Vladimir Putin svolal ve dnech 22. – 23. února celonoční setkání se šéfy bezpečnostních služeb, aby projednali situaci sesazeného ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče. Na konci tohoto setkání Putin poznamenal, že „je třeba začít pracovat na navrácení Krymu Rusku“.⁵² Bylo tedy zjevné, že šlo pouze o otázku dní, než Rusko začne posouvat figurky na šachovnici s vidinou jediného cíle: zisku Krymského poloostrova.

V tomto kontextu nejistoty pokračovaly i nadále nepokoje v největších krymských městech. 25. února zablokovalo několik stovek proruských demonstrantů krymský parlament a žádali neuznání ústřední vlády Ukrajiny a referendum o statusu Krymského poloostrova.⁵³ V Sevastopolu došlo mezitím k nezákonnému zvolení ruského občana Alexeje Chalyho za

⁴⁸ *Regions of Crimea meeting didn't address separation of Crimea from Ukraine - deputy prime minister of Crimea.* Interfax-Ukraine [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://en.interfax.com.ua/news/general/191667.html>

⁴⁹ *Прем'єр Криму Могильов заявляє, що виконуватиме нові закони.* Радіо Свобода [online]. 23. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/25274524.html>

⁵⁰ *У Криму вимагають розпуску парламенту автономії і знесення пам'ятника Леніну.* Радіо Свобода [online]. 23. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/25274499.html>

⁵¹ AMOS, Howard. *Ukraine crisis fuels secession calls in pro-Russian south.* The Guardian [online]. 23. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/23/ukraine-crisis-secession-russian-crimea>

⁵² *Vladimir Putin describes secret meeting when Russia decided to seize Crimea.* The Guardian [online]. 9. 3. 2015 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/09/vladimir-putin-describes-secret-meeting-when-russia-decided-to-seize-crimea>

⁵³ *В Симферополі вимагають референдуму об відділенні Криму від України.* NEWSru [online]. 25. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.newsru.com/world/25Feb2014/simpheropol.html>

starostu.⁵⁴ To však podle ukrajinského práva nebylo možné, protože starostou města byl dle platné legislativy předseda státní správy města jmenovaný prezidentem Ukrajiny.⁵⁵

26. února došlo u krymského parlamentu ke střetu mezi příznivci Euromajdanu a proruskými aktivisty.⁵⁶ Původně se v médiích spekulovalo, že předmětem parlamentního jednání bude otázka statusu Krymu, avšak předseda parlamentu Vladimir Konstantinov později uvedl, že žádná diskuse o odtržení poloostrova neproběhne. Mediální spekulace označil Konstantinov za „provokaci“.⁵⁷ Vše však nasvědčovalo opaku, když Ruskem podporované ozbrojené složky převzaly kontrolu nad hlavní cestou do Sevastopolu. Na hlavní dálnici mezi městem a Simferopolem byl zřízen vojenský kontrolní bod se vztyčenou ruskou vlajkou.⁵⁸

Následujícího dne přišel definitivní zvrát, když ruské speciální složky⁵⁹ obsadily budovu krymského parlamentu a budovu autonomní vlády v Simferopolu a nad těmito budovami vztyčili ruské vlajky.⁶⁰ Zatímco „malí zelení muži“⁶¹ okupovali budovu parlamentu, ten svolal mimořádné zasedání, během něhož bylo odhlasováno rozpuštění krymské vlády a nahrazení předsedy vlády Mohiljova Sergejem Aksjonovem,⁶² členem politické strany Ruská jednota, která ve volbách v roce 2010 získala 4 % hlasů.⁶³ Jak Aksjonov, tak i předseda parlamentu Konstantinov uvedli, že považují Viktora Janukovyče za *de iure* prezidenta Ukrajiny, jehož prostřednictvím požádali Rusko o pomoc.⁶⁴

⁵⁴ AMOS, Howard. *Ukraine: Sevastopol installs pro-Russian mayor as separatism fears grow*. The Guardian [online]. 25. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/25/ukraine-sevastopol-installs-pro-russian-mayor>

⁵⁵ KUZIO, Taras. *Contemporary Ukraine: Dynamics of Post-Soviet Transformation*. New York: M. E. Sharpe, 1998. ISBN 978-0765602244., s. 44

⁵⁶ *Ukraine Crimea: Rival rallies confront one another*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 26. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26354705>

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ MACKINNON, Mark. *Globe in Ukraine: Russian-backed fighters restrict access to Crimean city*. The Globe and Mail [online]. 26. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.theglobeandmail.com/news/world/tension-in-crimea-as-pro-russia-and-pro-ukraine-groups-stage-competing-rallies/article17110382/#dashboard/follows/>

⁵⁹ *День Сил специальных операций появился в России*. Деловой Петербург [online]. 27. 2. 2015 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: https://www.dp.ru/a/2015/02/27/Den_Sil_specialnih_oper

⁶⁰ *Gunmen seize government buildings in Ukraine's Crimea, raise Russian flag*. Cable News Network (CNN) [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2014/02/27/world/europe/ukraine-politics/>

⁶¹ Výraz využívaný k popisu maskovaných vojáků Ruska v neoznačených zelených armádních uniformách vybavených nejmodernějšími ruskými zbraněmi. Pro více informací např. SHEVCHENKO, Vitaly. *"Little green men" or "Russian invaders"?* The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 11. 3. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26532154>

⁶² *Crimea sets date for autonomy vote amid gunmen, anti-Kiev protests*. The Christian Science Monitor [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.csmonitor.com/World/Europe/2014/0227/Crimea-sets-date-for-autonomy-vote-amid-gunmen-anti-Kiev-protests>

⁶³ DE CARBONNEL, Alissa. *RPT-INSIGHT-How the separatists delivered Crimea to Moscow*. Reuters [online]. 13. 3. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-russia-aksjonov-idINL6N0M93AH20140313>

⁶⁴ *Крымские власти объявили о подчинении Януковичу*. Lenta.ru [online]. 28. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://lenta.ru/news/2014/02/27/truepresident/>

Kromě toho odhlasoval parlament konání referenda o větší autonomii, které se mělo konat 25. května.⁶⁵ Během hlasování nebyli do budovy vpuštěni žádní nezávislí novináři.⁶⁶ Někteří poslanci uvedli, že jim bylo vyhrožováno a že bylo jejich jménem hlasováno, i když nebyli přítomni.⁶⁷ Dle ukrajinských médií nebylo jasné, kolik poslanců bylo skutečně přítomno při hlasování.⁶⁸ Vedoucí parlamentního informačního a analytického oddělení však při telefonním hovoru s novináři z budovy parlamentu řekla, že 61 z registrovaných 64 poslanců hlasovalo pro rezoluci o referendu a 55 pro rezoluci o odvolání vlády.⁶⁹ Jeden z hlavních velitelů této operace Igor Girkin vysvětlil v lednu roku 2015, že „drtivá národní podpora sebeobrany“ vylíčena ruskými médii byla fikce a ve skutečnosti muselo dojít k násilnému donucení poslanců k podpoře referenda.⁷⁰

Ve stejný den další vojáci v neoznačených uniformách, tentokrát za pomoci místní pořádkové policie Berkut (a 31. samostatné výsadkové útočné brigády oblečené v uniformách Berkut)⁷¹, zřídily bezpečnostní kontrolní stanoviště na Perekopské šíji a poloostrově Chonhar, které oddělují Krym od ukrajinské pevniny.⁷² Během několika hodin tak byla Ukrajina fakticky odříznuta od Krymského poloostrova.

2.2.2 Vstup ruské armády, referendum a připojení Krymu k Rusku

Situace na Krymském poloostrově se velmi rychle vyvíjela a bylo jasné, že přímá ruská reakce je pouze otázkou času. 1. března prohlásil Aksjonov, že nové de facto orgány Krymu budou vykonávat kontrolu nad všemi ukrajinskými vojenskými a bezpečnostními zařízeními na poloostrově. Rovněž požádal prezidenta Putina o „pomoc při zajišťování míru a veřejného pořádku“ na Krymu.⁷³ Putin okamžitě obdržel povolení Federální rady Ruska⁷⁴ k vojenskému

⁶⁵ *Crimea sets date for autonomy vote amid gunmen, anti-Kiev protests*. The Christian Science Monitor [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.csmonitor.com/World/Europe/2014/0227/Crimea-sets-date-for-autonomy-vote-amid-gunmen-anti-Kiev-protests>

⁶⁶ DE CARBONNEL, Alissa. *RPT-INSIGHT-How the separatists delivered Crimea to Moscow*. Reuters [online]. 13. 3. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-russia-aksyonov-idINL6N0M93AH20140313>

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ *Number of Crimean deputies present at referendum resolution vote unclear*. Interfax-Ukraine [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://en.interfax.com.ua/news/general/193292.html>

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ *И.Стрелков vs Н.Стариков "ЦЕНТРСИЛЫ / СИЛАЦЕНТРА."* YouTube [online]. 23. 1. 2015 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://youtu.be/G04tXnvKx8Y>

⁷¹ PAVLUSHKO, Anton. *How 'Ukrainian Berkut Officer' from Russian Ulyanovsk Assaulted Crimean Parliament Back in 2014*. InformNapalm [online]. 7. 9. 2015 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://informnapalm.org/en/how-ukrainian-berkut-officer-from-russian-ulyanovsk-assaulted-crimean-parliament-back-in-2014/>

⁷² *СМІ повідомили о блокуваннях «Беркута» на в'їздах в Крим*. Lenta.ru [online]. 28. 2. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://lenta.ru/news/2014/02/28/blockpost/>

⁷³ *Премьер-министр Крыма попросил Путина о помощи*. Информационное агентство России ТАСС [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1013127>

⁷⁴ Horní komora Federálního shromáždění Ruska.

zásahu na Ukrajině „do normalizace sociálně-politické situace v zemi“. ⁷⁵ Během následujících hodin maskované ruské jednotky získaly úplnou kontrolu nad Krymským poloostrovem. ⁷⁶

Rusko zpočátku popíralo přítomnost svých jednotek na území Krymu. Ministr zahraničí Sergej Lavrov dokonce tvrdil, že ozbrojené složky na poloostrově jsou pouze místní „sebeobrané“ jednotky, nad nimiž Rusko nemá žádnou autoritu. ⁷⁷ S odstupem času však představitelé země přiznali, že na se na Krymu vyskytovali ruští vojáci. Dne 17. dubna 2014 Putin uznal, že krymské separatistické milice byly podporovány ruskou armádou s tím, že ruská intervence byla nezbytná „k zajištění náležitých podmínek pro to, aby lidé na Krymu mohli svobodně projevit svou vůli“. ⁷⁸ Dle ministra obrany Sergeje Šojgu byla vojenská operace na Krymu prováděna černomořskou flotilou a byla odůvodněna „ohrožením životů krymských občanů“ a nebezpečím „převzetí ruské vojenské infrastruktury extremisty“. ⁷⁹ V tomto kontextu bylo Rusko obviněno z porušení podmínek Budapešťského memoranda, ⁸⁰ což však ruská vláda odmítla s tím, že memorandum neplatí kvůli „komplikovaným vnitřním procesům“ na Krymu. ⁸¹

V takto napjatém kontextu pokračovaly na Krymu přípravy na referendum o větší autonomii, které, jak již bylo uvedeno, bylo naplánováno na 25. května 2014. Na začátku března byl termín změněn na 30. března, protože konflikt na Ukrajině „překročil rozum“. ⁸² Dne 6. března došlo krymským parlamentem k opětovné změně data referenda na 16. 3. a zároveň byla přeformulována otázka, jež měla být v referendu zodpovězena: zda by měl Krym přistoupit

⁷⁵ *Постановление Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации Об использовании Вооруженных Сил Российской Федерации на территории Украины*. Совет Федерации Федерального Собрания Российской Федерации [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z:

<http://council.gov.ru/media/documents/pdf/TVgEegO8XDLs45GeWM18F2g6zHcnvYAw.pdf>

⁷⁶ YOON, Sangwon, Daryna KRASNOLUTSKA a Kateryna CHOURSINA. *Russia Stays in Ukraine as Putin Channels Yanukovich Request*. Bloomberg [online]. 4. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z:

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-03-04/russia-calls-ukraine-intervention-legal-citing-yanukovich-letter>

⁷⁷ *Russia says cannot order Crimean 'self-defense' units back to base*. Reuters [online]. 5. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-lavrov-spain-idUSBREA240NF20140305>

⁷⁸ *Прямая линия с Владимиром Путиным*. Президент России [online]. 17. 4. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20796>

⁷⁹ *Шойгу: действия Минобороны РФ в Крыму были вызваны угрозой жизни мирного населения*. Информационное агентство России ТАСС [online]. 4. 4. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z:

<https://tass.ru/politika/1097051>

⁸⁰ *Joint Statement by the United States and Ukraine*. The White House: President Obama [online]. 25. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/25/joint-statement-united-states-and-ukraine>

⁸¹ *Заявление МИД России в связи с обвинениями в нарушении Россией обязательств по Будапештскому меморандуму от 5 декабря 1994 года*. Посольство России в Великобритании [online]. 1. 4. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.rus.rusemb.org.uk/foreignpolicy/1992>

⁸² *Аксенов: перенос референдума в Крыму связан с тем, что конфликт вышел за пределы разумного*. Interfax [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.interfax.ru/world/362023>

k Rusku nebo obnovit ukrajinskou ústavu z roku 1992, kterou vláda dříve zrušila.⁸³ Referendum bylo dne 14. března Ústavním soudem Ukrajiny prohlášeno za protiústavní.⁸⁴

Referendum se navzdory odporu ukrajinské vlády uskutečnilo. Oficiální výsledky uvádějí volební účast ve výši 83 % s tím, že přibližně 95,5 % lidí hlasovalo pro odtržení od Ukrajiny a připojení k Rusku.⁸⁵ Tyto výsledky byly zpochybněny, a to i v rámci samotné ruské exekutivy, když byla na webu předsedy ruské Rady pro občanskou společnost a lidská práva zveřejněna zpráva, která byla rychle odstraněna, a která hovořila o volební účasti maximálně 30 %, z čehož pouze polovina hlasovala pro připojení k Rusku (tzn. 15 % krymských občanů).⁸⁶ Způsob provedení referenda byl rovněž terčem silné kritiky, a to jak zahraničních vlád,⁸⁷ tak i světových médií.⁸⁸ OBSE odmítla vyslat na poloostrov své pozorovatele, načež Rusko reagovalo pozváním pozorovatelů z několika evropských krajně pravicových politických stran, kteří uvedli, že referendum proběhlo svobodně a spravedlivě.⁸⁹

Dne 17. března po oficiálním oznámení výsledků referenda vyhlásil krymský parlament formální nezávislost Krymské republiky, která zahrnovala území Krymské autonomní republiky a města Sevastopol, kterému byl uděleno zvláštní status.⁹⁰ Parlament rovněž požádal, aby ruská vláda připustila odtržený poloostrov do Ruské federace.⁹¹ Tentýž den uznal Putin

⁸³ *Референдум в Крыму: ответ «нет» не предусмотрен*. Голос Америки [online]. 12. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.golosameriki.com/a/world-ukraine-crisis-referendum/1869197.html>

⁸⁴ *КС признал неконституционным постановление о проведении референдума в Крыму*. 24 Канал [online]. 14. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z:

https://24tv.ua/ru/ks_priznal_nekonstitutsionnim_postanovlenie_o_provedenii_referenduma_v_krimu_n420886

⁸⁵ COLLETT-WHITE, Mike a Ronald POPESKI. *Crimeans vote over 90 percent to quit Ukraine for Russia*. Reuters [online]. 16. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-idUSBREA1Q1E820140316>

⁸⁶ SOMIN, Ilya. *Opinion: Russian government agency reveals fraudulent nature of the Crimean referendum results*. Washington Post [online]. 6. 5. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/volokh-conspiracy/wp/2014/05/06/russian-government-agency-reveals-fraudulent-nature-of-the-crimean-referendum-results/>

⁸⁷ *Crimea referendum should not convince anyone, says William Hague*. GOV.UK [online]. 16. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/news/crimea-referendum-should-not-convince-anyone-says-william-hague>

⁸⁸ ADESNIK, David. *How Russia Rigged Crimean Referendum*. Forbes [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/davidadesnik/2014/03/18/how-russia-rigged-crimean-referendum/?sh=168839a16d41>

⁸⁹ BRENNER, Andreas. *Referendum day in Crimea's Simferopol*. Deutsche Welle [online]. 16. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/referendum-day-in-crimeas-simferopol/a-17500378>

⁹⁰ *Постановление ГС РК О независимости Крыма*. Государственный Совет Республики Крым [online]. 17. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <http://crimea.gov.ru/act/11748>

⁹¹ HARDING, Luke a Shaun WALKER. *Crimea applies to be part of Russian Federation after vote to leave Ukraine*. The Guardian [online]. 17. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/17/ukraine-crimea-russia-referendum-complain-result>

dekretem Krymskou republik za „svrchovaný a nezávislý stát“⁹² a schválil přijetí republiky Krym a Sevastopolu jako samostatných federálních subjektů Ruska.⁹³

Smlouva o přistoupení Krymské republiky k Rusku byla podepsána mezi zástupci republiky a Ruské federace dne 18. března 2014. Byly v ní stanoveny podmínky pro okamžité přijetí republiky a města Sevastopolu jako federální subjekty Ruska a část Ruské federace.⁹⁴ O den později shledal ruský Ústavní soud, že je smlouva v souladu s ruskou ústavou.⁹⁵ Poté ratifikovala smlouvu Státní дума, která rovněž schválila návrh federálního ústavního zákona, který připouští Krym a Sevastopol a stanoví je jako federální subjekty.⁹⁶ Jediný poslanec hlasoval proti.⁹⁷ 21. března byla smlouva a požadovaná změna článku 65 ruské ústavy (který obsahuje seznam ruských federálních subjektů) ratifikována Federální radou⁹⁸ a téměř okamžitě podepsána prezidentem Putinem.⁹⁹ Přijetí Krymu do Ruské federace bylo retroaktivně stanoveno se zpětnou platností k 18. březnu, kdy byla samotná smlouva o přistoupení podepsána.¹⁰⁰

⁹² Подписан Указ о признании Республики Крым. Президент России [online]. 17. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20596>

⁹³ Распоряжение Президента Российской Федерации от 17.03.2014 № 63-рп "О подписании Договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов." Официальный интернет-портал правовой информации [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201403180001>

⁹⁴ Ukraine crisis: Putin signs Russia-Crimea treaty. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26630062>

⁹⁵ КС: Крымский договор соответствует Конституции РФ. Российская газета [online]. 19. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://rg.ru/2014/03/19/dogovor-anons.html>

⁹⁶ Справка о результатах голосования по вопросу: О проекте федерального конституционного закона № 475944-6 "О принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов - Республики Крым и города федерального значения Севастополя." Государственная Дума [online]. 20. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <http://vote.duma.gov.ru/vote/85092>

⁹⁷ Тím byl Ilja Ponomarev ze strany Spravedlivé Rusko. Více informací o něm např. CONRAD, Naomi. *The deputy who voted against annexing Crimea*. Deutsche Welle [online]. 1. 5. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/the-deputy-who-voted-against-annexing-crimea/a-17605965>

⁹⁸ Russian Federation Council ratifies treaty on Crimea's entry to Russia. TASS Russian News Agency [online]. 21. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://tass.com/russia/724749>

⁹⁹ Подписаны законы о принятии Крыма и Севастополя в состав России. Президент России [online]. 21. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20625>

¹⁰⁰ Čl. 24 Federálního ústavního zákona č. 6 -FKZ ze dne 21. března 2014 „O přijetí republiky Krym do Ruské federace a formování nových subjektů v rámci Ruské federace - Krymské republiky a federálního města Sevastopol“

3 Mezinárodněprávní aspekty anexe Krymu

Předchozí kapitola vylíčila do detailu skutkový stav, s nímž bude ve zbytku práce pracováno. Následující část se zaměří na analýzu mezinárodněprávních aspektů, které jsou pro posouzení situace na Krymu klíčové. Jejím primárním cílem je poskytnout čtenáři základní pochopení problematiky z pohledu mezinárodního práva. Kromě toho dojde v rámci této kapitoly i k vylíčení bilaterálních smluv a dohod mezi Ruskem a Ukrajinou, aby byly relevantní instituty a principy mezinárodního práva pochopeny v konkrétnějším kontextu.

3.1 Použití síly

Použití síly je jednou z hlavních otázek mezinárodního práva veřejného a rovněž, nutno dodat, jednou z otázek nejkontroverznějších. Základní zakotvení použití síly v mezinárodněprávní úpravě se nachází v Chartě OSN (dále jen „Charta“), a to konkrétně v jejím čl. 2 odst. 4. Uvedené ustanovení zní: „Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby násilím neb použití násilí ať proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, ať jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.“¹⁰¹ Návaznost na čl. 1 odst. 1 Charty, který stanoví „zachování mezinárodního míru a bezpečnosti“ jako jeden z cílů OSN, je zcela zřejmá.

Zákaz použití síly v mezinárodním právu je v současné době rovněž považován za součást obyčejového mezinárodního práva, což vyplývá z rozsudku MSD ve věci *Nikaragua proti Spojeným státům americkým* (dále jen „Nikaragua“): „V projednávaném sporu nemůže Soud při výkonu své pravomoci pouze ve vztahu k použití obyčejových pravidel nepoužívání síly a nezasahování přehlížet skutečnost, že strany jsou těmito pravidly vázány na základě smluvního práva a mezinárodního obyčejového práva.“¹⁰² Kromě toho upozorňuje výše citovaný rozsudek, že jde rovněž o *ius cogens*,¹⁰³ od něž není možné se odchýlit.

Článek 2 odst. 4 Charty byl dále rozpracován jako zásada mezinárodního práva v Deklaraci o zásadách mezinárodního práva z roku 1970, kde došlo k jeho systematické analýze.¹⁰⁴ Dle tohoto nezávazného právního dokumentu, lze pod použití síly v mezinárodním právu zahrnout agresivní války představující zločin proti míru, ohrožování a používání síly

¹⁰¹ *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*. Organizace spojených národů [online]. [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

¹⁰² MSD: Rozsudek ze dne 27. června 1986: *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America). Bod č. 185.

¹⁰³ Tamtéž, bod č. 190.

¹⁰⁴ SHAW, Malcolm. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. s. 1123. ISBN 978-0-511-45559-9.

k porušování stávajících mezinárodních hranic, represálie zahrnující použití síly, použití síly ke zbavení národů jejich práva na sebeurčení a nezávislost, organizování, podněcování a pomoc nebo účast na občanských válkách nebo teroristických činech v jiných státech a vytváření ozbrojených skupin pro invazi na území jiného státu.¹⁰⁵ Další dokument, který specifikoval princip zákazu použití síly, je rezoluce Valného shromáždění 3314 o definici agrese ze dne 14. prosince 1974, který označil agresi za „nejzávažnější a nejnebezpečnější formu nezákonného použití síly“ a definoval ji jako „použití ozbrojené síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu nebo jakýmkoli jiným způsobem, který není v souladu s Chartou Organizace spojených národů, jak je uvedeno v této definici.“ Článek 3 dané rezoluce dále definuje konkrétní činy jako agresi – ozbrojené invaze nebo útoky, bombardování, blokády, ozbrojené narušování územní celistvosti, umožňující jiným státům využívat vlastní území k páchání agresivních činů a zaměstnávání ozbrojených žoldáků k provádění agresivních činů.¹⁰⁶ I přes jejich nezávaznost jsou oba tyto dokumenty běžně považovány za *opinio juris*, a tedy relevantní pro interpretaci zákazu použití síly dle čl. 2 odst. 4.¹⁰⁷

Jak je zjevné ze znění ustanovení, aplikace čl. 2 odst. 4 Charty je přípustná jen vůči členským státům OSN, nikoliv nestátním aktérům.¹⁰⁸ Čl. 2 odst. 6 Charty dále stanoví, že OSN „zajistí, aby státy, které nejsou členy Organizace spojených národů, jednaly v souladu s těmito zásadami v míře nezbytné pro udržení mezinárodního míru a bezpečnosti“. V tomto kontextu je nutno poukázat na fakt, že mnoho rezolucí přijatých OSN je ve skutečnosti adresováno „všem státům“.¹⁰⁹ Příkladem toho je rezoluce Rady bezpečnosti 757 (1992), která uvalila sankce na Svazovou republiku Jugoslávie.¹¹⁰

¹⁰⁵ *Declaration on Principles of International Law*. United Nations [online]. 24. 10. 1970 [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf>

¹⁰⁶ *Definition of Aggression: General Assembly resolution 3314 (XXIX)*. Institute for International Law and Justice [online]. 14. 12. 1974 [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/General-Assembly-Resolution-3314.pdf>

¹⁰⁷ SHI, Jiuyong. Prohibition of Use of Force in International Law. In: *Chinese Journal of International Law*. 2018, 17(1), s. 1-14. Bod č. 32. ISSN 1540-1650. Dostupné z: doi:10.1093/chinesejil/jmy010

¹⁰⁸ BÍLKOVÁ, Veronika a Tamás LATTMANN. *The Use of Force Against the Islamic State*. The Institute of International Relations Prague [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://www.dokumenty-iir.cz/PolicyPapers/2016/pp_Bilkova_Lattmann_2016.pdf

¹⁰⁹ SHAW: *International Law...*, s. 1124.

¹¹⁰ *Resolution 757 (1992) / adopted by the Security Council at its 3082nd meeting, on 30 May 1992*. United Nations Digital Library [online]. 30. 5. 1992 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/142881?ln=en>

Obecně lze říci, že ve vztahu k jádru principu zákazu použití síly v mezinárodním právu panuje v mezinárodním společenství široký konsensus.¹¹¹ Článek 2 odst. 4 Charty však vyvolává některé interpretační otázky.¹¹² To mimo jiné implikuje i výše citovaný rozsudek MSD ve věci *Nikaragua* dle něhož „Charta OSN v žádném případě nepokrývá celou oblast regulace použití síly v mezinárodních vztazích“.¹¹³ Podle bývalého soudce MSD Shi Jiuyonga je zásadní otázkou interpretace čl. 2 odst. 4 Charty to, zdali má zákaz použití síly úzkou nebo širokou věcnou působnost.¹¹⁴ Sám dochází k závěru, že úzká interpretace působnosti je obtížně představitelná, a to i vzhledem k přísnému přístupu MSD v těchto otázkách.¹¹⁵

V textu Charty nalezneme dvě výslovné výjimky z čl. 2 odst. 4. První z nich je povolení použití síly ze strany Rady bezpečnosti, která může takové povolení udělit, kdykoli určí, že došlo k ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu podle čl. 39. Jakmile situace dosáhne prahové hodnoty dle tohoto ustanovení, může Rada zvážit vyzvání členských států OSN, aby podle čl. 41 Charty zavedly „opatření, která nezahrnují použití ozbrojených sil“, například embargo či přerušování hospodářských styků. Pokud se tato opatření ukážou jako neefektivní, může Rada přistoupit k povolení použití síly podle čl. 42.

Druhou výjimkou ze zákazu použití síly podle Charty je sebeobrana. Podle čl. 51 „nenarušuje Charta přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dojde-li k ozbrojenému útoku na člena Organizace spojených národů“. Sebeobranu však nelze chápat jako bezmeznou, neboť má své limity.¹¹⁶ Přípustnost sebeobrany se omezuje pouze na reakci na aktuální ozbrojený útok, který může oběť agrese ihned realizovat.¹¹⁷ Naopak pouhá hrozba takovým útokem neopravňuje „ohrožený“ stát k sebeobraně.¹¹⁸ Dalším limitem je fakt, že se sebeobrana omezuje hlavně na zastavení protiprávního chování porušitele primární normy,

¹¹¹ GRAY, Christine. *The use of force and the international legal order*. EVANS, Malcolm. *International Law*. 4. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 618-648. ISBN 978-0-19-965467-3.

¹¹² SHI: *Prohibition of Use of Force in International Law...*, bod č. 3.

¹¹³ MSD: Rozsudek ze dne 27. června 1986: *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America). Bod č. 176.

¹¹⁴ SHI: *Prohibition of Use of Force in International Law...*, bod č. 11.

¹¹⁵ Tamtéž, body č. 13 a 15.

¹¹⁶ DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 2., aktualiz. a přeprac. vyd.* Praha: Leges, 2011, s. 352. ISBN 978-80-87212-86-8.

¹¹⁷ Zde je vedena poměrně dlouhá diskuze, jestli je ozbrojený útok totéž, co agrese. Názory se různí, avšak například MSD pravidelně odkazuje na koncept agrese a na rezoluci o definici agrese, aby potvrdil, že konkrétní použití síly je skutečně ozbrojeným útokem. Pro více informací např. AKANDE, Dapo, Antonios TZANAKOPOULOS, Claus KRES, Stefan BARRIGA a Leena GROVER. *The International Court of Justice and the Concept of Aggression*. In: *The Crime Of Aggression*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 214-232. ISBN 9781139058360. Dostupné z: doi:10.1017/9781139058360.008

¹¹⁸ DAVID a kol.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou...*, s. 353.

kteřá zakazuje používání síly.¹¹⁹ To ve zkratce znamená, že sebeobrana musí být proporcionální vůči primárnímu použití síly. Posledním omezením práva na sebeobranu je to, že sebeobranu lze provádět pouze po nezbytně nutnou dobu, tedy do dosažení jejího cíle, kterým je zpravidla zastavení agrese ze strany agresora a jeho ochota k reparaci.¹²⁰ Nedodržení kterékoli z těchto tří podmínek zakládá totožné právní následky jako samotné použití síly.¹²¹

Další diskutované výjimky ze zákazu použití síly v mezinárodním právu, které však nejsou výslovně právně zakotveny, jsou užití síly v kontextu sebeurčení národů (ačkoli kolem této otázky panují značné neshody) a ochrana státních příslušníků v zahraničí, které budou rozebrány v oddělených kapitolách z důvodu jejich relevance pro účely této práce. Taktéž bude rozebrána otázka intervence na pozvání, o níž nelze s jistotou říci, že jde o výjimku ze zákazu použití síly, a tedy okolnost vylučující protiprávnost. Ještě kontroverznější je pak otázka tzv. humanitární intervence, ohledně níž je doktrína výrazně nejednotná.¹²²

3.1.1 Intervence na pozvání

Intervence na pozvání je poměrně specifickým institutem mezinárodního práva, na nějž se názory v doktríně různí. Principiálně je diskutováno, zdali pozvání (souhlas) představuje normu primárního nebo sekundárního charakteru, tedy pravidla o odpovědnosti státu, přičemž rozdíl je zcela zásadní. V případě, že bychom souhlas klasifikovali jako normu primární, ocitla by se intervence na pozvání zcela mimo režim čl. 2 odst. 4 Charty. V opačném případě by do tohoto rámce intervence spadala a jednalo by se o užití síly v mezinárodněprávním slova smyslu. Akademie je spíše nakloněna k tomu, že intervence na pozvání není výjimkou ze zákazu použití síly, neboť onen souhlas je integrován do samotného zákazu použití síly (tedy primární normy) a nemůže tak být okolností vylučující protiprávnost.¹²³ Báze této argumentace tkví v tom, že intervence na pozvání nepředstavuje použití síly „v mezinárodních vztazích“, jak předpokládá čl. 2 odst. 4 Charty.¹²⁴ Takový závěr zároveň přispívá k rozlišení intervence na pozvání a kolektivní sebeobrany a je v souladu s původními záměry autorů Charty.¹²⁵

¹¹⁹ Tamtéž, s. 354.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² SVACEK, Ondřej. Humanitarian Intervention: Fairy Tale about One Swallow Which Made Summer? In: *International and Comparative Law Review* [online]. 2019, 19(2), s. 131-154 [cit. 2021-6-29]. ISSN 2464-6601. Dostupné z: doi:10.2478/iclr-2019-0018

¹²³ VISSER, Laura. May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation. In: *Netherlands International Law Review*. 2019, 66(1), s. 21-45. ISSN 0165-070X. Dostupné z: doi:10.1007/s40802-019-00133-7

¹²⁴ Tamtéž, s. 39.

¹²⁵ Tamtéž, s. 43.

K samotnému obsahu institutu intervence na pozvání je třeba říci, že obecným pravidlem mezinárodního práva je, že stát může požádat cizí státy k vyslání vojsk na jeho území.¹²⁶ Rozsudek MSD ve věci *Nikaragua* k tomuto prohlásil, že intervence „je již přípustná na žádost vlády státu“ v kontrastu s takovou intervencí na žádost opozice.¹²⁷ Obdobně postupoval MSD i ve věci *Ozbrojených aktivit na území Konga*, ve které ovšem aplikoval tento institut bez jakéhokoliv dalšího rozboru.¹²⁸ Na to navázala i Komise OSN pro mezinárodní právo (dále jen „Komise“) v roce 2001 v Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodní protiprávní chování (dále jen „Návrh článků“): „Platný souhlas státu se spácháním určitého činu jiným státem vylučuje protiprávnost tohoto činu ve vztahu ke státu, který tento souhlas udělil, pokud čin zůstane v mezích tohoto souhlasu“.¹²⁹

Obtížnou otázkou je však to, kdy bude takový souhlas považován za platný, přičemž důležitými faktory jsou jak formální požadavky týkající se vyjádření souhlasu, tak i požadavky týkající se vlády, která tento souhlas poskytne.¹³⁰ Obecné požadavky na platnost souhlasu státu rozpracovala Komise ve svém komentáři k výše zmíněnému Návrhu článků (čl. 20): 1. Musí být v souladu s mezinárodním právem, tj. nesmí být založen na omylu, podvodu korupci nebo nátlaku; 2. Musí být jasně stanoven a skutečně vyjádřen, což vylučuje pouze předpokládaný souhlas; 3. Musí být vydán před jinak protiprávním jednáním; 4. Musí být přičitatelný státu; 5. Je neplatný, pokud se týká činů, jejichž spácháním by byla porušena povinnost států podle imperativní normy mezinárodního práva.¹³¹ Právním důsledkem souhlasu, který splňuje tato kritéria, je to, že je jím vyloučena protiprávnost případného silového zásahu, pokud ovšem intervenující stát respektuje rozsah a dobu trvání stanovenou souhlasícím státem.¹³² V tomto kontextu je nutno zdůraznit podmínku 5., dle níž souhlas nemůže směřovat k jednání, které by bylo v rozporu s normami *ius cogens*. Modelovým případem je například vláda, která páchá zvěrstva na části svého obyvatelstva a vyzve jiný stát, aby jí v tomto poskytl asistenci. V takovém případě by asistující stát pomáhal udržovat protiprávní stav a porušování normy *ius*

¹²⁶ MARXSEN, Christian. The Crimea Crisis: An International Law Perspective. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 74/2. 2014, s. 367-391.

¹²⁷ MSD: Rozsudek ze dne 27. června 1986: *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), bod č. 246.

¹²⁸ MSD: Rozsudek ze dne 19. prosince 2005, *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo* (Democratic Republic of the Congo v. Uganda). Bod č. 42an.

¹²⁹ *Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries*. United Nations Office of Legal Affairs [online]. 2001 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf

¹³⁰ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 375.

¹³¹ Tamtéž, s. 376.

¹³² Tamtéž.

cogens, což by vedlo k neplatnosti daného souhlasu, a tedy i neplatnosti takového použití síly.¹³³ Ačkoliv je obtížné přesně vymezit, kdy je jednání vyzývající vlády natolik závažné, aby byl učiněn závěr, že jakákoli žádost o pomoc je neplatná, doktrína dovozuje, že musí jít o porušování pravidelná, hrubá a systémová.¹³⁴

Zajímavá otázka, která v tomto ohledu vystává a kolem které panuje značná názorová nejednota, je rovněž přípustnost intervence na pozvání v kontextu občanských válek. Například Corten je poměrně striktní, když uvádí, že jakákoli forma zásahu nebo pomoci žádající vládě ze strany třetího státu během občanské války, kdy je kontrola území rozdělena mezi válčící strany, je zakázána.¹³⁵ Obdobný názor zastává i Gray.¹³⁶ Bannelier a Christakis k tomuto dodávají, že i praxe států směřuje k závěru o protiprávnosti takové intervence, neboť státy, které provádějí intervence na základě pozvání nebo souhlasu, obvykle podnikají „všechna nezbytná opatření, aby přesvědčily mezinárodní společenství, že jejich zásah by neměl být považován za intervenci do občanské války“.¹³⁷ Stejní autoři však rovněž argumentují, že z tohoto pravidla existuje výjimka, a to v případech, kdy je intervence namířena proti všeobecně uznávaným teroristickým skupinám.¹³⁸ Jak ale bylo naznačeno, názory na tuto otázku se v rámci akademického diskurzu různí. De Wet naopak k praxi států uvádí, že potvrzuje právo uznaných vlád požadovat vojenskou pomoc od třetích států během občanských válek, a to v případě, že si zachovají svůj uznávaný status *de jure*.¹³⁹ Visser zastává obdobný názor, přičemž poznamenává, že charakter interní situace v konkrétním státě není pro posouzení legality intervence na pozvání důležitý a takový zásah do občanské války tak ani nemůže být zakázán.¹⁴⁰

¹³³ LIEBLICH, Eliav. The International Wrongfulness of Unlawful Consensual Interventions. In: *The Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)* 79: *Intervention by Invitation: Impulses from the Max Planck Trialogues on the Law of Peace and War*. 2019, s. 667-670.

¹³⁴ Tamtéž, s. 668.

¹³⁵ OLIVIER CORTEN. *The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law*. 2010, s. 290. ISBN 9781841139425.

¹³⁶ GRAY, Christine. *International Law and the Use of Force*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008. s. 81. ISBN 9780199239153. Dostupné z: doi:10.1093/law/9780199239153.001.0001

¹³⁷ BANNELIER, KARINE a THEODORE CHRISTAKIS. Under the UN Security Council's Watchful Eyes: Military Intervention by Invitation in the Malian Conflict. In: *Leiden Journal of International Law*. 2013, 26(4), s. 855-874. ISSN 0922-1565. Dostupné z: doi:10.1017/S0922156513000447

¹³⁸ CHRISTAKIS, Theodore a Karine BANNELIER. *French Military Intervention in Mali: It's Legal but... Why? Part II: Consent and UNSC Authorisation*. EJIL: Talk! – Blog of the European Journal of International Law [online]. 25. 1. 2013 [cit. 2021-8-19]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/french-military-intervention-in-mali-its-legal-but-why-part-2-consent-and-unscc-authorisation/>

¹³⁹ DE WET, Erika. The (im)permissibility of military assistance on request during a civil war. In: *Journal on the Use of Force and International Law*. 2020, 7(1), s. 26-34. ISSN 2053-1702. Dostupné z: doi:10.1080/20531702.2020.1773121

¹⁴⁰ VISSER, Laura. Intervention by invitation and collective self-defence: two sides of the same coin? In: *Journal on the Use of Force and International Law*. 2020, 7(2), s. 292-316. ISSN 2053-1702. Dostupné z: doi:10.1080/20531702.2020.1834767

V kontextu výše uvedeného nelze nezmínit ani akademický diskurz ohledně účelu (*purpose*) intervence na pozvání a jeho relevance při právním posouzení takového zásahu. Tzv. *purpose-based approach* spočívá v tom, že hlavním kritériem pro posouzení legality vnější intervence na pozvání by měl být účel této intervence.¹⁴¹ Na základě tohoto přístupu je intervence na pozvání legální pouze pokud sleduje účely, jako je například boj proti terorismu, ochrana státních příslušníků v zahraničí nebo ochrana lidských práv místních obyvatel.¹⁴² Mezi zastánce takového stanoviska patří zejména autoři, kteří považují intervenci na pozvání v kontextu občanských válek za protiprávní, přičemž opět často odkazují na *opinio juris* a praxi států.¹⁴³ Například Bílková je ale vůči tomuto přístupu skeptická, odkazujíc zejména na nejasnou a vágní definici účelu. Kdyby totiž účel představoval zamyšlené cíle/důsledky vojenské akce, jak jsou oficiálně deklarovány intervenujícím státem, „lze si jen těžko představit situaci, ve které by intervence mohla být protiprávní“.¹⁴⁴ V tomto kontextu hovoří o možném řešení v podobě tzv. *effect-based approach*, který by se zaměřoval zejména na skutečné účinky zásahu, což by nabídlo realističtější způsob posouzení legality intervence na pozvání.¹⁴⁵

3.1.2 Ochrana státních příslušníků v zahraničí

V rámci mezinárodněprávního diskurzu je diskutována i možnost legálního použití síly za účelem ochrany státních příslušníků v zahraničí. Tato potenciální výjimka z principu zákazu použití síly je interpretována různými způsoby. Někteří autoři ji podřazují pod sebeobranu podle čl. 51 Charty, zatímco jiní tvrdí, že jde o nepsanou výjimku vyplývající z mezinárodního obyčejového práva.¹⁴⁶

Jak bylo již výše vyjasněno, přípustnost sebeobranu se omezuje pouze na reakci na aktuální ozbrojený útok, který může oběť agrese ihned realizovat, zatímco na přípustnost tzv. anticipatorní sebeobranu v mezinárodním právu se názory liší. Podle Marxseny je velmi sporné, zdali lze pod sebeobranu podřadit případy ozbrojených útoků na státní příslušníky státu, kteří pobývají na území státu jiného.¹⁴⁷ Někteří autoři však tvrdí, že obyvatelstvo je konstitutivním prvkem státnosti a „útok dostatečného násilí na značném počtu státních příslušníků v jiném

¹⁴¹ BANNELIER a CHRISTAKIS: *Under the UN Security Council's Watchful Eyes...*, s. 860.

¹⁴² BÍLKOVÁ, Veronika. Reflections on the Purpose-Based Approach. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 79. 2019, s. 681-683.

¹⁴³ BANNELIER a CHRISTAKIS: *Under the UN Security Council's Watchful Eyes...*, s. 860.

¹⁴⁴ BÍLKOVÁ: *Reflections on the Purpose-Based Approach...*, s. 681.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 683.

¹⁴⁶ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 372.

¹⁴⁷ Tamtéž.

státě představuje vážnější útok na stát než některé formy útoku na jeho území“.¹⁴⁸ Jde však o poměrně problematickou analogii, neboť ohrožení nebo zabití omezeného počtu osobu není intenzitou srovnatelné s útokem na území jiného státu, a to z toho důvodu, že nemůže ohrozit nezávislost nebo existenci státu.¹⁴⁹ Sebeobrana rovněž vyžaduje skutečnou hrozbu pro existenci nebo bezpečnost státu, což vyžaduje spojení s územím státu, jeho pozicemi nebo plavidly v zahraničí.¹⁵⁰

K možnosti považování ochrany státních příslušníků v zahraničí za výjimku z použití síly vyplývající z mezinárodního obyčejového práva se v komentáři Charty vyjádřili Randelzhofer a Dörr: „Vzhledem k běžné praxi států po dobu více než padesáti let, pozitivnímu *opinio juris* intervenujících a mnoha třetích států a značné neochotě ostatních států kvalifikovat násilné záchranné operace jako protiprávní, lze říci, že nyní existuje pravidlo mezinárodního obyčejového práva, které umožňuje omezené násilné akce s legitimním cílem zachránit vlastní státní příslušníky“.¹⁵¹ Podle Marxseny však může taková nepsaná výjimka z čl. 2 odst. 4 Charty poskytnout pouze extrémně úzké možnosti využití, a to za splnění přísných podmínek: zaprvé musí existovat důkazy o tom, že na území jiného státu je ohrožen život občanů zainteresovaného státu; zadruhé nesmí druhý stát být ochoten nebo schopen poskytnout dostatečnou ochranu; a obecně musí být intervence prostředkem *ultima ratio*.¹⁵² Bílková dokonce takovou akci přirovnává k chirurgickému řezu, jejímž cílem by měla být záchrana a evakuace státních příslušníků zainteresovaného státu.¹⁵³ Corten je v tomto ohledu restriktivnější, když tvrdí, že „nezná žádný precedens, kdy by bylo právo na zásah za účelem ochrany státních příslušníků použito samo o sobě a samostatně mimo jakoukoli souvislost s klasickým právním důvodem“.¹⁵⁴

3.1.3 Doktrína „unable or unwilling“

V kontextu situace na Krymu je rovněž příhodné zmínit tzv. „unable or unwilling“ doktrínu. Tato doktrína předpokládá, že stát, který je obětí nestátního aktéra na území jiného

¹⁴⁸ GREENWOOD, Christopher. *Self-Defence*. University of Vienna: Manfred Lachs Space Law Moot Court [online]. Oxford: Oxford University Press, 2011 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://spacelaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_spacelaw/EPIL_SelfDefence.pdf

¹⁴⁹ *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, s. 287-288. [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_III.pdf

¹⁵⁰ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 373.

¹⁵¹ DÖRR, Oliver a Albrecht RANDELZHOFER. Article 2 (4). In: SIMMA, Bruno, Daniel-Erasmus KHAN, Georg NOLTE, Andreas PAULUS a Nikolai WESSENDORF, ed. *The Charter of the United Nations: A commentary: Vol. 1*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199580156.

¹⁵² MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 374.

¹⁵³ BÍLKOVÁ: *The Use of Force by the Russian Federation in Crimea...*, s. 47.

¹⁵⁴ CORTEN. *The Law Against War...*, s. 534.

státu, má právo na legální extraterritoriální sebeobranu v případě, že hostitelský stát není ochoten a/nebo není schopen potlačit hrozbu ze strany tohoto aktéra.¹⁵⁵ V rámci diskurzu jsou vedeny poměrně rozsáhlé diskuze, zdali je tato doktrína součástí mezinárodního práva, přičemž více autorů se v tuto chvíli přiklání k negativní variantě, a to z důvodu absence kladné zmínky této doktríny v judikatuře, mezinárodních smlouvách či v obyčejovém mezinárodním právu.¹⁵⁶ Například Martin jde ještě dále a uvádí, že doktrína představuje riziko pro současný režim *jus ad bellum*, neboť převrací koncept bezprostřednosti a zkresluje definici ozbrojeného útoku způsobem, který by „snížil prahové podmínky pro ospravedlnitelné použití síly v sebeobraně pro všechny účely, nejen proti nestátním aktérům ve státech, které s intervencí nesouhlasí“.¹⁵⁷ Kromě toho tvrdí, že doktrína „hrubě nadřazuje zájem mocností na úkor práv a zájmů typicky územně slabších států“, přičemž dodává, že tvrzení o obyčejovém statusu doktríny na základě praxe „hrstky mocných západních států“ jsou naprosto klamná.¹⁵⁸ Někteří autoři však zastávají ten názor, že má tato doktrína potenciál, avšak v současné době postrádá dostatečný obsah, který by sloužil jako omezující mezinárodní norma,¹⁵⁹ přičemž poznamenávají, že tomuto institutu, jeho povaze, nejasnostem a důsledkům je v diskurzu věnováno „pozoruhodně pramálo pozornosti“.¹⁶⁰ Z těchto neshod a nejasností pramení i kontroverze kolem doktríny a, jak bylo avizováno výše, v žádném případě ji nelze považovat za všeobecně přijatou. To potvrzuje i iniciativa Cortena a několika dalších autorů z roku 2016, kteří se proti doktríně ostře vyhradili ve své výzvě „proti zneužívajícímu dovolávání se práva na sebeobranu v reakci na terorismus“, kterou podepsalo 240 mezinárodních právníků a profesorů ze 36 zemí po celém světě.¹⁶¹

3.2 Právo na sebeurčení, secese a cese

Dalšími mezinárodněprávními aspekty anexe Krymského poloostrova jsou bezesporu právo na sebeurčení a secese (odtržení). Právo na sebeurčení představuje jeden ze základních principů mezinárodního práva a je zakotveno ve článku 1 odst. 2 Charty OSN. Nejjasnější výklad tohoto principu však přinesla až výše citovaná Deklarace o zásadách mezinárodního

¹⁵⁵ DEEKS, Ashley S. Unwilling or Unable: Toward a Normative Framework for Extraterritorial Self-Defense. In: *Virginia Journal of International Law*. 52 (3). 2012, s. 483-550.

¹⁵⁶ SHARMA, Yagnesh a Pranav AGARWAL. *Dealing With Non-State Actors In International Law: The "Unwilling And Unable Doctrine."* The Fletcher Forum of World Affairs [online]. 9. 5. 2020 [cit. 2021-8-19]. Dostupné z: <http://www.fletcherforum.org/the-rostrum/2020/5/9/dealing-with-non-state-actors-in-international-law-the-unwilling-and-unable-doctrine>

¹⁵⁷ MARTIN, Craig. Challenging and Refining the 'Unwilling or Unable' Doctrine. In: *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. Vol. 52, No. 2. 2019, s. 387-461.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 460.

¹⁵⁹ DEEKS: *Unwilling or Unable...*, s. 546.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 488.

¹⁶¹ CORTEN, Olivier. *A Plea Against the Abusive Invocation of Self-Defence as a Response to Terrorism*. EJIL: Talk! – Blog of the European Journal of International Law [online]. 14. 7. 2016 [cit. 2021-8-6]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/a-plea-against-the-abusive-invocation-of-self-defence-as-a-response-to-terrorism/>

práva: „Všechny národy mají právo svobodně určovat, bez vnějších zásahů, svůj politický status a usilovat o svůj hospodářský, sociální a kulturní rozvoj, a každý stát je povinen toto právo respektovat v souladu s ustanoveními Charty“.¹⁶² Mimo jiné získal princip oporu i v judikatuře MSD, a to konkrétně ve dvou jeho případech, tj. ve věci *Východního Timoru*¹⁶³ a *Právních následcích budování zdi na okupovaném palestinském*.¹⁶⁴

Přes silnou formulaci tohoto principu ve výše uvedených dokumentech převažuje široký konsensus, že právo na sebeurčení nemůže být použito k rozčlenění území stávajících národních států,¹⁶⁵ což je reflektováno i v Deklaraci o zásadách mezinárodního práva, dle níž právo na sebeurčení nelze vykládat „jako povolování nebo podporu jakýchkoli aktivit, které by rozdělily nebo zcela nebo částečně narušily územní celistvost nebo politickou jednotu suverénních a nezávislých států, které jednají v souladu se zásadou rovných práv a sebeurčení národů, jak je popsáno výše, a mají tak vládu zastupující celý národ náležející na toto území bez rozdílu rasy, vyznání nebo barvy pleti“.¹⁶⁶ Marxsen tato slova interpretuje tak, že je sebeurčení národů v zásadě omezeno na realizaci tzv. vnitřního sebeurčení, což lze chápat jako garanci určitých práv menšin, která se mohou rovnat právu na přiznání autonomie v rámci politického subjektu, ze strany státu.¹⁶⁷

Nespornou výjimkou tohoto pravidla je secese států, které byly pod koloniální nadvládou.¹⁶⁸ K tomuto je však nutné dodat, že je tato výjimka v moderním dekolonizovaném kontextu obsoletní. Součástí diskurzu je i koncept tzv. nápravné secese,¹⁶⁹ na jehož základě se může „národ“ za extrémních okolností uchýlit k vnějšímu sebeurčení, obzvlášť když je ze strany státu znemožněno právo na vnitřní sebeurčení.¹⁷⁰ Nejvyšší soud Kanady k tomuto ve svém rozhodnutí ohledně secese Québecu identifikoval další dvě konstelace pro vnější sebeurčení, a to „když je národ podroben nelidskému podmanění, nadvládě nebo vykořisťování mimo koloniální kontext“¹⁷¹ a „když je národu znemožněn smysluplný výkon svého práva na

¹⁶² *Declaration on Principles of International Law*. United Nations [online]. 24. 10. 1970 [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf>, s. 8.

¹⁶³ MSD: Rozsudek ze dne 30. června 1995, *Case concerning East Timor* (Portugal v. Australia). Bod č. 29.

¹⁶⁴ MSD: Poradní stanovisko ze dne 9. července 2004, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*. Bod č. 155.

¹⁶⁵ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective*..., s. 385.

¹⁶⁶ *Declaration on Principles of International Law*. United Nations [online]. 24. 10. 1970 [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf>, s. 9-10.

¹⁶⁷ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective*..., s. 385.

¹⁶⁸ Nejvyšší soud Kanady: Rozsudek ze dne 20. srpna 1998, *Reference Re Secession of Quebec*. Bod č. 132.

¹⁶⁹ Pro více informací např. VIDMAR, Jure. Remedial Secession in International Law: Theory and (Lack of) Practice. In: *St Antony's International Review Vol. 6, No. 1: Secession, Sovereignty, and the Quest for Legitimacy*. St. Antony's International Review, 2010, s. 37-56.

¹⁷⁰ C. BUCHHEIT, Lee. *Secession: The Legitimacy of Self-Determination*. Yale University Press, 1978, s. 220an. ISBN 0300021828.

¹⁷¹ Nejvyšší soud Kanady: Rozsudek ze dne 20. srpna 1998, *Reference Re Secession of Quebec*. Bod č. 133.

sebeurčení“.¹⁷² V ostatních případech se od národu očekává, že dosáhne sebeurčení v rámci svého stávajícího stavu.¹⁷³ Právo na vnější sebeurčení tak lze interpretovat jako podmíněné¹⁷⁴ a umožňující secesi pouze jako *ultima ratio* v případech, kdy vnitřní sebeurčení postrádá efektivitu.¹⁷⁵

Co se týče práva na sebeurčení jako potenciální výjimky z užití síly v mezinárodním právu, je třeba říci, že jde o poněkud kontroverzní téma. Corten je přesvědčen, že rozšíření režimu čl. 2 odst. 4 Charty na právo na sebeurčení mezinárodního společenství jako celek nepřijalo, ba naopak, zůstalo v této otázce rozděleno.¹⁷⁶ Autor v tomto ohledu uvádí, že v 60. letech byly učiněny pokusy o takové předefinování režimu zákazu použití síly zahrnutím sebeurčení národů. Zejména šlo o pokusy ze strany států Hnutí nezúčastněných zemí a zemí socialistického bloku, přičemž mnoho z nich argumentovalo přirovnáním národním osvobozeneckých hnutí k sebeobraně v reakci na kolonialismus jako akt agrese, což opíraly o velmi obecný odkaz na přirozené právo na sebeobranu v čl. 51 Charty v případě „ozbrojeného útoku“ bez toho, aniž by toto právo bylo omezeno na útoky států.¹⁷⁷

Například Československo zde argumentovalo v tom smyslu, že slovní spojení „mezinárodní vztahy“ v čl. 2 odst. 4 Charty je natolik široké, že pokrývá i tyto případy.¹⁷⁸ Naopak západní státy rezolutně odmítly takové rozšíření, neboť kritérium „mezinárodních vztahů“ v čl. 2 odst. 4 Charty mělo omezit zákaz použití síly na vztahy mezi státy, přičemž definice agrese vypracovaná Valným shromážděním OSN byla rovněž „zjevně omezena na státy“, a tak by se do tohoto režimu národní osvobozenecká hnutí nemohla vejít.¹⁷⁹ Ze strany těchto zemí tak bylo uzavřeno, že přijetí práva na sebeurčení jako výjimky ze zákazu použití síly by bylo „v rozporu s předmětem a účelem tohoto principu“ a výrazně by to ohrozilo mezinárodní společenství a stabilitu mezinárodních vztahů.¹⁸⁰ Tímto způsobem tak tato

¹⁷² Tamtéž, bod č. 134.

¹⁷³ Tamtéž, bod č. 154.

¹⁷⁴ THÜRER, Daniel a Thomas BURRI. *Secession*. Bod č. 17. Oxford Public International Law [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1100>

¹⁷⁵ OETER, Stefan. Selbstbestimmungsrecht im Wandel: Überlegungen zur Debatte um Selbstbestimmung, Sezessionsrecht und "vorzeitige" Anerkennung. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 52. 1992. s. 741-780. Dostupné také z: https://www.zaerv.de/52_1992/52_1992_3_4_a_741_780.pdf

¹⁷⁶ CORTEN. *The Law Against War...*, s. 137.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 138-139.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 138.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 140.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 141.

menšinová, ale „zarputilá“ opozice zabránila zastáncům rozšíření působnosti čl. 2 odst. 4 k dosažení všeobecné shody.¹⁸¹

Dále je pro potřeby této práce nezbytné zabývat se i samotnou otázkou nápravné secese v kontextu sebeurčení, která je významně komplikovanější. Thüerer a Burri konstatují, že mezinárodní právo v ní však nehraje příliš významnou roli a zůstává vůči secesi neutrální, tedy jej ani nezakazuje ani nepovoluje.¹⁸² Jako klíčové pro alespoň částečné ujasnění secese v kontextu mezinárodního práva se jeví poradní stanovisko MSD ze dne 22. 7. 2010 ve věci *souladu jednostranného vyhlášení nezávislosti Kosova s mezinárodním právem* (dále jen „Kosovo“). K samotnému právu na secesi se Soud sice nevyjádřil, avšak o jednostranném prohlášení nezávislosti Kosova v roce 2008 uvedl, že neporušilo normy mezinárodního práva, a to především proto, že zásada územní celistvosti platí pouze ve vztazích mezi státy.¹⁸³ V mnoha ohledech je případ Kosova jakýmsi odrazem úlohy mezinárodního práva v oblasti secese, neboť státy se obecně snaží vyhnout se vytvoření precedentu a každý případ je kvalifikován jako zvláštní a jedinečný, což mimo jiné platí i o samotném Kosovu, ačkoliv lze nezaujatě říci, že jde o secesi.¹⁸⁴ MSD nicméně ve svém poradním stanovisku uznal, že existuje relevantní mezinárodní praxe, kdy státy a Rada bezpečnosti OSN prohlásily jednostranná prohlášení nezávislosti za neplatná,¹⁸⁵ avšak jde o případy, kdy neplatnost nevyplývá „z jednostranného charakteru těchto prohlášení jako takových, ale ze skutečnosti, že byly nebo by byly spojeny s nezákonným použitím síly nebo jiným závažným porušením norem obecného mezinárodního práva, zejména těch, které mají imperativní povahu (*ius cogens*)“.¹⁸⁶ Dle Marxseny z toho vyplývá jasný závěr, že otázka secese je otázkou fakticity,¹⁸⁷ což potvrzuje i Svaček, který rezolutně odmítá nápravnou secesi jako součást mezinárodního práva, neboť „nemá oporu v žádném z pramenů mezinárodního práva“.¹⁸⁸ Kromě výše uvedených příkladů z rozsudku Nejvyššího kanadského soudu je však nutno ještě dodat, že do právní roviny se rovněž dostaneme v případech, kdy k secesi dojde prostřednictvím ingerence ze strany třetího státu, tedy například pokud dojde k agresi. Zde se v souladu s čl. 41 odst. 2 Návrhu článků

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² THÜERER a BURRI: *Secession...*, bod č. 42.

¹⁸³ MSD: Poradní stanovisko ze dne 22. července 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*. Bod č. 80.

¹⁸⁴ THÜERER a BURRI: *Secession...*, bod č. 38.

¹⁸⁵ MSD: Poradní stanovisko ze dne 22. července 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*. Bod č. 81.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 384

¹⁸⁸ SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodněprávní aspekty vzniku Kosova*. BUREŠ, Pavel, Martin FAIX a Ondřej SVAČEK. *Vznik a uznání státu: aktuální pohled mezinárodního práva*. Praha: Leges, 2013, s. 64-92. Teoretik. ISBN 978-80-87576-83-0.

uplatní zásada *ius ex iniuria*, dle níž žádný stát neuzná jako legální situaci vzniklou závažným porušením ve smyslu čl. 40 (závažné porušení povinnosti vyplývající z norem *ius cogens* obecného mezinárodního práva), ani neposkytne pomoc či asistenci při udržování této situace.

Důležitou otázkou v tomto kontextu je dále definice pojmu národ (*peoples*), a tedy otázka určení toho, kdo je subjektem práva na sebeurčení. Mezinárodní setkání odborníků UNESCO k dalšímu studiu koncepce práv národů v roce 1989 přišlo s detailním popisem tohoto termínu.¹⁸⁹ Národ byl v tomto dokumentu definován jako skupina jednotlivých lidských bytostí, které mají některé nebo všechny z následujících společných rysů: a) společná historická tradice; b) rasová nebo etnická identita; c) kulturní homogenita; d) jazyková jednota; e) náboženská nebo ideologická spřízněnost; f) územní souvislost; g) společný hospodářský život. Tato skupina musí mít určitý počet členů, který nemusí být velký, ale který musí být více než pouhé sdružení jednotlivců uvnitř státu; skupina musí mít vůli být identifikována jako národ nebo si být vědoma, že je národem; a musí mít instituce nebo jiné prostředky k vyjádření svých společných charakteristik a vůle k identitě.¹⁹⁰ Od národa je třeba odlišit menšinu, což je skupina, která má nárok na určitý, nikoli přesněji definovaný rozsah autonomie, a která tak nemůže být subjektem práva na vnější sebeurčení.¹⁹¹ Perkowski k tomuto dodává, že „doktrína obecně upírá menšinám právo na sebeurčení“ a „praxe států ve vztahu k menšinám neposkytuje důvody pro jejich zařazení mezi subjekty, které mají právo na sebeurčení“.¹⁹² Zde je třeba odkázat na kauzu Aalandských ostrovů, které usilovaly o odtržení od Finska v letech 1920-21, během níž komise právníků dospěla k závěru, že za účelem sebeurčení nelze připodobňovat malou skupinu lidí k národu jako celku. Z toho vyplynulo, že Švédové na Aalandských ostrovech, kteří tvořili pouze malý zlomek z celkového počtu Švédů neměli silný nárok na secesi v kontrastu s například Finskem při odtržení od ruské nadvlády v roce 1917.¹⁹³

Závěrem je nutné vymezit dva o poznání méně sporné instituty mezinárodního práva veřejného, které jsou rovněž zásadní pro posouzení situace na Krymu. Otázka cese (postoupení)

¹⁸⁹ *Final report and recommendations of the International Meeting of Experts on Further Study of the Concept of the Rights of Peoples*. UNESDOC Digital Library [online]. Paříž. 22. 2. 1989 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000085152>

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 8-9.

¹⁹¹ *General comment adopted by the human rights committee under article 40, paragraph 4, of the international covenant on civil and political rights: General comment No. 23(50) (art. 27)*. Bod č. 3.1. United Nations Documents [online]. 26. 4. 1992 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://undocs.org/CCPR/C/21/Rev.1/Add.5>

¹⁹² МЕРЕЖКО, Александр. *Кто имеет право на самоопределение в Крыму?* ForumDaily [online]. 23. 3. 2014 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.forumdaily.com/kto-imeet-pravo-na-samoopredelenie-v-krymu/>

¹⁹³ J. BORGAN, Christopher. *Kosovo's Declaration of Independence: Self-Determination, Secession and Recognition*. American Society of International Law [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2021-6-29]. Dostupné z: <https://www.asil.org/insights/volume/12/issue/2/kosovos-declaration-independence-self-determination-secession-and>

je poněkud přehlednější. Obecně totiž mezinárodní právo připouští postoupení území jedním státem státu druhému, avšak pod podmínkou souhlasu obou zainteresovaných států.¹⁹⁴

V kontrastu k cesi je anexe, což je jednostranný akt státu, kterým prohlašuje svou svrchovanost nad územím státu jiného, a to obvykle za použití síly (případně ohrožení).¹⁹⁵ Anexe představuje agresi,¹⁹⁶ a tedy i nelegální použití síly, kterou mezinárodní právo zakazuje v čl. 2 odst. 4 Charty. Zákaz anexe kromě toho představuje *ius cogens*, a tedy jednu ze základních zásad mezinárodního práva, která nepřipouští žádnou výjimku.¹⁹⁷

3.3 Bilaterální smlouvy mezi Ruskem a Ukrajinou

Kromě obecné analýzy mezinárodněprávních aspektů krymské krize je rovněž pro účely této práce nezbytné vylíčit bilaterální vztahy mezi Ruskem a Ukrajinou, tedy především mezinárodní smlouvy a dohody uzavřené mezi těmito dvěma státy (případně multilaterální dohody s dalšími státy). Výše analyzované principy a instituty mezinárodního práva jsou totiž v některých z těchto dohod konkretizovány a dány do kontextu, což poslouží k hlubšímu pochopení problematiky.

První takovou dohodou je Budapešťské memorandum z roku 1994, jehož cílem bylo poskytnout dostatečné bezpečnostní záruky, které měly přimět Ukrajinu vzdát se svých jaderných zbraní. V rámci tohoto memoranda se Rusko, Spojené státy a Spojené království zavázaly „respektovat nezávislost, svrchovanost a stávající hranice Ukrajiny“ a potvrdily, že „žádná z jejich zbraní nebude nikdy použita proti Ukrajině, s výjimkou sebeobrany nebo jiným způsobem v souladu s Chartou“.¹⁹⁸

Ve smlouvě o přátelství, spolupráci a partnerství z roku 1997 se Rusko s Ukrajinou právně zavázaly budovat vzájemné vztahy „na základě zásad vzájemného respektu, suverénní rovnosti, územní celistvosti, nedotknutelnosti hranic, mírového urovnávání sporů, nepoužívání síly nebo hrozby silou“. Kromě toho je v tomto dokumentu explicitní zmínka o nezasahování

¹⁹⁴ DÖRR, Oliver. *Cession*. Oxford Public International Law [online]. 2019 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1377>

¹⁹⁵ *Annexation (prohibition of)*. How does law protect in war? - Online casebook [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://casebook.icrc.org/glossary/annexation-prohibition>

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ *Briefing Note: Annexation under International Law and in the oPt Context*. Diakonia [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.diakonia.se/globalassets/blocks-ihl-site/ihl-file-list/reporting/annexation-under-international-law-and-in-the-opt.pdf>

¹⁹⁸ *Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*. United Nations Treaty Collection [online]. 5. 12. 1994 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/52241/Part/I-52241-0800000280401fbb.pdf>

do vnitřních záležitostí a o „svědomitým plnění převzatých mezinárodních závazků a dalších obecně uznávaných norem mezinárodního práva“.¹⁹⁹

Nakonec je nezbytné zmínit Dohodu o stavu sil Černomořské flotily mezi Ruskem a Ukrajinou z roku 1997. V rámci této dohody se Ukrajina zavázala Rusku pronajímat námořní struktury a zařízení na Krymu po dobu dvaceti let od účinnosti smlouvy, tedy roku 1999.²⁰⁰ V roce 2010 došlo k prodloužení dohody až do roku 2042 prostřednictvím tzv. Charkovských dohod, v nichž se Rusko zavázalo dodávat Ukrajině zemní plyn za sníženou cenu.²⁰¹ Dohoda o Černomořské flotile umožňovala přítomnost ruské armády na Krymu, avšak pouze v omezeném rozsahu (maximálně 25 000 zaměstnanců, 22 letadel, 24 dělostřeleckých komplexů a 132 obrněných nákladních vozidel) a s možností omezených dohodnutých vojenských operací.²⁰² Důležité však je, že je v dokumentu explicitně zdůrazněno, že „vojenské jednotky respektují svrchovanost Ukrajiny, dodržují její právní předpisy a zdrží se zasahování do vnitřních záležitostí Ukrajiny“.²⁰³

Výše popsané závazky, které byly všechny schváleny nebo přijaty Ruskem, případně jeho právním předchůdcem, Sovětským svazem, jsou jasným důkazem toho, že v době intervence na Krymu Rusko podléhalo jak politickým, tak i právním závazkům ohledně respektování územní celistvosti Ukrajiny a nezasahování do jejich vnitřních záležitostí.

¹⁹⁹ *Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между российской федерацией и украиной.*

Министерство иностранных дел Российской Федерации [online]. 31. 5. 1997 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: https://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-278/47334

²⁰⁰ *Соглашение между Российской Федерацией и Украиной о статусе и условиях пребывания Черноморского флота Российской Федерации на территории Украины.* Электронный фонд правовых и нормативно-технических документов [online]. 28. 5. 1997 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://docs.cntd.ru/document/901737969>

²⁰¹ WATSON, Ivan a Maxim TKACHENKO. *Russia, Ukraine agree on naval-base-for-gas deal.* Cable News Network (CNN) [online]. 21. 4. 2010 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/04/21/russia.ukraine/index.html?hpt=T2>

²⁰² *Соглашение между Российской Федерацией и Украиной о параметрах раздела Черноморского флота.* Электронный фонд правовых и нормативно-технических документов [online]. 28. 5. 1997 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://docs.cntd.ru/document/1902222?marker=64U0IK>

²⁰³ *Соглашение между Российской Федерацией и Украиной о статусе и условиях пребывания Черноморского флота Российской Федерации на территории Украины.* Электронный фонд правовых и нормативно-технических документов [online]. 28. 5. 1997 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://docs.cntd.ru/document/901737969>, čl. 6, par. 1.

4 Komparace západní a ruské mezinárodněprávní doktríny ve vztahu k anexi Krymu

Obecný úvod této práce objasnil čtenáři skutkový stav krymské krize a rovněž mu poskytl vhled do základních institutů mezinárodního práva veřejného, které jsou pro posouzení kauzy klíčové. Následuje jádro celé práce, tedy samotná doktrinální komparace ruské mezinárodněprávní nauky a nauky západní vztahující se k událostem na Krymu z roku 2014. Jak je zřejmé z názvu kapitoly, jejím cílem je čtenáři objasnit, jaký je postoj doktríny na danou otázku z obou „stran“ a jaká jsou jejich argumentační východiska. Jak již bylo uvedeno v úvodu práce, představiteli západní nauky mezinárodního práva se pro účely této práce rozumí autoři z evropských zemí (převážně členské země Evropské unie a v tomto případě i Ukrajiny) a ze Spojených států amerických, případně akademici z Austrálie a Nového Zélandu.

Hned na počátek je nutno říct, že mezi oběma skupinami existuje skutečně mnoho rozdílů. Zatímco západní akademici píší převážně v anglickém jazyce a publikují v západních sbornících a publikacích, Ruští odborníci publikují takřka exkluzivně ve svém rodném jazyce a zpravidla pouze ve své zemi. Odlišnosti lze rovněž spatřit v přístupech obou skupin, když představitelé západní nauky pojednávají o kauze z perspektivy protiprávní anexe Krymu, protiprávního použití síly na Ukrajině a narušení územní celistvosti země, zatímco Ruští experti se zabývají spíše otázkou sebeurčení se zaměřením na „dobrovolné a zákonné rozhodnutí Krymu sjednotit se s Ruskem“.²⁰⁴ Kromě toho lze říci, že je zde výrazné nepochopení mezi stranami a panuje stav „absence vážného právního dialogu“ mezi představiteli obou táborů.²⁰⁵

4.1 Západní doktrinální východiska

Jak bylo naznačeno výše, mezi západními představiteli mezinárodněprávní nauky panuje výrazný konsensus ohledně klíčových otázek krymské krize a drtivá většina z nich ve svých pracích dochází k závěru, že postup Ruské federace na poloostrově představoval anexi, a tedy jednání ilegální. Konkrétní východiska a závěry ve vztahu k mezinárodněprávním aspektům situace na Krymu jsou vylíčeny v následujících podkapitolách.

4.1.1 Použití síly Ruskem

Na otázku použití síly Ruskem během krymské krize nahlízejí představitelé západní doktríny z různých perspektiv: od prostého souladu jednání Ruska s čl. 2 odst. 4 a čl. 51 Charty

²⁰⁴ ROBERTS, Anthea. *Is International Law International?* Oxford University Press, 2017. s. 234. ISBN 9780190696412.

²⁰⁵ MARXSEN, Christian, Anne PETERS a Matthias HARTWIG. Symposium: “The Incorporation of Crimea by the Russian Federation in the Light of International Law.” In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 3-5.

až po specifictější a složitější otázky práva na sebeurčení a nápravné secese. Bílková rozlišuje dvě hlavní roviny použití síly Ruskem na území Krymu, přičemž první z nich se týká jednotek rozmístěných na poloostrově na základě smluv mezi oběma státy z roku 1997, zatímco druhá souvisí s přítomností místních „sebeobraných“ jednotek a tzv. malých zelených mužů.²⁰⁶ V první rovině jde podle ní o porušení čl. 2 odst. 4 Charty *prima facie*,²⁰⁷ neboť jak je zjevné z prohlášení ministra obrany Ruska Sergeje Šojgu, došlo k porušení podmínek dohody o Černomořské flotile, a to přímou účastí flotily na vojenské operaci na Krymu.²⁰⁸ Rovněž jde dle Bílkové v souladu s čl. 3 odst. e) rezoluce Valného shromáždění 3314 o akt agrese spočívající v „použití síly jedním státem, jehož jednotky jsou na území jiného státu se souhlasem přijímacího státu, v rozporu s podmínkami stanovenými v dohodě“, a to i přes „nízkou závažnost“ jednání z hlediska intenzity boje a počtů obětí.²⁰⁹ V tomto kontextu argumentuje především úmysly a důsledkem jednání Ruska, které spočívaly v narušení územní celistvosti Ukrajiny a následné anexi Krymu.²¹⁰

Druhá rovina, tedy použití tzv. malých zelených mužů, představuje dle Bílkové opět *prima facie* porušení čl. 2 odst. 4 Charty a akt agrese, v tomto případě však na bázi čl. 3 odst. a) rezoluce 3314, konkrétně „invaze nebo útok ozbrojenými silami státu na území jiného státu, nebo jakákoli dočasná vojenská okupace vyplývající z takové invaze nebo útoku, nebo jakákoli anexe použitím síly na území jiného státu nebo jeho části“.²¹¹ Ke stejným závěrům dochází Marxsen,²¹² Olson,²¹³ Grant,²¹⁴ ale například i předseda litevského Ústavního soudu Dainius Žalimas, který dodává, že kromě obecného principu zákazu použití síly v mezinárodním právu

²⁰⁶ BÍLKOVÁ, Veronika. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 27-50.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Шойгу: действия Минобороны РФ в Крыму были вызваны угрозой жизни мирного населения. Информационное агентство России ТАСС [online]. 4. 4. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://tass.ru/politika/1097051>

²⁰⁹ BÍLKOVÁ: *The Use of Force by the Russian Federation in Crimea...*, s. 33-34.

²¹⁰ Tamtéž, s. 34.

²¹¹ Tamtéž, s. 35.

²¹² MARXSEN, Christian. Territorial Integrity in International Law – Its Concept and Implications for Crimea. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 7-26.

²¹³ M. OLSON, Peter. The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea. In: *Military Law and Law of War Review*. 53/1. 2014, s. 17-44.

²¹⁴ GRANT, Thomas D. Annexation of Crimea. In: *American Journal of International Law*. 2015, 109(1), s. 68-95. ISSN 0002-9300. Dostupné z: doi:10.5305/amerjintelaw.109.1.0068

byly porušeny i výše vyjmenované bilaterální dohody mezi Ruskem a Ukrajinou,²¹⁵ některé z nichž v dubnu 2014 po událostech na Krymu Rusko jednostranně vypovědělo.²¹⁶

Marxsen i Bílková se dále pro účely práva na sebeobranu Ukrajiny rovněž zabývají tím, zdali jednání Ruska představuje ozbrojený útok ve smyslu čl. 51 Charty. Jak již bylo uvedeno v kapitole předchozí, v rámci doktríny jsou vedeny poměrně dlouhé diskuze, jestli je ozbrojený útok totéž, co agrese (útočný čin). V tomto ohledu je nutno dodat, že oba zmiňovaní autoři se přiklánějí spíše k názoru, že jde o ještě užší pojem než akt agrese, který zahrnuje pouze ty „nejzávažnější formy použití síly“.²¹⁷ Bílková však dodává, že intenzita použití síly nemůže být jediným faktorem pro posouzení, zdali jde o ozbrojený útok, ale musí být vzaty v úvahu i další aspekty, jako jsou úmysly útočníka a důsledky jeho jednání, přičemž na základě těchto kritérií nelze dojít k jinému závěru, než že jednání Ruska představuje ozbrojený útok.²¹⁸ Dle Marxseny nelze obecně v zájmu ochrany územní celistvosti práh ozbrojeného útoku nastavovat příliš vysoko.²¹⁹ V návaznosti na to dodává, že ruská účast na krymské krizi nebyla izolovaná a omezená, nýbrž rozsáhlá a systematická, ukazující vojenskou převahu a zajišťující, aby se ukrajinská armáda neodvážila k jakékoliv formě sebeobrany.²²⁰ Na základě skutkového stavu tedy dospívá k závěru, že jednání Ruska představuje ozbrojený útok a mezinárodní právo tedy poskytlo Ukrajině právo na sebeobranu.²²¹

4.1.1.1 Intervence na pozvání prezidenta Janukovyče

Jedním z odůvodnění ruské intervence byla i údajná výzva ukrajinského prezidenta Janukovyče k použití ozbrojených sil na „ochranu života, svobody a zdraví občanů Ukrajiny“.²²² Tuto výzvu potvrdil i sám Janukovyč, ačkoliv tohoto rozhodnutí později litoval, protože jednal „na základě emocí“.²²³ V tomto kontextu vyvstalo hned několik otázek, které západní akademici analyzovali.

Marxsen k tomuto potenciálnímu ospravedlnění prvotně uvádí, že samotné odstranění Janukovyče z funkce bylo v rozporu s ukrajinskou Ústavou. To znamená, že byl z pohledu

²¹⁵ LEONAITĚ, Erika a Dainius ŽALIMAS. The Annexation of Crimea and Attempts to Justify It in the Context of International Law. In: *Lithuanian Annual Strategic Review*. 2016, 14(1), s. 11-63. ISSN 1648-8024. Dostupné z: doi:10.1515/lasr-2016-0001

²¹⁶ Federální zákon ze dne 2 dubna 2014 č. 38-FZ „O ukončení dohod týkajících se umístění černomořské flotily Ruské federace na území Ukrajiny“

²¹⁷ BÍLKOVÁ: *The Use of Force by the Russian Federation in Crimea...*, s. 36.

²¹⁸ Tamtéž, s. 37.

²¹⁹ MARXSEN: *Territorial Integrity in International Law...*, s. 25.

²²⁰ Tamtéž, s. 24.

²²¹ Tamtéž, s. 25.

²²² Владимир Путин ответил на вопросы журналистов о ситуации на Украине. Президент России [online]. 4. 3. 2014 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20366>

²²³ KRIEL, Caro. AP Interview: Yanukovich admits mistakes on Crimea. Associated Press News [online]. 2. 4. 2014 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/8b795952e78a47a3beff026800eb508a>

ukrajinského ústavního práva stále ve funkci a zásadní otázkou tak je, zda byl podle mezinárodního práva oprávněn vyzvat Rusko k intervenci.²²⁴ Merežko rovněž tvrdí, že ve světle ukrajinského trestního práva lze na takovou výzvu pohlížet jako na velezradu.²²⁵ Bílková k tomu dodává další vnitrostátní faktor, kterým je, že dle Ústavy Ukrajiny schvaluje rozhodnutí o přijetí jednotek ozbrojených sil jiných států na území Ukrajiny ukrajinský parlament, nikoli prezident.²²⁶ Tatáž autorka dále zkoumá údajné pozvání z hlediska jeho rozsahu a rozsahu ruské intervence a dochází k závěru, že „je těžko představitelné, že by jakákoli vláda v exilu nebo vláda vůbec mohla dát souhlas cizímu státu s intervencí na jeho území s cílem anexe jednoho z jeho regionů“.²²⁷ Dle ní šlo buďto ze strany Janukovyče o jednání *ultra vires*, nebo jednalo Rusko mimo rozsah souhlasu, přičemž v obou případech nemůže takový souhlas sloužit jako spolehlivý právní základ pro použití síly Ruskem.²²⁸

Marxsen zkoumá uvedený souhlas především z hlediska přičitatelnosti Janukovyčova jednání Ukrajině, neboť ač byl *de lege lata* stále prezidentem země, *de facto* neměl v době udělení souhlasu na Ukrajině žádnou kontrolu.²²⁹ Grant v tomto kontextu uvádí, že platnost Janukovyčova souhlasu závisí na tom, zdali byla Ukrajina v „ústavním rozvratu“, během něhož byla jediná vláda, s níž bylo možné jednat, ztělesněna právě v bývalém prezidentovi.²³⁰ Marxsen se ve své argumentaci opírá o kritérium účinné kontroly nad alespoň částmi území státu v kombinaci s kritériem legitimacy, přičemž uvádí, že Janukovyč účinnou kontrolu svým útekem ztratil, což mimo jiné uznal i sám Putin,²³¹ a na základě tohoto kritéria tedy nebyl oprávněn žádat o intervenci cizího státu.²³² K témuž závěru dochází z hlediska kritéria legitimacy, a to z důvodu „společenského hnutí a vyslovení většiny parlamentu proti tomu, aby zůstal ve funkci“. Na tom nic nemění ani fakt, že byl Janukovyč v roce 2010 zvolen v demokratických volbách, neboť podle Marxseny je „lepší spoléhat se na jednomyslné hlasování 328 členů parlamentu než na formální volební výsledky, které byly očividně anulovány revoluční situací“.²³³

²²⁴ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 375.

²²⁵ MEREZHKO, Oleksandr. Crimea's Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 167-194.

²²⁶ BÍLKOVÁ: *The Use of Force by the Russian Federation in Crimea...*, s. 41.

²²⁷ Tamtéž, s. 42.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 379.

²³⁰ GRANT: *Annexation of Crimea...*, s. 82.

²³¹ Владимир Путин ответил на вопросы журналистов о ситуации на Украине. Президент России [online]. 4. 3. 2014 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20366>

²³² MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 379.

²³³ Tamtéž.

4.1.1.2 Ochrana ruských státních příslušníků (ruského etnika) na Ukrajině

Dalším z argumentů, které Rusko prezentovalo jako odůvodnění intervence na Ukrajině, byla nutnost ochrany ruských státních příslušníků (ruského etnika) na Ukrajině. To plyne z dopisu prezidenta Putina Federální radě, kterým požádal o povolení použití síly na Ukrajině, na bázi toho, že „existuje skutečná hrozba pro život a bezpečnost ruských občanů žijících na Ukrajině“.²³⁴ V podobném duchu se vyjádřil i stálý zástupce Ruska při OSN Vitalij Čurkin, který během jednání Rady Bezpečnosti hovořil o krymské intervenci jako o otázce „ochrany našich občanů a krajanů a také o nejdůležitějšího lidského práva - práva na život“.²³⁵

I v takovém ospravedlnění však shledávají představitelé západní mezinárodněprávní nauky nedostatky. Jak již bylo výše uvedeno, doktrína ochrany státních příslušníků v zahraničí nabízí pouze velmi úzké možnosti využití, přičemž dle Marxseny Rusko neposkytlo žádné konkrétní důkazy o tom, že by životy ruských státních příslušníků a etnických Rusů žijících na Ukrajině byly v ohrožení.²³⁶ Olson rovněž zastává názor, že nebyly splněny podmínky vyjmenované v předchozí kapitole.²³⁷ V tomto ohledu dodává, že přijetí jazykových zákonů či omezené případy nekoordinovaných případů násilí vůči osobám hovořícím rusky, samo o sobě nemůže být považováno za tak závažnou hrozbu pro fyzickou bezpečnost ruských státních příslušníků, že by ospravedlnil vojenský zásah bez souhlasu Ukrajiny.²³⁸ Stejně skeptický je i ve vztahu ke splnění podmínky neschopnosti Ukrajiny poskytnout Rusům na jeho území dostatečnou ochranu a dodává, že i kdyby byla ruská intervence v souladu s mezinárodním právem, musela by být omezena pouze na opatření nezbytná k zajištění bezpečnosti občanů, k čemuž v této situaci zjevně nedošlo.²³⁹ K témuž závěru dochází i Bílková.²⁴⁰

Grant nahlíží na situaci z mírně odlišného úhlu pohledu, když dává do kontrastu praxi Spojených států amerických, a především tvrzení bývalého prezidenta Baracka Obamy, který v roce 2014 hovořil o diskreční pravomoci použití síly „v případě ohrožení našich občanů“.²⁴¹ Ve své práci ospravedlňuje takový přístup, neboť jde o mise „krátkodobého charakteru“ ve srovnání s „dlouhodobou vojenskou a správní kontrolou na území, které obývají chráněné osoby“.²⁴² Zároveň uvádí, že zatímco v případě USA by šlo o ochranu omezenou na ty, kteří

²³⁴ *Putin's letter on use of Russian army in Ukraine goes to upper house*. TASS Russian News Agency [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <https://tass.com/russia/721586>

²³⁵ UN Doc. S/PV7125, 3. 3. 2014

²³⁶ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 374.

²³⁷ OLSON: *The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea...*, s. 35.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Tamtéž, s. 36.

²⁴⁰ BÍLKOVÁ: *The Use of Force by the Russian Federation in Crimea...*, s. 47.

²⁴¹ GRANT: *Annexation of Crimea...*, s. 81.

²⁴² Tamtéž.

již měli americkou státní příslušnost v době, kdy došlo k domnělé hrozbě, ruské počínání spočívá v „ochraně“ komunit, kterým byla udělena státní příslušnost až v době intervence,²⁴³ případně těch, které jsou s Ruskem spojeny pouze „historickou spřízněností nebo předchozími územními dispozicemi“.²⁴⁴ Mindia Vašakmadze naopak poznamenává ruskou praxi násilné ochrany státních příslušníků v zahraničí, naznačujíc, že tato doktrína není novinkou, nýbrž byla užita několikrát v minulosti, a to například jako záminka ruské intervence v Gruzii v roce 2008.²⁴⁵

4.1.1.3 Právo na sebeurčení obyvatel Krymu

Nejdiskutovanějším aspektem krymské krize v rámci západního mezinárodněprávního diskurzu však je bezesporu právo na sebeurčení obyvatel Krymu. Tento argument použil prezident Putin ještě před samotným referendem na poloostrově,²⁴⁶ ačkoliv jak upozorňuje Bílková, neučinil tak explicitně ve vztahu k použití síly.²⁴⁷

Mnoho autorů upozorňuje na nekonzistenci ruské doktríny ve vztahu k právu na sebeurčení. Lauri Mälksoo dokonce uvádí, že „Anexe Krymu jde do značné míry proti všemu, co se v Rusku za posledních dvacet let (plus během sovětského období) psalo o legálnosti použití vojenské síly a práva národů na sebeurčení v mezinárodním právu“.²⁴⁸ Bílková a Christakis naopak poukazují na písemné prohlášení Ruské federace adresované MSD v roce 2009 k věci *Kosova*, v němž je uvedeno, že za obvyklých podmínek by se právo na sebeurčení mělo podříditi principu územní celistvosti a právo na nápravnou secesi by mělo být vyhrazeno „skutečně extrémním okolnostem, jako je přímý ozbrojený útok domovského státu ohrožující samotnou existenci dotyčných lidí“.²⁴⁹ Taktéž upozorňují i na Konceptci zahraniční politiky

²⁴³ Zde Grant zřejmě naráží na tzv. pasportizaci ze strany ruských úřadů, která spočívá v hromadném vydávání ruských pasů v strategických regionech pro zemi (např. Krym, ale i Abcházie a Jižní Osetie před invazí v roce 2008). Pro více informací např. GANO HARITI, Ramesh. Politics of Passportization and Territorial Conflicts. In: RICHMOND, Oliver a Gëzim VISOKA, ed. *The Palgrave Encyclopedia of Peace and Conflict Studies*. Cham: Springer International Publishing, 2020, 2021-03-06, s. 1-8. ISBN 978-3-030-11795-5. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-030-11795-5_182-1

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ VASHAKMADZE, Mindia. The Russian Practice of the Forcible Protection of Nationals Abroad: Legal Implications. In: CZAPLIŃSKI, Władysław, Sławomir DEBSKI, Rafał TARNOGÓRSKI a Karolina WIERCZYŃSKA, ed. *The Case Of Crimea's Annexation Under International Law*. Varšava: Scholar Publishing House, 2017, s. 181-197. ISBN 978-83-7383-901-4.

²⁴⁶ Владимир Путин ответил на вопросы журналистов о ситуации на Украине. Президент России [online]. 4. 3. 2014 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20366>

²⁴⁷ BÍLKOVÁ: *The Use of Force by the Russian Federation in Crimea...*, s. 43.

²⁴⁸ MÄLKSOO, Lauri. *Crimea and (the Lack of) Continuity in Russian Approaches to International Law*. EJIL: Talk! – Blog of the European Journal of International Law [online]. 28. 3. 2014 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/cremia-and-the-lack-of-continuity-in-russian-approaches-to-international-law/>

²⁴⁹ *Written statement by the Russian Federation: Is the unilateral declaration of independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo in accordance with international law?* International Court of Justice [online]. 16. 4. 2009 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/15628.pdf>

Ruska z roku 2013 (tedy rok před krymskou krizí), která varuje před „svévolným a politicky motivovaným výkladem základních mezinárodních právních norem a principů, jako jsou použití síly, respektování svrchovanosti a územní celistvosti států či právo národů na sebeurčení“.²⁵⁰

K samotné otázce práva na sebeurčení obyvatel Krymu se vyjádřil například Oleksandr Zadorožnij, který přichází hned s několika poznatky, dle nichž dochází k závěru, že události na Krymu nesplňují žádnou z podmínek zákonného sebeurčení ve formě secese.²⁵¹ Dle jeho úsudku neexistuje v daném skutkovém stavu subjekt, který by měl právo na secesi (národ), stejně jako neexistují faktické ani právní důvody pro argumentaci o vyčerpání všech možností vnitřního sebeurčení ze strany Krymu v rámci ukrajinského státu a ani nejsou žádné důkazy o událostech, které by mohly představovat výjimečné okolnosti pro legalitu secese.²⁵² Závěrem dodává, že celou situaci podtrhuje zapojení armády Ruska na secesi, což jen potvrzuje protiprávnost celého procesu podle mezinárodního práva.²⁵³ K tomuto závěru se přikloňují i Žalimas²⁵⁴ a Christakis, který dodává, že je hlavním problémem krymské krize právě ruský vojenský zásah, nikoli „poměrně zřejmá“ vůle obyvatel odtrhnout se od Ukrajiny.²⁵⁵

Zajímavostí mezinárodněprávního diskurzu na téma práva na sebeurčení v kontextu krymské krize jsou i některé mírně odchylné názory představitelů západní mezinárodněprávní nauky v porovnání s převažujícím pohledem. Například Daniele Amoroso zdůrazňuje převážně proruský sentiment krymského obyvatelstva a dochází k závěru, „že západní strategie neuznání sama o sobě není schopna přinést uspokojivé výsledky, přinejmenším z perspektivy obyvatel Krymu“.²⁵⁶ Dále k tomu dodává, že krymský požadavek na sebeurčení by měl být alespoň částečně uznán, neboť by to „přispělo k deeskalaci krize a současně dalo náležitou pozornost

²⁵⁰ Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 12 февраля 2013 г.). Министерство иностранных дел Российской Федерации [online]. 18. 2. 2013 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186

²⁵¹ ZADOROZHNI, Oleksandr. The Case of Crimea: Self-Determination and Exercise of the Right to Secession or Annexation? In: CZAPLIŃSKI, Władysław, Sławomir DEBSKI, Rafał TARNOGÓRSKI a Karolina WIERCZYŃSKA, ed. *The Case Of Crimea's Annexation Under International Law*. Varšava: Scholar Publishing House, 2017, s. 43-70. ISBN 978-83-7383-901-4.

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ ZADOROZHNI: *The Case of Crimea: Self-Determination...*, s. 69.

²⁵⁴ LEONAITĚ a ŽALIMAS: *The Annexation of Crimea and Attempts to Justify It...*, s. 26.

²⁵⁵ CHRISTAKIS, Theodore. Self-Determination, Territorial Integrity and Fait Accompli in the Case of Crimea. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 75-99.

²⁵⁶ AMOROSO, Daniele. Muddying the “Bright Lines”: The Crimean Claim to Self-Determination in a Policy-Oriented Perspective. In: CZAPLIŃSKI, Władysław, Sławomir DEBSKI, Rafał TARNOGÓRSKI a Karolina WIERCZYŃSKA, ed. *The Case Of Crimea's Annexation Under International Law*. Varšava: Scholar Publishing House, 2017, s. 109-134. ISBN 978-83-7383-901-4.

zájmům dotčených lidí [krymského obyvatelstva]“.²⁵⁷ Marxsen naopak odkazuje na projev Putina po krymském referendum, v němž prezident Ruska dává do kontrastu „výjimečný“ případ Kosova a situaci na Krymu.²⁵⁸ Ačkoli Marxsen dochází ke stejnému závěru jako výše citovaní kolegové, snaží se ve své práci upozornit na „širší kontext konfliktu“.²⁵⁹ V tomto ohledu argumentuje, že strategie západních států rozšířit pojem sebeurčení na Kosovo je nebezpečná, protože „struktura mezinárodního práva neposkytuje žádnou ochranu před dalšími rozšířeními ze strany jiných států“ a dodává, že „není divu, že ostatní státy dělají totéž, když to vyhovuje jejich zájmům“.²⁶⁰ Zároveň Marxsen odsuzuje počínání západních států, které „zcela otevřeně a důrazně využily vytvoření výjimky z pravidel mezinárodního práva jako nástroje, který byl přinejmenším také výhodný pro jejich politické zájmy“, čímž dle jeho názoru nesou svůj díl odpovědnosti za to, že „Rusko může učinit alespoň politický argument pro právo na sebeurčení Krymu podle mezinárodního práva, i když takový argument není právně podložený“.²⁶¹

4.2 Ruská doktrinální východiska

Jak bylo výše avizováno, ruská doktrinální východiska ve vztahu ke krymské krizi jsou diametrálně odlišná od těch západních. Dominantním mezinárodněprávním aspektem v rámci diskurzu je právo na sebeurčení, přičemž tento aspekt je argumentován různorodě, a to například relevancí krymského referenda, historickými okolnostmi, ale i třeba „neúspěšnou“ ukrajinskou státností. Princip zákazu použití síly a současně potenciální ospravedlnění ruského jednání v souvislosti s použitím ozbrojené síly zpravidla nejsou předmětem analýzy, nebo jsou zmíněny pouze marginálně. Obecně je nutno poznamenat, že debaty o krymské krizi byly převážně vedeny izolovaně od západního akademického diskurzu a s minimálním kontaktem mezi stranami.²⁶² I z toho pak vyplývají poměrně zásadní odlišnosti v přístupech k mezinárodněprávním aspektům krize.²⁶³

4.2.1 Flexibilní pojetí národa a nápravná secese

Hned na počátek nelze nezmínit, že argumentace představitelů ruské mezinárodněprávní nauky stojí na poněkud flexibilnějším pojetí pojmu národ ve srovnání s jejich západními kolegy. Kapustin například tvrdí, že obyvatelstvo Krymu „vyvinulo politicko-etnické společenství,

²⁵⁷ Tamtéž, s. 134.

²⁵⁸ *Обращение Президента Российской Федерации*. Президент России [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20603>

²⁵⁹ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 387.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 388.

²⁶¹ Tamtéž, s. 389.

²⁶² ROBERTS: *Is International Law International...*, s. 233.

²⁶³ Tamtéž, s. 235.

které je nositelem práva na sebeurčení“.²⁶⁴ Tomsinov dochází k témuž úsudku, přičemž tento opírá především o závěry Mezinárodní komise právníků o východním Pákistánu (Bangladéš) a precedentu kosovských Albánců.²⁶⁵ Tolstych zase argumentuje, že je národ „politickou unií“, která může mít právo na sebeurčení a na secesi v případě, že jde o skupinu vyloučenou z politické komunikace, neboť takové vyloučení představuje i vyloučení z národa daného státu.²⁶⁶ V tomto kontextu je nutno dodat, že se výše citovaní autoři poněkud vyhýbají podrobnějšímu popisu krymského „národa“, ale lze předpokládat, že klíčovými aspekty jsou zejména aspekty historické a kulturní, které jsou rozebrány v pozdější části této kapitoly.

Ruští autoři dále v tomto ohledu rozsáhle diskutují o právu krymského „národa“ na sebeurčení ve formě nápravné secese. Argumentace je založena na dvou rovinách, přičemž tou první a principiální je vyloučení obyvatelstva Krymu z účasti na politických procesech, zatímco druhá zdůrazňuje údajné porušování lidských práv a hrozby, jimž obyvatelé Krymu čelí. Podle Tomsinova došlo v případě Krymu k popření možnosti vnitřního sebeurčení, a to mimo jiné proto, že autonomii Krymské republiky v Ústavě z roku 1998 považuje za „jednoznačně nedostatečnou“.²⁶⁷ Kapustin jde ještě dál a tvrdí, že Ukrajina nevytvořila vhodné podmínky pro oddělení Krymské republiky. V tomto kontextu odkazuje na události z roku 1992, kdy obyvatelé Krymu neúspěšně usilovali o referendum o nezávislosti, ale došlo ke „zjevnému odmítnutí práva na vnější sebeurčení“.²⁶⁸ S ohledem na novodobé události tvrdí, že obyvatelé Krymu byli vyloučení z politické reprezentace a že „protiústavní puč“ připravil krymský národ o právo na zastupování v ústřední ukrajinské vládě.²⁶⁹ Tolstych zase spojuje vyloučení krymského obyvatelstva z účasti na politické komunikaci s odvoláním Janukovyče z funkce, stejně jako s „kampaní“ proti Janukovyčově Straně regionů a Komunistické straně Ukrajiny.²⁷⁰ Kapustin kromě toho doplňuje i lidskoprávní rovinu, když hovoří o situaci, ve které „šlo o fyzickou existenci lidí“, což ospravedlňuje secesi od Ukrajiny dle požadavků nápravné secese.²⁷¹ K tomuto mimo jiné dodává i to, že „opatření mezinárodních organizací v situacích

²⁶⁴ KAPUSTIN, Anatoly. Crimea's Self-Determination in the Light of Contemporary International Law. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 101-112.

²⁶⁵ ТОМСИНОВ, Владимир. "Крымское право" или юридические основания для воссоединения Крыма с Россией. In: *Вестник Московского университета*. Серия 11: Право. 5. Издательство Московского университета, 2014, s. 3-32.

²⁶⁶ TOLSTYKH, Vladislav. Three Ideas of Self-Determination in International Law and the Reunification of Crimea with Russia. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 119-138.

²⁶⁷ ТОМСИНОВ: "Крымское право" ..., s. 26-28.

²⁶⁸ KAPUSTIN: *Crimea's Self-Determination...*, s. 110-111.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 116.

²⁷⁰ TOLSTYKH: *Three Ideas of Self-Determination...*, s. 135.

²⁷¹ KAPUSTIN: *Crimea's Self-Determination...*, s. 117.

závažného porušování lidských práv nevyklučují opatření přijatá v těchto záležitostech jinými státy, včetně sousedních států“.²⁷² V podobném duchu se vyjadřuje i Tomsinov, dle něhož by koncept nápravné secese měl být interpretován rovněž ve prospěch případů, kdy je část populace státu „pronásledována z národnostních, etnických nebo kulturních důvodů“.²⁷³

4.2.2 Relevance referenda

„Neanektovali jsme Krym, neovládli jsme jej. Dali jsme lidem příležitost vyjádřit se a učinit rozhodnutí a k tomuto rozhodnutí jsme přistoupili s respektem,“ řekl Vladimír Putin v srpnu 2014.²⁷⁴ A tato otázka, tedy otázka referenda, které předcházelo připojení Krymského poloostrova k Rusku, je dalším aspektem, na který se ruská mezinárodněprávní nauka zaměřuje. Dle některých autorů je jediným správným způsobem vzniku nových států právě „oddělení části státu na základě rozhodnutí jeho obyvatel, vyjádřeného v obecném hlasování podle demokratických zásad a norem mezinárodního práva“.²⁷⁵ Sazonova tvrdí, že na základě Mezinárodního paktu o občanských a politických právech lze vyvodit závěr, že právo obyvatel Krymu se odvozuje od základních lidských práv.²⁷⁶ Stejného názoru je i Veljaminov, dle něhož jsou státy povinny „zajistit, aby jejich právní předpisy obsahovaly ustanovení o účinné záruce práva na sebeurčení“. Proto považuje čl. 73 Ústavy Ukrajiny, dle něhož může být území Ukrajiny změněno pouze celostátním referendem, za neslučitelný s mezinárodněprávními závazky Ukrajiny.²⁷⁷ Na důležitost referenda v krymské krizi odkazuje i předseda Ústavního soudu Ruska Zorkin, dle jehož slov „Rusko muselo reagovat naléhavě na novou hrozbu pro občany žijící na Krymu, a to zvážením a přijetím právních rozhodnutí vyplývajících ze zákonného a demokratického vyjádření vůle těchto občanů“.²⁷⁸ Veljaminov obdobně dodává, že nešlo o násilné začlenění, nýbrž „jak ukázaly výsledky referenda, začlenění bylo v zásadě sdílenou vůlí obyvatel Krymu“.²⁷⁹ Tomsinov je ještě ráznější, když říká, že „z pohledu současné západoevropské právní tradice, založené na principu vlády lidu, bylo hlavním právním

²⁷² *Is International Law Effective? The Case of Russia and Ukraine*. YouTube [online]. 12. 5. 2014 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/-x7EgVyv5Xk?t=26m20s>

²⁷³ ТОМСИНОВ: „Крымское право“..., s. 29-30.

²⁷⁴ *Всероссийский молодежный форум «Селигер-2014»*. Президент России [online]. 29. 8. 2014 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/46507>

²⁷⁵ ЕВДОКИМОВ, Вячеслав а Тимур ТУХВАТУЛЛИН. *Принятие Республики Крым и города Севастополя в состав Российской Федерации*. Предпринимательство и право [online]. 24. 9. 2014 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <http://lexandbusiness.ru/view-article.php?id=4251>

²⁷⁶ КИРА, Сазонова. *Международное право и украинский конфликт: что было, что будет, чем сердце успокоится*. *Международное право*. 2014, 1(1), 1-15. ISSN 2306-9899. Dostupné z: doi:10.7256/2306-9899.2014.1.11666

²⁷⁷ ВЕЛЬЯМИНОВ, Георгий. *Воссоединение Крыма с Россией: правовой ракурс*. In: *Государство и право*. 2014, s. 12-18.

²⁷⁸ ЗОРЬКИН, Валерий. *Право - и только право*. Российская газета [online]. 23. 3. 2015 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://rg.ru/2015/03/23/zorkin-site.html>

²⁷⁹ ВЕЛЬЯМИНОВ: *Воссоединение Крыма с Россией...*, s. 17.

základem pro znovusjednocení Krymu s Ruskem referendum ze dne 16. března 2014, které ukázalo skutečnou snahu drtivé většiny obyvatel Krymu připojit s k Rusku“.²⁸⁰

4.2.3 Role ruských ozbrojených sil

Zásadním elementem krymské krize byla přítomnost ruských vojsk na Krymském poloostrově při konání referenda a stejně tak to vnímali i představitelé ruské doktríny mezinárodního práva. Na situaci však nahlíželi z jiné perspektivy než jejich západní kolegové a poukazovali především na cíl vytvoření podmínek pro vyjádření svobodné vůle obyvatel Krymu. Veljaminov v tomto ohledu poukazuje, že „nebyl prokázán jediný spolehlivý fakt o jakémkoli druhu nátlaku vyvíjeném silou zbraní na lidi, kteří přišli k referendu“.²⁸¹ Tomsinov trvá na tom, že ruské síly byly vyzvány, aby „chránily obyvatele Krymu před násilnými akcemi ukrajinských úřadu nebo radikálních nacionalistů, kteří by mohli připravit občany o možnost konat referendum“.²⁸² Svě tvrzení opírá odkazem na Deklaraci o zásadách mezinárodního práva, dle níž mají lidé, kteří se snaží realizovat své právo na sebeurčení a čelí v tomto ohledu překážkám, „právo bránit se násilným činům a hledat podporu v jejich snaze o sebeurčení“ a „získat podporu v souladu s cíli a zásadami Charty“.²⁸³ Kapustin a Zorkin pak implicitně i explicitně v této otázce argumentují doktrínou odpovědnosti chránit, jakož i ochranou ruských státních příslušníků v zahraničí. Dle prvního zmiňovaného se vzhledem k jednostranné diskuzi o krymské krizi v mezinárodních organizacích museli obyvatelé Krymu „spoléhat na své vlastní síly“ a nemohli očekávat nápravu prostřednictvím mezinárodního společenství, přičemž jedinou možností byla „výzva sousedním státům, v tomto případě Rusku, o pomoc při zajištění základního práva na život, svobodu projevu a práva na sebeurčení“.²⁸⁴ Na druhou stranu Zorkin považuje přítomnost ruských sil za „nezbytnou a nevyhnutelnou reakci na očividně nezákonné akce kyjevských úřadů, které provedly převrat, i na přímé vojenské ohrožení ruské populace na Krymu ze strany islámských a ukrajinských neonacistů“.²⁸⁵ V tomto ohledu nemohlo Rusko „zapomenout na další, relativně nedávny, základní mezinárodní princip, který dosud nebyl oficiálně zahrnut do Charty, ale již byl všeobecně uznán a široce používán, a to princip odpovědnosti chránit, který vyžaduje, aby mezinárodní společenství přímo bránilo občany státu, který zjevně porušuje jejich základní práva“.²⁸⁶

²⁸⁰ ТОМСИНОВ: *"Крымское право"*..., s. 28.

²⁸¹ ВЕЛЪЯМИНОВ: *Воссоединение Крыма с Россией*..., s. 14.

²⁸² ТОМСИНОВ, Владимир. *Международное право с точки зрения воссоединения Крыма с Россией*. In: *Законодательство*. 7. 2014, s. 11-26.

²⁸³ Tamtéž, s. 19.

²⁸⁴ КАПУСТИН: *Crimea's Self-Determination*..., s. 117.

²⁸⁵ ЗОРЬКИН, Валерий. *Цивилизация права и развитие России*. 2. vydání. Юридическое издательство Норма, 2016. ISBN 978-5-91768-735-3.

²⁸⁶ ЗОРЬКИН: *Право - и только право*...

4.2.4 Suverenita a státnost Ukrajiny

Suverenita a státnost Ukrajiny představuje typický ruský doktrinální úhel pohledu na krymskou krizi, neboť západní představitelé mezinárodněprávní nauky se tomuto aspektu ve svých pracích nevěnují ani marginálně. Jádrem této argumentace spočívá v tom, že v únoru 2014 došlo ke státnímu převratu pravicovými radikály na Ukrajině, po němž následoval kolaps a „selhání“ ukrajinského státu, v důsledku čehož se krymské obyvatelstvo obávalo možné perzekuce a získalo právo odtrhnout se od Ukrajiny a připojit se k Rusku. Tento argument využil například i dříve citovaný stálý zástupce Ruska při OSN Vitalij Čurkin,²⁸⁷ ale i sám prezident Putin.²⁸⁸ Tolstych v tomto ohledu odkazuje na myšlenky Jeana-Jacquesa Rousseaua a uvádí, že v důsledku protiústavního puče, ke kterému došlo na Ukrajině, se ukrajinský stát rozpadl, načež došlo ke zrušení společenské smlouvy mezi Ukrajinou a obyvateli Krymu.²⁸⁹ Svou úvahu dále rozvíjí: „Jednání Ruska, které zabránilo rozšíření jurisdikce nové Ukrajiny na území Krymu, bylo legální, protože bylo založeno na souhlasu obyvatel Krymu“, přičemž dále uvádí, že došlo ke změně „konfigurace mezinárodních vztahů“, když namísto rusko-ukrajinských vztahů vznikly vztahy mezi Krymem a „novou Ukrajinou“, mezi Krymem a Ruskem a mezi Ruskem a „novou Ukrajinou“.²⁹⁰ Stanislav Černičenko zase u kulatého stolu o mezinárodněprávních aspektech spojení Krymu s Ruskem pronesl následovně: „Neporušili jsme žádné z ustanovení těchto dohod [bilaterálních smluv mezi Ruskem a Ukrajinou], protože v situaci, které jsme čelili, v právním smyslu neexistoval na Ukrajině žádný orgán veřejné moci, ten neexistoval. S kým bychom mohli vyjednávat? V této situaci jsme tedy mohli být vedeni pouze vyjádřením vůle krymského obyvatelstva“.²⁹¹ Tomsinov ve své práci naopak poukazuje na „neschopnost ukrajinské společnosti vytvořit plnohodnotný stát schopný zajistit základní podmínky normálního lidského života všem svým občanům“, čímž došlo „k poskytnutí dalšího důvodu

²⁸⁷ Čurkin na jednání pronesl na jednání Rady Bezpečnosti dne 13. 3. 2014 tato slova: „Je zřejmé, že realizace práva na sebeurčení formou oddělení od stávajícího stavu je mimořádným opatřením. Na Krymu takový případ zjevně vznikl v důsledku právního vakua, které vzniklo v důsledku protiústavního násilného puče provedeného v Kyjevě radikálními nacionalisty, jakož i přímých hrozeb ze strany Kyjeva uvalením své vlády na celé území Ukrajiny“. Pro detaily z jeho proslovu např. *Crimea referendum opponents manipulate detached norms of intl law – Churkin*. Russia Today [online]. 13. 3. 2014 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://www.rt.com/news/unsc-ukraine-meeting-crimea-694/>

²⁸⁸ Ten například vyslovil následující úvahu: „Je těžké nesouhlasit s některými našimi odborníky, kteří tvrdí, že na tomto území [území Ukrajiny] nyní vzniká nový stát. Je to jako to, co se stalo, když se rozpadlo ruské impérium po revoluci v roce 1917 a vznikl nový stát. A to by byl nový stát, se kterým jsme nepodepsali žádné závazné dohody“. Pro celý rozhovor srov. 192

²⁸⁹ ТОЛСТЫХ, Владислав. Воссоединение Крыма с Россией: правовые квалификации. In: *Евразийский юридический журнал*. 72 (5). 2014, s. 40-46. Dostupné také z: <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/yuridicheskie-stati/vossoedinenie-kryma-s-rossiej>

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ *Круглый стол на тему: «Международно-правовые аспекты присоединения Крыма к России»*. YouTube [online]. 18. 4. 2014 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://youtu.be/4k620BZKyto>

pro odtržení Krymu od Ukrajiny a jeho znovusjednocení s Ruskem“.²⁹² Touto implikací zároveň dochází k závěru, že politická nestabilita v nedávno vytvořeném suverénním státě slouží jako dostatečný základ pro odtržení části jeho území nikoli podle norem vnitrostátního práva, ale podle mezinárodního práva, což podporuje odkazem na rozpad Sovětského svazu jako precedentu: „Všechna prohlášení o nezávislosti a svrchovanosti, která přijala unie a autonomní republiky v letech 1990-1991, porušovala Ústavu SSSR. Tyto události se odehrály v době, kdy byl stát již zbaven moci schopné udržovat ústavní pořádek, tj. jeho Ústava, i když nebyla zrušena *de iure*, *de facto* zanikla. V těchto situacích tedy musí být právní důvody odvozeny nikoli z litery, ale z ducha mezinárodního práva“.²⁹³

4.2.5 Historické argumenty

Závěrem nelze nezmínit častý jev v rámci ruského mezinárodněprávního diskurzu o situaci na Krymu, a to velmi specifickou argumentační linii v podobě historických okolností. Autoři v tomto kontextu argumentují „historickou spravedlností“ a hovoří o „navrácení Krymu Ruské federaci“, přičemž jde o velmi podobnou rétoriku, jakou lze spatřit u oficiálních představitelů země.²⁹⁴ Tomsinov například uvádí, že stav Krymského poloostrova jako součásti Ukrajiny byl spíše faktický než legální, a to z toho důvodu, že převod poloostrova byl proveden v „do oči bijícím“ rozporu s ústavními normami Sovětského svazu. Proto by rovněž dle autora měl být tento převod považován od počátku za právně neplatný.²⁹⁵ Jeho kolega Kapustin sice připouští, že jsou historické argumenty v mezinárodním právu „extrémní vzácností“, zároveň ale dodává, že je nelze ignorovat v případech, kdy jde o „znovusjednocení historicky sjednocených národů“, tak jako v případě Krymu a Ruska.²⁹⁶ V otevřeném dopise Asociaci mezinárodního práva (ILA) jménem Ruské asociace mezinárodního práva rovněž zdůrazňuje, že v důsledku „uspořádání krymského referenda a projevu vůle obyvatel Krymu ve prospěch návratu do historické vlasti, tedy Ruska, představuje obnovení historické spravedlnosti a realizaci historicky rozvinutých právních důvodů“.²⁹⁷ Jiní autoři dochází při svých analýzách

²⁹² ТОМСИНОВ: „Крымское право“..., s. 30.

²⁹³ Tamtéž, s. 6-7.

²⁹⁴ Stálý zástupce Ruska při OSN Vitalij Čurkin například při jednání Valného shromáždění OSN 27. 3. 2014 pronesl ve vztahu k situaci na Krymu tato slova: „Historická spravedlnost zvítězila. Krym byl po celé věky nedílnou součástí naší země, sdílíme historii, kulturu a hlavně lidi“. Pro celý projev viz. *Speech by Russia's Permanent Representative to the United Nations, Vitaly Churkin, at the session of the UN General Assembly. The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [online]. 31. 3. 2014 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://www.rusemb.org.uk/foreignpolicy/1840>

²⁹⁵ ТОМСИНОВ: „Крымское право“..., s. 21.

²⁹⁶ КАПУСТИН: *Crimea's Self-Determination...*, s. 113.

²⁹⁷ КАПУСТИН, Анатолий. *Открытое письмо в Исполнительный совет Ассоциации международного права*. Российская Ассоциация международного права [online]. 5. 6. 2014 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <http://www.ilarb.ru/html/news/2014/5062014.pdf>

situace na Krymu k ještě dalekosáhlejším závěrům. Například Salenko se domnívá, že Bělověžská dohoda z roku 1991²⁹⁸ porušila vůli ruského lidu zachovat Sovětský svaz v podobě obnovené federace, jak bylo vyjádřeno v referendu ze dne 17. března 1991.²⁹⁹ Tentýž autor uvádí, že dohoda nebyla schválena Kongresem lidových zástupců RSFSR a byla tedy ve vztahu k zániku Sovětského svazu protiprávní a neplatná, přičemž svoji úvahu zakončuje tím, že „sjednocení Krymu s Ruskou federací se tak stalo praktickou realizací počáteční vůle a aspirace lidu žít v jednom demokratickém a ústavním státě, což bylo patrné z výsledků referenda o Sovětském svazu 17. 3. 1991 a bylo znovu jasně vyjádřeno v krymském referendu dne 16. 3. 2014“.³⁰⁰

4.2.6 Odchylné názory v doktríně

Jak je zjevné z předchozích podkapitol, čelní představitelé ruské mezinárodněprávní nauky jsou ve svých závěrech ohledně krymské krize jednotní. Vyskytují se však v doktríně i jiné názorové proudy? Faktem je, že opačný náhled na počínání Ruska na Krymském poloostrově je v diskurzu takřka neexistující.³⁰¹ Lze však říci, že marginálně se lze setkat i s hlasy odsuzující ruský postup během krize na Ukrajině. Nejprominentnější odpůrkyní je pravděpodobně Maria Isajeva, která se svými názory prezentuje spíše jako západní akademik a v několika svých pracích se vyjadřuje kriticky vůči shora uvedeným doktrinárním představitelům, kteří „nejsou schopni odolat tradiční politické vůli dnešní doby“ a „nepovažují kritickou angažovanost jako jeden ze svých hlavních úkolů“.³⁰² V tomto ohledu poukazuje především na relikty sovětské doby, které považuje za principiální důvody intelektuálně nevýrazných reakcí ruských mezinárodních právníků na krymskou krizi, z čehož vyvozuje i další závěry ohledně ruské doktríny, jako je například „nekonzistentní a často primitivní úroveň“ jejího výkladu.³⁰³ Dalším z mála „disentujících“ je Marat Davletbajev, ačkoli ne v takové míře jako Isajeva. Oba společně v srpnu 2014 publikovali článek kritizující „archaický jazyk ruské diplomacie“. Autoři v něm

²⁹⁸ Belověžská dohoda je dohoda podepsána dne 8. prosince 1991 představiteli RSFSR, Ukrajiny a Běloruska, v níž bylo prohlášeno, že „SSSR jako subjekt mezinárodního práva a geopolitické reality přestává existovat“ a na jeho místě bylo založeno Společenství nezávislých států (SNS). Pro celý text této dohody viz. *Беловежские соглашения 1991*. Большая российская энциклопедия [online]. [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: https://bigenc.ru/domestic_history/text/1854360

²⁹⁹ SALENKO, Alexander. Legal Aspects of the Dissolution of the Soviet Union in 1991 and Its Implications for the Reunification of Crimea with Russia in 2014. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 141-162.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 162.

³⁰¹ MÄLKSOO, Lauri. *Russian Approaches to International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 192. ISBN 9780198723042.

³⁰² ISSAEVA, Maria. A Quarter of a Century on from the Soviet Era: Reflections on Russian Doctrinal Responses to the Annexation of Crimea. In: CZAPLIŃSKI, Władysław, Sławomir DEBSKI, Rafał TARNOGÓRSKI a Karolina WIERCZYŃSKA, ed. *The Case Of Crimea's Annexation Under International Law*. Varšava: Scholar Publishing House, 2017, s. 155-179. ISBN 978-83-7383-901-4.

³⁰³ Tamtéž, s. 174.

vyjadřují nepochopení nad ruskou mezinárodněprávní negramotností ve vztahu k základním institutům mezinárodního práva (agrese, právo na sebeurčení, definice anexe apod.) a nad používáním odkazů na historickou spravedlnost a zastaralé precedenty, přičemž uvádí, že by ruská diplomacie měla spolehlivější mezinárodní právní podporu, kdyby „hovořila jazykem mezinárodního práva druhého desetiletí 21. století, nikoliv jazykem často zastaralých politických klišé“.³⁰⁴

³⁰⁴ ДАВЛЕТБАЕВ, Марат а Мария ИСАЕВА. *Архаичный язык российской дипломатии*. Ведомости [online]. 13. 8. 2014 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2014/08/13/arhaichnyj-yazyk-rossijskoj-diplomatii>

5 Soulad ruské mezinárodněprávní doktríny s platným mezinárodním právem

Zatímco předešlá kapitola poskytla čtenáři přehled argumentace ve vztahu ke krymské krizi ze strany západních a ruských expertů na mezinárodní právo, tato kapitola se zaměří na analýzu východisek druhé skupiny, přičemž klíčovým kritériem je jejich soulad s platným mezinárodním právem. Pro účely této kapitoly jsou předmětem analýzy doktrinální východiska, ohledně nichž panuje mezi ruskými odborníky široký konsensus.

Na úvod je třeba poznamenat klíčové zjištění ve vztahu k celému mezinárodněprávnímu diskurzu v Rusku na téma krymské krize, čímž je to, že pozice zastávané nejvyššími představiteli nauky odrážejí v drtivé většině oficiální argumentaci představitelů veřejné moci v Rusku, od prezidenta Putina po ministerstvo zahraničních věcí a zástupců země v Radě bezpečnosti, a to často slovo od slova. Kromě toho je zjevné i to, že v porovnání se západními autory používají ruští právníci ve znatelně větší míře argumenty neprávniho charakteru, přičemž jde často o historické až filozofické úvahy, které jsou v rovině dané problematiky irelevantní. Systematickou analýzu jednotlivých argumentů poskytují následující podkapitoly.

5.1 Obyvatelé Krymu jako národ a otázka nápravné secese

Jak bylo zmíněno, ruští autoři ve svých pracích vehementně argumentují právem na sebeurčení krymského „národa“ a z toho vyplývajícím právem na nápravnou secesi. Prvotně je v tomto ohledu třeba se zaměřit na to, zdali je přípustné tak široké a flexibilní pojetí národa pro účely práva na sebeurčení. Domnívám se, že interpretace je záměrně restriktivní a takový postoj tedy nemůže obstát, neboť obyvatelstvo Krymu netvořilo národ v tradičním slova smyslu a šlo spíše o vnitřně heterogenní menšinu, která nemůže být subjektem práva na sebeurčení.³⁰⁵ K témuž závěru lze dospět i kdyby bylo posuzovanou skupinou ruské obyvatelstvo na Krymu, přičemž tady je menšinový charakter ještě zjevnější. Tato interpretace je rovněž v naprostém souladu se závěry kauzy Aalandských ostrovů, které usilovaly o odtržení od Finska v letech 1920-21.³⁰⁶

K otázce secese je prvotně třeba poukázat na poněkud zmatenou argumentaci ze strany ruských autorů ve vztahu k vnitřnímu sebeurčení. Jak již bylo vyjasněno ve třetí kapitole, vnitřní sebeurčení lze chápat jako garanci určitých práv menšin, která se mohou rovnat právu na přiznání autonomie v rámci politického subjektu, ze strany státu.³⁰⁷ Ruští představitelé

³⁰⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. Mezinárodněprávní aspekty aktuálního vývoje na Krymu. *Jurisprudence*. 2014, 2014(3), 34-40.

³⁰⁶ Pro více informací srov. 163.

³⁰⁷ MARXSEN: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective...*, s. 385.

mezinárodněprávní nauky však místo toho ztotožňují vnitřní formu realizace sebeurčení s právem obyvatel určité části území státu jednostranně určovat svůj politický status, a to včetně možnosti usilovat o suverenitu. Tímto dochází k rozmazávání hranic mezi vnitřním a vnějším sebeurčením.³⁰⁸

Připadá však v daném případě vnější sebeurčení v úvahu? Je naprosto zřejmé, že případ nelze podřadit pod „koloniální kontext“, ale stejně tak je potřeba dojít k závěru, že nejde ani o další konstelace pro vnější sebeurčení. O znemožnění práva na vnitřní sebeurčení nemůže být řeč, neboť ukrajinská Ústava poskytovala Krymskému poloostrovu speciální status Autonomní republiky. Samostatná oddíl X Ústavy týkající se Krymu přiznává poloostrovu širokou autonomii, a to především v podobě vlastní vlády, Ústavy a rovněž i možnosti vydávat vymezené normativní akty.³⁰⁹ Nelze tedy dojít k jinému závěru, než, že je taková autonomie v naprostém souladu s chápáním konceptu vnitřního sebeurčení. Zároveň se jeví jako přinejmenším pochybné splnění podmínky „nelidského podmanění, nadvlády nebo vykořisťování mimo koloniální kontext“, a to i přes tvrzení ruských autorů, že byli obyvatelé Krymu v ohrožení. Problémem totiž je, že jsou tato tvrzení nepodložená. Například Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva ve své zprávě o lidskoprávní situaci na Ukrajině ze dne 15. 4. 2014 výslovně uvádí, že „se má všeobecně za to, že rusky mluvící osoby nebyly na Krymu vystaveny hrozbám“.³¹⁰ Obdobně se k situaci vyjádřila i Rada Evropy ve své zprávě k situaci na Ukrajině v dubnu 2014, dle níž „nehrozilo bezprostřední ohrožení práv etnické ruské menšiny v zemi, a to ani na Krymu“.³¹¹

Kromě výše uvedeného nelze ignorovat ani argumentaci ruských autorů ve vztahu k „protektivní“ roli ruských ozbrojených sil. Je poněkud paradoxní, že například Tomsinov obhajuje přítomnost ruských vojsk na poloostrově odkazem na Deklaraci o zásadách mezinárodního práva, která je, jak bylo zmíněno v dřívější části práce, ve svém výkladu práva na sebeurčení velmi restriktivní, když uvádí, že toto právo nelze interpretovat „jako povolování nebo podporu jakýchkoli aktivit, které by rozdělily nebo zcela nebo částečně narušily územní celistvost nebo politickou jednotu suverénních a nezávislých států“. Tentýž dokument rovněž explicitně stanovuje, že se „každý stát zdrží jakéhokoli jednání zaměřeného na částečné nebo

³⁰⁸ LEONAITĚ a ŽALIMAS: *The Annexation of Crimea and Attempts to Justify It...*, s. 39.

³⁰⁹ Ústava Ukrajiny ze dne 28. června 1998 – oddíl X: Autonomní republika Krym

³¹⁰ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Report on the human rights situation in Ukraine*. 2014. Čl. 89. Dostupné také z: <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>

³¹¹ *Recent developments in Ukraine: threats to the functioning of democratic institutions*. Parliamentary Assembly of the Council of Europe [online]. 8. 4. 2014 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://pace.coe.int/pdf/7d6c10715a3732a1926b8966d6b51bca3c0f605e3bb8b709e0a6237ae1b66c7f/doc.%2013482.pdf>

úplné narušení národní jednoty a územní celistvosti jiného státu nebo země“.³¹² K tomuto je nutné dodat, že mezinárodní právo je sice vůči secesi neutrální, avšak ne absolutně, což prokazuje i výše citovaná věc *Kosova*, dle níž byla některá jednostranná vyhlášení nezávislosti v minulosti prohlášena za neplatná (např. případ Severního Kypru v roce 1983), a to na bázi toho, že „byly spojeny s protiprávním použitím síly nebo jiným závažným porušením norem obecného mezinárodního práva, zejména těch, které mají imperativní povahu (*ius cogens*)“.³¹³ Domnívám se, že obdobný závěr lze vztáhnout i k situaci na Krymu, neboť přítomnost ruských ozbrojených sil na Krymu představovala protiprávní použití síly v rozporu s čl. 2 odst. 4 Charty. Na tom nic nemění ani fakt, že události na Krymu vedly k minimálnímu počtu obětí, neboť to z povahy věci nemůže ovlivnit protiprávní povahu ruského jednání. Opačný závěr by totiž vedl k tomu, že kdykoli by nebyla oběť vojenské invaze schopna účinně se bránit z důvodu silové nerovnováhy, musela by se taková invaze považovat za legální.³¹⁴

Kromě zjevného rozporu argumentace ruských autorů s mezinárodním právem, je rovněž pozoruhodná nekonzistentnost jejich argumentů s jejich předchozími doktrinárními východisky. Mälksoo uvádí, že mnoho odborníků je „v poměrně obtížné situaci, protože pokud někdo použije kritéria, která po celou dobu podporovali, musí kvalifikovat ruskou anexi Krymu jako protiprávní“.³¹⁵ Černičenko například ve své učebnici z roku 1999 tvrdí, že „část populace jednoho státu, která je stejného etnického původu s většinou populace jiného státu (národu) nemá právo na sebeurčení“. V tomto ohledu odkazuje na případ Kypru, přičemž tvrdí, že „prohlášení samostatného tureckého státu na Kypru je v rozporu s principem sebeurčení národů a porušuje územní celistvost Kypru“, neboť „právo na sebeurčení patří celému lidu Kypru“.³¹⁶ V krymském kontextu však paradoxně ruské počínání obhajuje. Kapustin zase v roce 2009 prohlásil, že použití síly k ochraně obyvatelstva před závažným porušováním lidských práv v jiném státě je možné jen v souladu s Chartou.³¹⁷ V roce 2013 dále vyjádřil obavy ohledně situací, kdy právní kvalifikaci závažného porušování lidských práv pro účely uplatňování doktríny odpovědnosti chránit určují „určité státy“, přičemž jeho závěrem je, že „taková

³¹² *Declaration on Principles of International Law. United Nations* [online]. 24. 10. 1970 [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf>. s. 10.

³¹³ MSD: Poradní stanovisko ze dne 22. července 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*. Bod č. 81.

³¹⁴ CHRISTAKIS: *Self-Determination, Territorial Integrity...*, s. 99.

³¹⁵ MÄLKSOO: *Crimea and (the Lack of) Continuity in Russian Approaches to International Law...*

³¹⁶ ЧЕРНИЧЕНКО, Станислав. *Теория международного права*. Том 2. НИМП, 1999. ISBN 5-88720-022-7.

³¹⁷ *Проблемы гуманитарной интервенции и защиты граждан за рубежом*. Виперсон [online]. 18. 9. 2009 [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <http://viperson.ru/articles/problemy-gumanitarnoy-interventsii-i-zaschity-grazhdan-za-rubezhom>

porušení nemohou v mezinárodním právu vést k uplatnění opatření na základě této doktríny“.³¹⁸ V podobném duchu se vyjádřili i Tolstych³¹⁹ a Černičenko.³²⁰ Je tedy patrné, že taková interpretace těmito autory v minulosti nepředpokládala budoucí vývoj na Krymském poloostrově.

Nekonzistentnost se však nevztahuje pouze k odborníkům v oboru, ale i k samotné veřejné moci Ruska. Interpretace mezinárodního práva, podle níž má obyvatelstvo části území státu právo na vnější sebeurčení bez souhlasu své domovské země, je totiž v rozporu s postojem země během řízení ve věci *Kosova*. Představitelé Ruska během projednání tvrdili, že „vůle lidu“ nemůže být chápána jako vůle pouze obyvatel Kosova, nýbrž všech občanů Srbska, a tedy dle Ruska nemohla být prvně jmenovaná skupina obyvatel klasifikována jako subjekt práva na sebeurčení.³²¹ Samo o sobě by to samozřejmě nebylo nikterak šokující, avšak aplikací tohoto argumentu na situaci Krymu bychom dospěli k závěru, že o secesi poloostrova mělo být rozhodnuto v celostátním referendu na Ukrajině, což je v naprostém rozporu s oficiální argumentační linií Ruska a jeho odborníků na mezinárodní právo.

Ještě ráznější názor ve vztahu právu na sebeurčení ve formě secese vyjadřuje ruská Ústava, dle jejíhož čl. 66 odst. 5 lze „status subjektu Ruské federace změnit pouze se vzájemným souhlasem Ruské federace a subjektu Ruské federace v souladu s federálním ústavním zákonem“. V souladu s tímto rozhodoval i ruský Ústavní soud, a to například v roce 1995 v souvislosti s válkou v Čečensku, když konstatoval, že ruská Ústava neumožňuje jednostranné odtržení subjektu federace a odkazem na Deklaraci zásad mezinárodního práva dodal, že taková právní úprava je v souladu s všeobecně uznávanými mezinárodními normami o právu národů na sebeurčení.³²² Obdobné usnesení bylo vydáno i ve vztahu k Tatarstánu v roce 1992.³²³ V tomto kontextu se jeví rozhodnutí Ústavního soudu Ruska ze dne 19. 3. 2014 o souladu smlouvy o přistoupení Krymské republiky k Rusku s ruskou Ústavou, které bylo navíc vydáno

³¹⁸ *Is International Law Effective? The Case of Russia and Ukraine*. YouTube [online]. 12. 5. 2014 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/-x7EgVyy5Xk?t=26m20s>

³¹⁹ ТОЛСТЫХ, Владислав. *Курс международного права*. Moskva: Wolters Kluwer, 2009. s. 626. ISBN 978-5-466-00401-4.

³²⁰ *Круглый стол: «Ответственность за защиту (новые тенденции в международном праве и международных отношениях)»*. YouTube [online]. 12. 4. 2012 [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://youtu.be/VEudC0Ifpt8>

³²¹ *Public sitting held on Tuesday 8 December 2009, at 10 a.m., at the Peace Palace: on the Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo*. International Court of Justice [online]. 8. 12. 2009 [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/141-20091208-ORA-01-00-BI.pdf>

³²² Ústavní soud Ruska: Usnesení ze dne 31. července 1995, *o posouzení ústavnosti vyhlášky prezidenta Ruské federace č. 2137 ze dne 30. listopadu 1994...*Bod č. 2.

³²³ Ústavní soud Ruska: Usnesení ze dne 13. března 1992, *o ověření ústavnosti Deklarace o státní svrchovanosti Tatarské SSR ze dne 30. srpna 1990...*Bod č. 3.

pouze jediný den po jejím uzavření, jako vskutku pochybné, o to víc, když všechna tři rozhodnutí spojovala hned několik stejných členů senátu, a to včetně nynějšího předsedy Ústavního soudu V. Zorkina. Nelze se zbavit dojmu, že je zde výrazný dvojitý metr a územní celistvosti Ruska je přikládána o poznání větší váha než té ukrajinské.

5.2 Referendum jako otázka mezinárodního práva?

Zatímco důležitost referenda v rámci krymské krize je dle argumentace ruských představitelů mezinárodněprávní nauky zjevná, důvodnost těchto argumentů je problematičtější. Jádrem nedostatku této argumentace je především to, že mezinárodní právo nepřiznává referendu žádný zvláštní status. Referendum totiž není otázkou mezinárodního práva, ale práva vnitrostátního, přičemž klíčové je samozřejmě to, zdali dává možnost odtržení referendem ukrajinská Ústava. Oddíl X věnovaný Krymské autonomní republice však neobsahuje žádnou zmínku o secesi aktem regionálního parlamentu nebo místním referendem.³²⁴ Čl. 73 rovněž vyžaduje, aby každé referendum o územních změnách bylo referendem celostátním.³²⁵ Výjimku z tohoto režimu neposkytuje ani Ústava Krymské autonomní republiky, která svým čl. 1 odkazuje na ukrajinskou Ústavu: „Autonomní republika Krym je nedílnou součástí Ukrajiny a v rámci pravomocí, které ji svěřila Ústava Ukrajiny, řeší veškeré záležitosti spadající do její působnosti“.³²⁶ Nelze tedy dojít k jiném závěru, než k tomu, že tvrzení ruských autorů ve vztahu k důležitosti referenda v mezinárodněprávním kontextu jsou irelevantní. Jednoznačně nelze hovořit o neslučitelnosti čl. 73 ukrajinské Ústavy s mezinárodněprávními závazky země a už vůbec není možné považovat referendum za „hlavní právní základ pro znovusjednocení Krymu s Ruskem“, jak ve své argumentaci naznačuje Tomsinov, neboť jak bylo výše uvedeno, mezinárodní právo nedává obyvatelům Krymu právo k secesi prostřednictvím referenda.

V tomto kontextu je však nicméně nezbytné dodat, že se současné mezinárodní právo ubírá směrem k požadavku, aby všechny územní změny byly demokraticky odůvodněny, nejlépe prostřednictvím referenda jako prostředku práva na sebeurčení.³²⁷ Nejvýraznější implikaci tohoto závěru lze nalézt ve stanovisku č. 4 Badinterské arbitrážní komise³²⁸ k Bosně a

³²⁴ Ústava Ukrajiny ze dne 28. června 1998 – oddíl X: Autonomní republika Krym

³²⁵ Ústava Ukrajiny ze dne 28. června 1998 – oddíl III: Volby. Referendum

³²⁶ Zákon Ukrajiny o schválení ústavy Autonomní republiky Krym ze dne 23. prosince 1998

³²⁷ PETERS, Anne. The Crimean Vote of March 2014 as an Abuse of the Institution of the Territorial Referendum. In: CALLIESS, Christian, ed. *Staat und Mensch im Kontext des Völker- und Europarechts: Liber Amicorum für Torsten Stein*. Baden-Baden: Nomos, 2015, s. 255-280.

³²⁸ Oficiálním názvem Arbitrážní komise Konference o Jugoslávii. Představovala rozhodčí orgán zřízený Radou ministrů Evropského hospodářského společenství (EHS) v srpnu 1991 s cílem Konferenci poskytovat právní poradenství o hlavních právních otázkách jugoslávského konfliktu.

Hercegovině, v němž je vyjádřen požadavek referenda jako předpokladu pro uznání nového státu Evropským společenstvím.³²⁹ Ani při takové konstelaci však nemůže argumentace ruských autorů obstát, neboť krymské referendum naprosto neodpovídalo mezinárodním standardům.³³⁰ Většina problematických aspektů a nesrovnalostí je naprosto zjevná – přítomnost ruských vojsk při konání referenda, pochybnosti ve vztahu k vymezení voličů s „všeobecným“ volebním právem, zjevná zaujatost krymských úřadů a nakonec nepřítomnost mezinárodních pozorovatelů, zejména z Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE).³³¹ Tytéž závěry dovozuje i tzv. Benátská komise,³³² která před uspořádáním referenda uvedla, že je „kvůli řadě okolností sporné, zda by referendum mohlo být uspořádáno v souladu s mezinárodními standardy“.³³³ Na základě výše uvedeného se tedy domnívám, že jde v tomto případě skutečně pouze o určitou „masku“ teritoriální expanze ze strany ruských autorů a úřadů, což, jak poznamenává Borgen, bylo možné již v minulosti několikrát upozorovat.³³⁴

5.3 Protiústavní převrat a Ukrajina jako „selhávající“ stát

Argumentace „selhání“ ukrajinského státu po údajně protiústavním převratu v zemi byla rovněž velmi populární mezi ruskými mezinárodními právníky, ale i v tomto případě je třeba říci, že jde o přinejmenším pochybnou argumentační linii. Především je nutné opět zdůraznit, že otázky státních převratů a ústavnosti jsou záležitostmi vnitrostátního práva. V tomto ohledu se zdá, že Rusko a jeho doktrinální představitelé pozoruhodným způsobem presumovali neexistující rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny o ústavnosti změny moci v zemi, ba dokonce se snad pokusili vstoupit do jeho role a rozhodnout, zdali ke změně moci došlo v ústavním rámci. Tak či onak však jde z hlediska mezinárodního práva o posouzení irelevantní. V mezinárodněprávním kontextu je především důležité kritérium efektivity vlády, tj. její schopnost účinně kontrolovat území státu a zajišťovat dodržování mezinárodních závazků.³³⁵ Státní převrat zároveň nemůže vést k zániku stávajícího státu ani jeho mezinárodněprávní subjektivity a kontinuity, což se ve svých pracích snaží Tolstych a Černičenko naznačit. Kritérium efektivity vlády však není všeřikající, a i když není splněno, nemůže to znamenat

³²⁹ RICH, R. Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union. In: *European Journal of International Law*. 1993, 4(1), s. 36-65. ISSN 0938-5428. Dostupné z: doi:10.1093/oxfordjournals.ejil.a035834

³³⁰ PETERS: *The Crimean Vote of March 2014...*, s. 274.

³³¹ Tamtéž, s. 274-277.

³³² Benátská komise (oficiálním názvem Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva) představuje poradní orgán Rady Evropy pro ústavněprávní otázky, který byl založen v květnu 1990.

³³³ *Venice Commission, Opinion no. 762/2014*. Venice Commission: Council of Europe [online]. 21. 3. 2014 [cit. 2021-8-6]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)002-e)

³³⁴ BORGEN, Christopher. Law, Rhetoric, Strategy: Russia and Self-Determination Before and After Crimea. In: *International Law Studies: U. S. Naval War College*. 91. 2015, s. 218-277.

³³⁵ LEONAITĚ a ŽALIMAS: *The Annexation of Crimea and Attempts to Justify It...*, s. 53.

stav bezpráví v mezinárodním společenství. I v případě, kdy vláda není schopna provádět účinnou kontrolu a lze hovořit o „selhávajícím“ státu, vztahy s tímto státem musí pokračovat na základě principů suverénní rovnosti, zákazu použití síly, dodržování územní celistvosti a dalších základních mezinárodněprávních principů.³³⁶ Nicméně v tomto kontextu je třeba říci, že nic nenaznačuje, že by kritérium efektivity naplněno nebylo, neboť ukrajinská vláda měla prokazatelně účinnou kontrolu nad územím státu, a to i nad Krymským poloostrovem. Merežko navíc poznamenává zajímavou skutečnost, že během událostí v Kyjevě a po nich Rusko nepřerušilo diplomatické styky s Ukrajinou, a pouze dočasně přerušilo politické kontakty se zástupci nové ukrajinské vlády.³³⁷ Vystává tedy logická otázka, jakou důležitost lze přisuzovat ruské argumentaci o „selhávajícím“ ukrajinském státu, přičemž se domnívám, že je složité taková tvrzení vnímat jinak než jako politická prohlášení.

I v této argumentační linii lze navíc shledat poměrně značný nesoulad s předchozími východisky některých z autorů. Tolstych například ve své učebnici mezinárodního práva z roku 2009 uvádí, že je efektivita nezbytnou podmínkou uznání vlády, přičemž zákonnost stanovení nové vlády k moci z hlediska vnitrostátního práva nemůže být podmínkou pro její uznání.³³⁸ K tomu dodává, poněkud ironicky ve vztahu k situaci na Krymu, že „stanovení takové podmínky může být kvalifikováno jako nezákonný zásah do vnitřních záležitostí“.³³⁹ Ve vztahu k nástupnictví je Tolstych rovněž zjevně nekonzistentní, když v téže učebnici uvádí, že by „otázka nástupnictví neměla vyvstávat v případě změny politického režimu, a to i když po této změně následuje dramatické narušení sociálních a ekonomických mechanismů“.³⁴⁰ Černičenko je naopak ve svém předchozím výkladu velmi vágní a opatrný,³⁴¹ což mu samozřejmě dává možnost arbitrárně měnit svoji interpretaci v závislosti na geopolitických okolnostech.

Zároveň se nelze zbavit dojmu, že argumentací o „selhávajícím“ ukrajinském státu se ruší autoři implicitně dovolávají „unable or unwilling“ doktríny. V druhé kapitole bylo vysvětleno, že tato doktrína předpokládá, že stát, který je obětí nestátního aktéra na území jiného státu, má právo na legální extraterritoriální sebeobranu v případě, že hostitelský stát není ochoten a/nebo

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ MEREZHKO: *Crimea's Annexation by Russia...*, s. 189.

³³⁸ ТОЛСТЫХ: *Курс международного права...*, s. 375.

³³⁹ Tamtéž.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 382.

³⁴¹ Ve své kapitole učebnice Diplomatické akademie MZV Ruska například uvádí následovně: „V případě dramatické restrukturalizace společnosti a rozbití staré státního aparátu (jako například ve Francii v roce 1789) ne vždy vyvstávala otázka nástupnictví. Pokud by se subjekt v takové situaci nezměnil, pak by nevznikla otázka nástupnictví. Pokud však připustíme, že se subjekt v takových situacích mění, měl by být nový subjekt zdánlivě zcela zbaven práv a povinností svého předchůdce, a to z toho důvodu, že se jedná o nový subjekt. Taková otázka však nikdy nevyvstala“. Viz. СЕРГЕЙ, Егоров, ed. *Международное право: Учебник*. 5. vydání. Moskva: Статут, 2014. s. 209.

není schopen potlačit hrozbu ze strany tohoto aktéra.³⁴² Jak již však bylo zmíněno v předešlé části práce, jde o doktrínu velmi kontroverzní, proti níž se část mezinárodněprávní nauky ostře ohrazuje. I kdyby však doktrína měla pevné základy a mezinárodněprávní relevanci, nebylo by zjevně možné se jí dovolávat, neboť ze skutkového stavu situace na Ukrajině není možné dovodit, kdo je onen nestátní aktér, který by byl pro Rusko hrozbou. V tomto kontextu lze snad už jen dodat, že by bylo skutečným paradoxem a nesmyslem označit Rusko za oběť krymské krize. I pouhé hypotetické úvahy o použití této doktríny jsou tedy ryze v rovině fantazie.

5.4 Irelevance historických argumentů

Poslední skupina argumentů, které ruší představitelé mezinárodněprávní nauky prezentovali, byla zároveň tou nejméně ortodoxní. Argumentace historickými souvislostmi v mezinárodním právu totiž nemá v mezinárodněprávním diskurzu příliš obdoby. Hlavním důvodem je samozřejmě to, že taková východiska nemají v mezinárodním právo žádnou oporu, přičemž výjimku představují ojedinělé případy teritoriálních sporů.³⁴³ Není však absolutně přípustné, aby jeden stát narušil územní celistvost jiného s odkazem na „historickou spravedlnost“ a „historicky rozvinuté právní důvody“. Naopak, doktrína svrchovanosti, nezasahování do vnitřních záležitostí a nenarušování územní celistvosti nedávají těmto historickým argumentům žádnou váhu.³⁴⁴ Kdyby tomu tak nebylo, tak by samozřejmě nastal v mezinárodním společenství stav naprostého bezpráví, kdy každý stát by mohl odkazovat na jakoukoliv „nespravedlnost“ z minulosti, a to navíc na nespravedlnost ryze subjektivní, která zrovna vyhovuje zájmům konkrétní země. Objektivně jde o výrazně zastaralou argumentaci, která ve 21. století a ani v poválečném kontextu nemůže obstát. Domnívám se, že jde o ryze politicko-propagandistická tvrzení, neboť jde v rámci ruské společnosti o velmi populární rétoriku. To mimo jiné potvrzuje i nedávný průzkum mezi obyvatelstvem ohledně krymské anexe, z něhož vyplynulo, že 86 % respondentů anexi podpořilo, zatímco 71 % z nich ji nepovažovalo za nezákonnou a pouze 9 % se domnívá, že šlo o protiprávní jednání.³⁴⁵

³⁴² DEEKS: *Unwilling or Unable...*, s. 487-488.

³⁴³ Příkladem toho je spor mezi Velkou Británií a Francií (*Minquiers and Ecrehos*), v němž oba státy požádaly MSD, aby určil, která země má svrchovanost nad souostrovími Minquiers a Ecrehos. MSD ve svém rozsudku rozhodl ve prospěch Velké Británie na bázi historických argumentů. Pro více informací např. *Minquiers and Ecrehos (France/United Kingdom): Overview of the case*. International Court of Justice [online]. [cit. 2021-8-6]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/en/case/17>

³⁴⁴ BORGEN: *Law, Rhetoric, Strategy...*, s. 259.

³⁴⁵ *Most Russians Support Annexation of Crimea – Poll*. The Moscow Times [online]. 26. 4. 2021 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://www.themoscowtimes.com/2021/04/26/most-russians-support-annexation-of-crimea-poll-a73741>

6 Akademická svoboda v Rusku

V kontextu výše uvedeného závěru, že argumentace ruských akademiků v oblasti mezinárodního práva převážně odráží oficiální linii ruských představitelů veřejné moci, vyvstává otázka, jak je na tom ve skutečnosti akademická svoboda v Rusku. Jde pouze o souhrn náhod, případně o dobrovolnou alianci mezi autory a orgány veřejné moci, nebo je zde nátlak ze strany úřadů, aby se akademická linie neodchylovala od oficiální pozice země?

6.1 Převažující sovětské dědictví

Mälksoo uvádí, že se v ruské mezinárodněprávní nauce výrazně odráží autoritářská tradice vlády v zemi a její izolacionistické postoje, přičemž poznamenává, že pozdní carské období bylo charakteristické větší akademickou svobodou než sovětské Rusko, kde byla akademie úzce propojena se zahraniční politikou Sovětského svazu.³⁴⁶ Nasvědčují tomu i prohlášení některých ruských autorů, kteří označují mezinárodní právo za „nástroj“ zahraniční politiky,³⁴⁷ a nebo uvádí, že mezinárodní právo v mnoha ohledech „koresponduje s oficiální pozicí země“.³⁴⁸ Ruská akademická reakce na anexi Krymu tuto tezi jen potvrzuje a dává jasně najevo, že nejvyšší představitelé doktríny nadále hovoří „stejným jazykem“ jako stát a vidí „podporu Kremlu vši váhou nauky mezinárodního práva“ jako své povolání.³⁴⁹

Výše uvedené samozřejmě nutně neznamená, že je akademická svoboda v Rusku omezena. Mälksoo sice poznamenává, že by bylo naivní předpokládat, že v Rusku neexistují žádná politická omezení pro mezinárodněprávní specialisty, zároveň ale dodává, že jsou autoři často dokonce kritičtí vůči ruské vládě, a to z důvodu její nedostatečné tvrdosti a zásadovosti „při ochraně ruských zájmů“.³⁵⁰ Isajeva naopak tvrdí, že je spojení nauky mezinárodního práva a státu založeno převážně na dobrovolné bázi a bez jakéhokoli nátlaku ze strany veřejné moci.³⁵¹ Skutečný problém dle jejího názoru tkví v tom, že tito akademici dobrovolně zdědili sovětský akademický systém s mnoha omezeními a rozsáhlou dehumanizací, což se promítá v postsovětské akademické sféře.³⁵² Tento vývoj má negativní dopad na mentalitu „ruského“ mezinárodního práva, což se projevilo například v mnoha nových vydáních sovětských učebnic mezinárodního práva v 90. letech minulého století, která často kopírovala předchozí verze týchž

³⁴⁶ MÄLKSOO: *Russian Approaches to International Law...*, s. 78.

³⁴⁷ ЛУКАШУК, Игорь. *Международное право: Общая часть*. 3. vydání Moskva: Волтерс Клувер, 2005. s. 41.

³⁴⁸ ХЛЕКТОВ, Олег. Российская доктрина международного права. In: *Евразийский юридический журнал*. № 3 (58). 2013, s. 19-22. ISSN 2073-4506.

³⁴⁹ MÄLKSOO: *Russian Approaches to International Law...*, s. 81.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 82.

³⁵¹ ISSAEVA: *A Quarter of a Century on from the Soviet Era...*, s. 175.

³⁵² Tamtéž.

učebnic ze sovětských let s minimálními změnami, jakou byla například změna terminologie z „buržoazní“ nauky mezinárodního práva na „západní“ mezinárodněprávní nauku.³⁵³ Kurajev k problematice sovětského dědictví poněkud cynicky, avšak trefně, uvádí, že „Sověťství v ruské akademii umírá těžce“.³⁵⁴

6.2 Perzekuce akademiků a otázka financování vědecké činnosti

Isajeva tvrdí, že jsou představitelé nauky s „nesouhlasnými“ názory v Rusku vystaveni riziku, že budou systémem ostrakizováni, což se může projevit až v neudělení titulu na ruských univerzitách.³⁵⁵ Dubrovskij v tomto kontextu dodává, že jakýkoliv protest ze strany akademiků může mít za následek ztrátu zaměstnání nebo dokonce trestní stíhání. Navíc je dle něj jakýkoliv vážný odpor proti porušování akademické svobody téměř nemožný, a to právě z důvodu strachu ze ztráty pracovní pozice, ale rovněž například kvůli slabosti a neefektivitě odborových hnutí v zemi.³⁵⁶

Aktuální otázkou v ruské akademické sféře je rovněž otázka „financování“ vědců a odborníků. Isajeva v tomto kontextu uvádí, že autoři vyjadřující se kriticky vůči krokům ruské vlády jsou nuceni čelit „ostrým“ otázkám ohledně finančních prostředků, které jim byly vydány za údajné „články na objednávku“, přičemž obecně se předpokládá, že jde o sponzorování ze strany západních států.³⁵⁷ Rovněž je stále více v ruské právní komunitě slyšet názor, že akademická příslušnost k univerzitě financované státem by měla zabránit zde vyučujícím akademikům vznášet kritické hlasy vůči počínáním ruské vlády.³⁵⁸ Dubrovskij v tomto ohledu upozorňuje na tzv. „špionážní“ případy výzkumných pracovníků, kteří ani neměli přístup k utajovaným informacím, ale přesto byli obviněni z vyzrazení vojenských tajemství, přičemž jako příklady uvádí Igora Sutjagina a Valentina Danilova.³⁵⁹ Novějšími případy „honu na čarodějnice“ v ruské akademii jsou Jevgenij Afanasijev a Svjatoslav Bobyšev, kteří byli v červnu 2012 v neveřejném procesu odsouzeni k 12 letům vězení za údajné předávání tajných informací čínské vládě.³⁶⁰ Podle obžaloby dvojice čínskému špionovi prodala utajované

³⁵³ Tamtéž, s. 176.

³⁵⁴ KURAEV, Alex. Soviet higher education: an alternative construct to the western university paradigm. In: *Higher Education*. 2016, 71(2), s. 181-193. ISSN 0018-1560. Dostupné z: doi:10.1007/s10734-015-9895-5

³⁵⁵ ISSAEVA: *A Quarter of a Century on from the Soviet Era...*, s. 177.

³⁵⁶ DUBROVSKYI, Dmitry. Escape from Freedom. The Russian Academic Community and the Problem of Academic Rights and Freedoms. In: *Interdisciplinary Political Studies*. Issue 3 (1). 2017, s. 171-199. ISSN 2039-8573. Dostupné z: doi:10.1285/i20398573v3n1p171

³⁵⁷ ISSAEVA: *A Quarter of a Century on from the Soviet Era...*, s. 177-178.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 178.

³⁵⁹ DUBROVSKYI: *Escape from Freedom...*, s. 189.

³⁶⁰ CONGDON, Matt. Endangered Scholars Worldwide. In: *Social Research: The Future of Higher Education*. Vol. 79, No. 3. The Johns Hopkins University Press, 2012, s. 5-17.

informace o technologii, která by mohla detekovat ruské rakety odpalované ponorkou třídy Bulava.³⁶¹ Tato obvinění se však nikdy nepotvrdila.³⁶²

Příklady perzekuce a omezování akademické svobody však lze nalézt i přímo v souvislosti s akademickou reakcí na krymskou krizi. V tomto ohledu je nezbytné, kromě výše uvedených špionážních obvinění, poukázat také na případ ruského historika a filozofa Andreje Zubova, který figuroval přímo v „krymském“ kontextu, když přirovnal situaci na Krymu k anexi Rakouska nacistickým Německem v roce 1938.³⁶³ Po publikaci tohoto článku byl Zubov propuštěn svou domovskou univerzitou, Státním institutem mezinárodních vztahů v Moskvě (MGIMO), přičemž ta ve svém prohlášení k propuštění poznamenala, že výroky Zubova o událostech na Ukrajině a zahraniční politice Ruska jako celku „způsobují rozhořčení a zmatek v univerzitním prostředí, jsou v rozporu se zahraniční politikou Ruska a škodí vzdělávacímu procesu“.³⁶⁴ Sám Zubov uvedl, že rektor univerzity byl proti jeho propuštění, ale kvůli tlaku vyšších orgánů byl nucen vzdát se své pozice. Dodal však, že byl několikrát v minulosti univerzitou pokárán za psaní kontroverzních článků a také upozornil na to, že jeho kolegové mu sice vyjádřili podporu, avšak „zřejmě se bojí říct svůj názor na veřejnosti“.³⁶⁵ Obdobná situace nastal rovněž na Sachalinské státní univerzitě, kde byl propuštěn profesor sociologie Alexandr Konkov bezprostředně poté, co web Sakh.com zveřejnil článek, v němž známí obyvatelé Sachalinu vyjádřili svůj názor na připojení Krymu k Rusku. Názor Konkova byl kritický vůči ruskému počínání, načež účastníci diskuze k článku navrhli, aby jej vedení univerzity propustilo. O svém propuštění byl profesor vyrozuměn o tři dny později.³⁶⁶

6.3 Omezující legislativa

Výše popsaná perzekuce a ostrakizace v ruské akademii a i nadále převažující sovětské dědictví v zemi však nejsou jedinými faktory ovlivňující stav akademické svobody v Rusku. Je potřeba říci, ač se to může zdát jako zřejmé, že velmi silnou roli hrají vláda a zákonodárci, kteří

³⁶¹ *Russia jails two men for giving China nuke secrets*. Reuters [online]. 20. 6. 2012 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-russia-china-espionage-idUSBRE85J18D20120620>

³⁶² *The List of Persons Recognized as Political Prisoners by Russia's Memorial Human Rights Center*. Institute of Modern Russia [online]. 22. 1. 2014 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://imrussia.org/en/projects/political-prisoners/649-the-list-of-persons-recognized-as-political-prisoners-by-russias-memorial-human-rights-center>

³⁶³ ЗУБОВ, Андрей. *Андрей Zubov: Это уже было*. Ведомости [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2014/03/01/andrej-zubov-eto-uzhe-bylo#/cut>

³⁶⁴ АНТОНОВА, Елизавета. *Профессора уволили за взгляды*. Газета.ru [online]. 24. 3. 2014 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.gazeta.ru/social/2014/03/24/5962589.shtml>

³⁶⁵ BERZIN, Sergey. *Russian academics spooked by Zubov's dismissal*. University World News [online]. 11. 4. 2014 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20140410172832334>

³⁶⁶ ГОЛУБКОВА, Наталья. *Руководство Сахалинского госуниверситета увольняет профессора Александра Конькова после высказывания о Крыме*. Сахалин.инфо [online]. 20. 3. 2014 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://sakhalin.info/news/91376>

v rámci legislativního procesu prosazují celou řadu zákonných aktů, které podkopávají akademickou svobodu v zemi.

V návaznosti na výše zmíněnou otázku financování vědecké činnosti, je potřeba zmínit tzv. zákon o zahraničních agentech, který vyžaduje, aby se neziskové organizace, které přijímají zahraniční příspěvky a zapojují se do velmi vágně definované „politické činnosti“,³⁶⁷ zaregistrovaly a následně byly prohlášeny za zahraniční agenty.³⁶⁸ Z počátku byla tato legislativa mířená pouze na neziskové organizace, jako například Levada Center,³⁶⁹ avšak v roce 2017 byl zákon rozšířen i na média a na konci roku 2020 došlo k extenzi i na jednotlivce, a tedy i vědce či akademiky.³⁷⁰ Problémem této legislativy je kromě toho, že je zjevně protiústavní a porušuje právo občanů na rovnost před soudy,³⁷¹ také to, že vytváří společenské stigma, neboť termín zahraniční agent v Rusech evokuje špionáž za éry studené války.³⁷² To vyplývá například ze studie již zmiňovaného Levada Center o vnímání termínu zahraniční agent v ruské společnosti, na jejímž základě bylo zjištěno, že 57 % populace má spíše negativní asociace s touto formulací.³⁷³ Z toho je patrné, že taková nálepka může mít pro kdekou osobu velmi těžké dopady a může ji společensky zdiskreditovat natolik, že už nenajde cestu zpět do akademického či veřejného prostoru. K tomuto již jen zbývá dodat jeden až tragikomický paradox, a to že kritika zákona o zahraničních agentech je dle úřadů považována za politickou činnost ve smyslu tohoto zákona.³⁷⁴

Další legislativní akt, který omezuje svobodu slova, a tudíž i akademickou svobodu, je tzv. zákon o nežádoucích organizacích, který vstoupil v účinnost v roce 2015 a který dává ruským státním zástupcům pravomoc mimosoudně prohlásit zahraniční a mezinárodní organizace za

³⁶⁷ Politická činnost je v zákoně definována jako „účast při organizování a vedení politických akcí za účelem ovlivňování přijímání rozhodnutí státními orgány zaměřených na změnu jejich státní politiky, jakož i při formování veřejného mínění pro tyto účely“.

³⁶⁸ Federální zákon ze dne 20. července 2012 č. N 121-FZ „O změně některých legislativních aktů Ruské federace o regulaci činnosti neziskových organizací vykonávajících funkce zahraničního agenta“ (Zákon o zahraničních agentech)

³⁶⁹ Jde o ruskou nevládní organizaci pro průzkum veřejného mínění a sociologický výzkum. Pro více informací např. *About us*. Levada Center: Yuri Levada Analytical Center [online]. [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: <https://www.levada.ru/en/about-us/>

³⁷⁰ СКИБО, Дарья. *Россия: иностранных агентов станет больше*. Eurasianet [online]. 25. 2. 2020 [cit. 2021-8-29]. Dostupné z: <https://russian.eurasianet.org/россия-иностранных-агентов-станет-больше>

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² BARRY, Ellen. *Foreign-Funded Nonprofits in Russia Face New Hurdle*. The New York Times [online]. 2. 7. 2012 [cit. 2021-8-29]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2012/07/03/world/europe/russia-introduces-law-limiting-aid-for-nonprofits.html>

³⁷³ СКИБО, Дарья. *Россия: иностранных агентов станет больше*. Eurasianet [online]. 25. 2. 2020 [cit. 2021-8-29]. Dostupné z: <https://russian.eurasianet.org/россия-иностранных-агентов-станет-больше>

³⁷⁴ МУХАМЕТШИНА, Елена а Ольга ЧУРАКОВА. *Критика закона об иностранных агентах стала поводом для признания агентом*. Ведомости [online]. 11. 5. 2016 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/05/11/640573-kritika-zakona-inostrannih-agentah-yavlyaetsya-povodom-priznaniya-organizatsii-agentom>

„nežádoucí“ a ukončit jejich činnost.³⁷⁵ Především je tento zákon mířen na nevládní neziskové organizace, které se angažují v politické a socioekonomické sféře. Na seznamu lze z celkem 48 organizací³⁷⁶ spatřit například také české organizace Člověk v tísni či Prague Civil Society Center.³⁷⁷ V kontextu této práce je však vysoce relevantní nedávné zařazení vysoké školy Bard College na seznam nežádoucích organizací,³⁷⁸ přičemž šlo o první vzdělávací instituci na tomto seznamu.³⁷⁹ Tato americká umělecká škola v 90. letech navázala partnerství se Státní univerzitou v Petrohradě, aby spoluzaložily Smolny College, vysokou školu svobodných umění, která nabízí bakalářské a magisterské tituly z obou institucí.³⁸⁰ Oficiálním důvodem pro rozhodnutí ukončit fungování Bard College v zemi je údajná činnost organizace „ohrožující ústavní pořádek a bezpečnost Ruska“,³⁸¹ nicméně těžko lze za tímto krokem vidět cokoliv jiného než pouhý geopolitický tah proti Spojeným státům spojený s pokusy o další omezení svobody slova a akademické svobody v širší perspektivě.

Nejaktuálnějším hřebíčkem do rakve akademické svobody v Rusku je tzv. zákon o vzdělávací činnosti, který nabyl účinnosti v červnu 2021.³⁸² Tento legislativní akt výrazně zpřísnil mezinárodní výměny studentů, výměny znalostí a vědecké literatury mezi institucemi, neboť všechny tyto aktivity podmínil souhlasem ruských úřadů.³⁸³ Kromě toho zákon zavádí vágní termín „vzdělávací činnost“, kterou mohou jednotlivci, podnikatelé nebo právnické vykonávat pouze pod kontrolou úřadů.³⁸⁴ To může mít dalekosáhlé následky, neboť definice vzdělávací činnosti³⁸⁵ nasvědčuje tomu, že pod ní může spadat skutečně cokoliv, včetně

³⁷⁵ Federální zákon ze dne 23. května 2015 č. N 129-FZ „O změně některých legislativních aktů Ruské federace“ (Zákon o nežádoucích organizacích)

³⁷⁶ Tento počet je aktuální ke dni 30. 8. 2021.

³⁷⁷ *Перечень иностранных и международных неправительственных организаций, деятельность которых признана нежелательной на территории Российской Федерации*. Министерство юстиции Российской Федерации [online]. 30. 8. 2021 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://minjust.gov.ru/ru/documents/7756/>

³⁷⁸ REDDEN, Elizabeth. *Bard College Declared 'Undesirable' in Russia*. Inside Higher Ed [online]. 9. 7. 2021 [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: <https://www.insidehighered.com/news/2021/07/09/bard-grapples-what-it-might-mean-be-declared-%E2%80%98undesirable%E2%80%99-russia>

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ Tamtéž.

³⁸¹ *US-based Bard College deemed undesirable NGO in Russia*. TASS Russian News Agency [online]. 21. 6. 2021 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://tass.com/society/1305459>

³⁸² Federální zákon ze dne 5. dubna 2021 č. 85-FZ „O změnách federálního zákona „O vzdělávání v Ruské federaci“ (Zákon o vzdělávací činnosti)

³⁸³ ГЛИКИН, Константин. *Федеральные министерства будут санкционировать международные контакты школ и вузов*. Ведомости [online]. 17. 3. 2021 [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/society/articles/2021/03/16/861764-federalnie-ministerstva>

³⁸⁴ Tamtéž.

³⁸⁵ Vzdělávací činnost je v zákoně definována takto: „Činnosti prováděné mimo rámec vzdělávacích programů zaměřených na šíření znalostí, zkušeností, formování dovedností, postojů, kompetencí za účelem intelektuálního, duchovního, morálního, kreativního, fyzického a (nebo) profesního rozvoje osoby, uspokojení jeho vzdělávacích potřeb a zájmů a ovlivnění vztahů upravených tímto federálním zákonem a dalšími regulačními právními akty Ruské federace“.

například článků v médiích, ale i vzdělávacích videí na YouTube.³⁸⁶ Kromě toho zákon výslovně zakazuje používání vzdělávacích aktivit k podněcování k jakémukoli nepřátelství, „mimo jiné prostřednictvím šíření nepřesných informací o historických, národních, náboženských a kulturních tradicích národů, jakož i propagaci akcí, které jsou v rozporu s ruskou Ústavou“.³⁸⁷ Z tohoto je opět patrná vágnost takřka všech formulací v tomto legislativním aktu, která dává orgánům veřejné moci naprostou flexibilitu a možnost svévolného počínání v kontextu posuzování svobody slova a akademické svobody.

6.4 „Velmi špatný“ stav ruské akademické svobody

Kromě náhledů autorů, konkrétních případů perzekuce a omezování akademické svobody a omezujících legislativních aktů je však rovněž nezbytné na akademickou svobodu v Rusku nahlédnout v širší perspektivě, a to především na bázi empirického výzkumu. V tomto ohledu je velmi relevantní nedávná studie ruského nevládního Centra pro nezávislý výzkum (CISR) o akademické svobodě v zemi.³⁸⁸ V rámci svého výzkumu ústav uskutečnil 24 rozhovorů s ruskými akademickými pracovníky, pedagogy a odborníky, přičemž celkové hodnocení akademické svobody v Rusku je velmi špatné. S výjimkou jednoho respondenta, který ohodnotil současný stav jako „poměrně dobrý“, neohodnotil žádný z nich situaci více než 6 body z 10. Průměrné hodnocení se pohybuje mezi 3-4 body.³⁸⁹ Zajímavý je v tomto ohledu sestupný trend, když 90. léta minulého století jsou považována za období takřka úplné akademické svobody, přičemž události na Krymu jsou vnímány jako jeden z milníků zhoršení situace v zemi.³⁹⁰ Kromě toho je poukázáno na to, že, poměrně logicky, jsou společenské a humanitní vědy mnohem náchylnější k omezování akademické svobody než technické a přírodní vědy, což je dáno především specifiky jejich interakce s orgány veřejné moci.³⁹¹ Respondenti také upozorňují na fakt, že v ruské akademii dochází ke zvyšování neformálního ideologického tlaku a kontroly ze strany bezpečnostních agentur a donucovacích struktur, přičemž „pokračující posilování ruského politického režimu neponechává žádnou naději na

³⁸⁶ КАРЦЕВ, Дмитрий. *Несмотря на протесты, Госдума приняла поправки о просветительской деятельности. По пунктам перечисляем, почему это беда, которая может коснуться всех*. Meduza [online]. 18. 3. 2021 [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2021/03/18/nesmotrya-na-protesty-gosduma-prinyala-popravki-o-prosvetitel'skoy-deyatelnosti-po-punktam-perechislyаем-pochemu-eto-beda-kotoraaya-mozhet-kosnutsya-vseh>

³⁸⁷ ГЛИКИН, Константин. *Федеральные министерства будут санкционировать международные контакты школ и вузов*. Ведомости [online]. 17. 3. 2021 [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/society/articles/2021/03/16/861764-federalnie-ministerstva>

³⁸⁸ Center for Independent Social Research. *Russian understandings of academic freedom: Report on the Results of Sociological Research*. Petrohrad. 2020. Dostupné také z: <https://cisrus.org/wp-content/uploads/2021/01/report-for-website.pdf>

³⁸⁹ Tamtéž, s. 20.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 27-29.

³⁹¹ Tamtéž, s. 20.

pozitivní změnu“.³⁹² Někteří respondenti mají ještě větší obavy a uvádí, že bude docházet k postupnému „vymírání akademické komunity v Rusku“.³⁹³

Z výše uvedeného je naprosto zřejmé, že akademická svoboda v Rusku není svobodou v pravém slova smyslu a je zcela jistě do určité míry omezována, ačkoliv je složité určit přesný rozsah. Dochází k tomu přímo orgány veřejné moci, omezujícími legislativními akty, ale i nepřímou ostrakizací a odmítáním ze strany systému. Jedním z klíčových problémů se v tomto ohledu jeví fakt, že během přechodného období mezi zánikem Sovětského svazu a vznikem Ruska jako samostatného státu nedošlo k výraznějším změnám z hlediska akademické mentality a ve výrazné míře bylo převzato sovětské dědictví systému založeného na neexistující akademické svobodě a neodmyslitelného spojení akademie a státu. I přes takový závěr je však oblast mezinárodního práva v tomto ohledu mírně odlišná, a to především z toho důvodu, že je zde historické spojení se státem ještě výraznější. To ostatně Mälksoo poznamenává i ve vztahu k západním demokratickým státům: „Je sporné, zda jsou praxe států a nauka mezinárodního práva natolik odděleny od sebe, jak to někdy akademický sebeobraz naznačuje“.³⁹⁴ Obdobně se vyjadřuje i Focarelli, dle něhož „má většina právníků tendenci se ztotožňovat s postojem své vlády a obhajovat její kroky“.³⁹⁵ Na bázi takového myšlenkového pochodu se domnívám, že ačkoli lze považovat omezenou svobodu projevu akademiků v Rusku za objektivně prokázanou, neznámá to, že jsou kladné postoje ruských mezinárodních právníků ve vztahu k počínání Ruska na Krymu nutně v příčinné souvislosti s těmito restrikcemi. Důvodem pro takový závěr je především fakt, že přední představitelé nauky mezinárodního práva v zemi skutečně považují za své povolání a poslání bránit počínání ruské vlády a „ruské zájmy“ v mezinárodním kontextu, ať jde o jednání protiprávní, jako tomu bylo v případě krymské krize, či jednání v souladu s platným mezinárodním právem.

³⁹² Tamtéž, s. 31.

³⁹³ Tamtéž, s. 36.

³⁹⁴ MÄLKSOO: *Russian Approaches to International Law...*, s. 84.

³⁹⁵ FOCARELLI, Carlo. *International Law as Social Construct: The Struggle for Global Justice*. Oxford University Press, 2012. s. 135. ISBN 9780199584833.

7 Závěr

Ruská anexe Krymu vyvolala ve světě bouřlivé ohlasy, a to ve všech společenských sférách, od hlav států, odborníků v oblasti mezinárodního práva až po média a laickou veřejnost. Je zřejmé, že události na poloostrově budou mít značný dopad na budoucí mezinárodněprávní diskurz a praxi ve světě, přičemž už dnes lze zpozorovat některé znepokojující tendence, jako je například vývoj situace v Hongkongu. Nicméně problémem není pouze do očí bijící protiprávní počínání Ruska, ale i protektivní přístupy představitelů ruské mezinárodněprávní nauky ve vztahu k tomuto jednání.

Tato práce si kladla za cíl zanalyzovat tyto přístupy a doktrinní východiska ruských autorů z hlediska platného mezinárodního práva a zároveň je postavit do kontrastu k „západnímu“ vnímání problematiky. V této souvislosti měla práce rovněž ambici částečně se zaměřit na problematiku akademické svobody v Rusku a posoudit její stav v zemi.

Co se týče konkrétních zjištění, je třeba říci, že rozdíl vnímání krymské krize v západním světě a v Rusku je skutečně diametrální. Zatímco západní autoři analyzují události na Krymu primárně z mezinárodněprávní perspektivy a na základě objektivních kritérií, ruská doktrína je o poznání více improvizovaná a stojí z velké části na argumentaci *ad hoc*, která je často nekonzistentní s předchozími teoretickými východisky týchž autorů. Kromě toho nelze nepoznamenat, že jde v mnoha případech o argumenty nepravního charakteru a spíše mající historickou až filozofickou bázi, což je v poněkud ironickém kontrastu k vnímání ruského prezidenta Putina, který je znám svými vášnivými projevy o důležitosti mezinárodního práva.³⁹⁶ Taková východiska se v poválečném kontextu, a ještě k tomu v 21. století, jeví jako přinejmenším zaostalá. Pokud tedy V. Zorkin hovoří o „krizi mezinárodního práva“, je možná na vině právě tento zarputilý a zastaralý přístup představitelů ruské mezinárodněprávní nauky, kteří hovoří zcela odlišným jazykem než jejich protějšci ze západních demokratických států.

Kromě irelevance řady tvrzení ruských mezinárodních právníků je dalším zásadním poznatkem práce fakt, že akademická reakce na anexi Krymu takřka slovo od slova kopíruje oficiální argumentační linii Ruska. Zarážející na tom je především to, že tato obhajoba protiprávního stavu stojí převážně na dobrovolné bázi, přičemž drtivá většina ruských autorů je připravena tvrdohlavě bránit ruské zájmy, a to bez ohledu na charakter počínání a jeho

³⁹⁶ Na Valdajském klubu v říjnu 2014 například pronesl následovně: „Mezinárodní vztahy musí být založeny na mezinárodním právu, které by samo mělo být založeno na morálních zásadách, jako je spravedlnost, rovnost a pravda.“ Pro celý projev viz. *Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай»*. Президент России [online]. 24. 10. 2014 [cit. 2021-8-15]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/page/353>

následky. Tato skutečnost může nicméně stěží změnit cokoli na faktickém stavu akademické nesvobody v Rusku, která se projevuje jak přímým vlivem orgánů veřejné moci či omezujícími legislativními akty, tak i nepřímo ostrakizací autorů s nepopulárními názory, jejich odmítáním ze strany systému a obviňováním z psaní „článků na objednávku západu“, případně i přímo jejich trestním stíháním a odsouzením zpravidla na nepodložené bázi.

Je zjevné, že se ruské akademii, a to včetně nauky mezinárodního práva, stále nedaří odtrhnout od svého sovětského dědictví, ba co víc, přední akademičtí představitelé plně přijímají jakousi kontinuitu sovětské doktríny. Samozřejmě je obtížné presumovat, jakým směrem se bude situace do budoucna vyvíjet, nicméně je obtížné si představit výraznější změnu v blízké budoucnosti a za situace, kdy se Rusko nachází v sevření autoritářské vlády. Na druhou stranu je však rovněž nutné poznamenat, že se rodí nová generace mladých odborníků, z nichž někteří byli v této práci citováni, která je znatelně odvážnější, otevřenější a usiluje o posun v mentalitě ruské mezinárodněprávní nauky, ale i akademie obecně. Významnější část z nich však prozatím působí v zahraničí a aby se tato odvaha více promítla i na samotném území Ruska, bude muset dojít k rozsáhlým socioekonomickým a politickým změnám systému, který se stále nedokáže úplně vyrovnat se svou minulostí.

Seznam použitých zkratk

EU	Evropská unie
EAEU	Eurasijský ekonomický svaz (Eurasian Economic Union)
OSN	Organizace spojených národů
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
RSFSR	Ruská sovětská federativní socialistická republika
OSCE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (Organization for Security and Co-operation in Europe)
MGIMO	Státní institut mezinárodních vztahů v Moskvě (Московский государственный институт международных отношений)
CISR	Centrum nezávislého sociálního výzkumu (Centre for Independent Social Research)

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- 1) KUZIO, Taras. *Contemporary Ukraine: Dynamics of Post-Soviet Transformation*. New York: M. E. Sharpe, 1998. ISBN 978-0765602244.
- 2) SHAW, Malcolm. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-511-45559-9.
- 3) GRAY, Christine. *International Law and the Use of Force*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 9780199239153. Dostupné z: doi:10.1093/law/9780199239153.001.0001
- 4) FOCARELLI, Carlo. *International Law as Social Construct: The Struggle for Global Justice*. Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199584833.
- 5) ROBERTS, Anthea. *Is International Law International?*. Oxford University Press, 2017. ISBN 9780190696412.
- 6) SVAČEK, Ondřej. Mezinárodněprávní aspekty vzniku Kosova. BUREŠ, Pavel, Martin FAIX a Ondřej SVAČEK. *Vznik a uznání státu: aktuální pohled mezinárodního práva*. Praha: Leges, 2013, s. 64-92. Teoretik. ISBN 978-80-87576-83-0.
- 7) DAVID, Vladislav. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-86-8.
- 8) MÄLKSOO, Lauri. *Russian Approaches to International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2015. ISBN 9780198723042.
- 9) C. BUCHHEIT, Lee. *Secession: The Legitimacy of Self-Determination*. Yale University Press, 1978. ISBN 0300021828.
- 10) OLIVIER CORTEN. *The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law*. 2010, **00004**. ISBN 9781841139425.
- 11) GRAY, Christine. The use of force and the international legal order. EVANS, Malcolm. *International Law*. 4. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 618-648. ISBN 978-0-19-965467-3.
- 12) ЗОРЬКИН, Валерий. *Цивилизация права и развитие России*. 2. Юридическое издательство Норма, 2016. ISBN 978-5-91768-735-3.
- 13) ТОЛСТЫХ, Владислав. *Курс международного права*. Moskva: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-5-466-00401-4.

- 14) ЛУКАШУК, Игорь. *Международное право: Общая часть*. 3. vydání. Moskva: Волтерс Клувер, 2005.
- 15) СЕРГЕЙ, Егоров, ed. *Международное право: Учебник*. 5. vydání. Moskva: Статут, 2014.
- 16) ЧЕРНИЧЕНКО, Станислав. *Теория международного права. Том 2*. НИМП, 1999. ISBN 5-88720-022-7.

Dokumenty mezinárodního práva

- 1) Bělověžská dohoda ze dne 8. prosince 1991.
- 2) Budapešťské memorandum ze dne 5. prosince 1994.
- 3) Deklarace zásad mezinárodního práva ze dne 24. října 1970.
- 4) Dohoda o stavu sil Černomořské flotily mezi Ruskou federací a Ukrajinou ze dne 28. května 1997.
- 5) Dohoda mezi Ruskou federací a Ukrajinou o parametrech rozdělení černomořské flotily ze dne 28. května 1997.
- 6) Charta Organizace spojených národů ze dne 26. června 1945.
- 7) Návrh článků o odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní chování ze srpna roku 2001.
- 8) Obecné připomínky přijaté Výborem pro lidská práva podle čl. 40 odst. 4 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech ze dne 1. listopadu 1999.
- 9) Rezoluce Valného shromáždění OSN o definici agrese ze dne 14. prosince 1974.
- 10) Rezoluce 757 (1992) přijata Radou bezpečnosti na jejím 3082. zasedání dne 30. května 1992.
- 11) Smlouva o přátelství, spolupráci a partnerství mezi Ruskou federací a Ukrajinou ze dne 31. května 1997.
- 12) Transkript ze 7125. schůze Rady bezpečnosti ze dne 3. března 2014.
- 13) Závěrečná zpráva a doporučení mezinárodního setkání odborníků o dalším studiu konceptu práv národů ze dne 22. února 1990.
- 14) Zpráva Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva o lidskoprávní situaci na Ukrajině ze dne 15. dubna 2014.

Právní předpisy

- 1) Ústava Ukrajiny ze dne 28. června 1996

- 2) Zákon Ukrajiny o schválení ústavy Autonomní republiky Krym ze dne 23. prosince 1998
- 3) Federální ústavní zákon č. 6 -FKZ ze dne 21. března 2014 „*O přijetí republiky Krym do Ruské federace a formování nových subjektů v rámci Ruské federace - Krymské republiky a federálního města Sevastopol*“
- 4) Federální zákon ze dne 20. července 2012 č. N 121-FZ „*O změně některých legislativních aktů Ruské federace o regulaci činnosti neziskových organizací vykonávajících funkce zahraničního agenta*“ (Zákon o zahraničních agentech)
- 5) Federální zákon ze dne 23. května 2015 č. N 129-FZ „*O změně některých legislativních aktů Ruské federace*“ (Zákon o nežádoucích organizacích)
- 6) Federální zákon ze dne 5. dubna 2021 č. 85-FZ „*O změnách federálního zákona „O vzdělávání v Ruské federaci*“ (Zákon o vzdělávací činnosti)
- 7) Federální zákon ze dne 2 dubna 2014 č. 38-FZ „*O ukončení dohod týkajících se umístění černomořské flotily Ruské federace na území Ukrajiny*“

Soudní rozhodnutí

- 1) MSD: Poradní stanovisko ze dne 22. července 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*.
- 2) MSD: Rozsudek ze dne 19. prosince 2005, *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*.
- 3) MSD: Rozsudek ze dne 30. června 1995, *Case concerning East Timor (Portugal v. Australia)*.
- 4) MSD: Rozsudek ze dne 27. června 1986: *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*.
- 5) MSD: Poradní stanovisko ze dne 9. července 2004, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*.
- 6) Nejvyšší soud Kanady: Rozsudek ze dne 20. srpna 1998, *Reference Re Secession of Quebec*.
- 7) Ústavní soud Ruska: Usnesení ze dne 31. července 1995, *o posouzení ústavnosti vyhlášky prezidenta Ruské federace č. 2137 ze dne 30. listopadu 1994...*
- 8) Ústavní soud Ruska: Usnesení ze dne ze dne 13. března 1992, *o ověření ústavnosti Deklarace o státní svrchovanosti Tatarské SSR ze dne 30. srpna 1990...*

Odborné články a příspěvky ve sborníku

- 1) GRANT, Thomas D. Annexation of Crimea. In: *American Journal of International Law*. 2015, 109(1), s. 68-95. ISSN 0002-9300. Dostupné z: doi:10.5305/amerjintlaw.109.1.0068
- 2) ISSAEVA, Maria. A Quarter of a Century on from the Soviet Era: Reflections on Russian Doctrinal Responses to the Annexation of Crimea. In: CZAPLIŃSKI, Władysław, Sławomir DEBSKI, Rafał TARNOGÓRSKI a Karolina WIERCZYŃSKA, ed. *The Case Of Crimea's Annexation Under International Law*. Varšava: Scholar Publishing House, 2017, s. 155-179. ISBN 978-83-7383-901-4.
- 3) DÖRR, Oliver a Albrecht RANDELZHOFER. Article 2 (4). In: SIMMA, Bruno, Daniel-Erasmus KHAN, Georg NOLTE, Andreas PAULUS a Nikolai WESSENDORF, ed. *The Charter of the United Nations: A commentary: Vol. 1*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199580156.
- 4) MERZHKO, Oleksandr. Crimea's Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 167-194.
- 5) KAPUSTIN, Anatoly. Crimea's Self-Determination in the Light of Contemporary International Law. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 101-112.
- 6) CONGDON, Matt. Endangered Scholars Worldwide. In: *Social Research: The Future of Higher Education*. Vol. 79, No. 3. The Johns Hopkins University Press, 2012, s. 5-17.
- 7) DUBROVSKYI, Dmitry. Escape from Freedom. The Russian Academic Community and the Problem of Academic Rights and Freedoms. In: *Interdisciplinary Political Studies*. Issue 3 (1). 2017, s. 171-199. ISSN 2039-8573. Dostupné z: doi:10.1285/i20398573v3n1p171
- 8) SVAČEK, Ondřej. Humanitarian Intervention: Fairy Tale about One Swallow Which Made Summer? In: *International and Comparative Law Review* [online]. 2019, 19(2), s. 131-154 [cit. 2021-6-29]. ISSN 2464-6601. Dostupné z: doi:10.2478/iclr-2019-0018
- 9) MARTIN, Craig. Challenging and Refining the 'Unwilling or Unable' Doctrine. In: *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. Vol. 52, No. 2. 2019, s. 387-461.
- 10) VISSER, Laura. Intervention by invitation and collective self-defence: two sides of the same coin? In: *Journal on the Use of Force and International Law*. 2020, 7(2), s. 292-316. ISSN 2053-1702. Dostupné z: doi:10.1080/20531702.2020.1834767

- 11) BORGEN, Christopher. Law, Rhetoric, Strategy: Russia and Self-Determination Before and After Crimea. In: *International Law Studies: U. S. Naval War College*. 91. 2015, s. 218-277.
- 12) SALENKO, Alexander. Legal Aspects of the Dissolution of the Soviet Union in 1991 and Its Implications for the Reunification of Crimea with Russia in 2014. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 141-162.
- 13) VISSER, Laura. May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation. In: *Netherlands International Law Review*. 2019, **66**(1), s. 21-45. ISSN 0165-070X. Dostupné z: doi:10.1007/s40802-019-00133-7
- 14) BÍLKOVÁ, Veronika. Mezinárodněprávní aspekty aktuálního vývoje na Krymu. *Jurisprudence*. 2014, 2014(3), 34-40.
- 15) AMOROSO, Daniele. Muddying the “Bright Lines”: The Crimean Claim to Self-Determination in a Policy-Oriented Perspective. In: CZAPLIŃSKI, Władysław, Sławomir DEBSKI, Rafał TARNOGÓRSKI a Karolina WIERCZYŃSKA, ed. *The Case Of Crimea’s Annexation Under International Law*. Varšava: Scholar Publishing House, 2017, s. 109-134. ISBN 978-83-7383-901-4.
- 16) GANO HARITI, Ramesh. Politics of Passportization and Territorial Conflicts. In: RICHMOND, Oliver a Gëzim VISOKA, ed. *The Palgrave Encyclopedia of Peace and Conflict Studies*. Cham: Springer International Publishing, 2020, 2021-03-06, s. 1-8. ISBN 978-3-030-11795-5. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-030-11795-5_182-1
- 17) SHI, Jiuyong. Prohibition of Use of Force in International Law. In: *Chinese Journal of International Law*. 2018, **17**(1), s. 1-14. ISSN 1540-1650. Dostupné z: doi:10.1093/chinesejil/jmy010
- 18) BÍLKOVÁ, Veronika. Reflections on the Purpose-Based Approach. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 79. 2019, s. 681-683.
- 19) VIDMAR, Jure. Remedial Secession in International Law: Theory and (Lack of) Practice. In: *St Antony's International Review Vol. 6, No. 1: Secession, Sovereignty, and the Quest for Legitimacy*. St. Antony's International Review, 2010, s. 37-56.
- 20) OETER, Stefan. Selbstbestimmungsrecht im Wandel: Überlegungen zur Debatte um Selbstbestimmung, Sezessionsrecht und "vorzeitige" Anerkennung. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International*

- Law) 52. 1992, s. 741-780. Dostupné také z: https://www.zaoerv.de/52_1992/52_1992_3_4_a_741_780.pdf
- 21) CHRISTAKIS, Theodore. Self-Determination, Territorial Integrity and Fait Accompli in the Case of Crimea. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 75-99.
- 22) KURAEV, Alex. Soviet higher education: an alternative construct to the western university paradigm. In: *Higher Education*. 2016, 71(2), s. 181-193. ISSN 0018-1560. Dostupné z: doi:10.1007/s10734-015-9895-5
- 23) MARXSEN, Christian, Anne PETERS a Matthias HARTWIG. Symposium: “The Incorporation of Crimea by the Russian Federation in the Light of International Law.” In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 3-5.
- 24) MARXSEN, Christian. Territorial Integrity in International Law – Its Concept and Implications for Crimea. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 7-26.
- 25) LEONAITĖ, Erika a Dainius ŽALIMAS. The Annexation of Crimea and Attempts to Justify It in the Context of International Law. In: *Lithuanian Annual Strategic Review*. 2016, 14(1), s. 11-63. ISSN 1648-8024. Dostupné z: doi:10.1515/lasr-2016-0001
- 26) ZADOROZHNI, Oleksandr. The Case of Crimea: Self-Determination and Exercise of the Right to Secession or Annexation? In: CZAPLIŃSKI, Władysław, Sławomir DEBSKI, Rafał TARNOGÓRSKI a Karolina WIERCZYŃSKA, ed. *The Case Of Crimea's Annexation Under International Law*. Varšava: Scholar Publishing House, 2017, s. 43-70. ISBN 978-83-7383-901-4.
- 27) MARXSEN, Christian. The Crimea Crisis: An International Law Perspective. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)* 74/2. 2014, s. 367-391.
- 28) PETERS, Anne. The Crimean Vote of March 2014 as an Abuse of the Institution of the Territorial Referendum. In: CALLIESS, Christian, ed. *Staat und Mensch im Kontext des Völker- und Europarechts: Liber Amicorum für Torsten Stein*. Baden-Baden: Nomos, 2015, s. 255-280.
- 29) DE WET, Erika. The (im)permissibility of military assistance on request during a civil war. In: *Journal on the Use of Force and International Law*. 2020, 7(1), s. 26-34. ISSN 2053-1702. Dostupné z: doi:10.1080/20531702.2020.1773121

- 30) AKANDE, Dapo, Antonios TZANAKOPOULOS, Claus KRES, Stefan BARRIGA a Leena GROVER. The International Court of Justice and the Concept of Aggression. In: *The Crime Of Aggression*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 214-232. ISBN 9781139058360. Dostupné z: doi:10.1017/9781139058360.008
- 31) LIEBLICH, Eliav. The International Wrongfulness of Unlawful Consensual Interventions. In: *The Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law) 79: Intervention by Invitation: Impulses from the Max Planck Trialogues on the Law of Peace and War*. 2019, s. 667-670.
- 32) M. OLSON, Peter. The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea. In: *Military Law and Law of War Review*. 53/1. 2014, s. 17-44.
- 33) VASHAKMADZE, Mindia. The Russian Practice of the Forcible Protection of Nationals Abroad: Legal Implications. In: CZAPLIŃSKI, Władysław, Sławomir DEBSKI, Rafał TARNOGÓRSKI a Karolina WIERCZYŃSKA, ed. *The Case Of Crimea's Annexation Under International Law*. Varšava: Scholar Publishing House, 2017, s. 181-197. ISBN 978-83-7383-901-4.
- 34) BÍLKOVÁ, Veronika. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 27-50.
- 35) TOLSTYKH, Vladislav. Three Ideas of Self-Determination in International Law and the Reunification of Crimea with Russia. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)*. 75. 2015, s. 119-138.
- 36) BANNELIER, KARINE a THEODORE CHRISTAKIS. Under the UN Security Council's Watchful Eyes: Military Intervention by Invitation in the Malian Conflict. In: *Leiden Journal of International Law*. 2013, 26(4), s. 855-874. ISSN 0922-1565. Dostupné z: doi:10.1017/S0922156513000447
- 37) DEEKS, Ashley S. Unwilling or Unable: Toward a Normative Framework for Extraterritorial Self-Defense. In: *Virginia Journal of International Law*. 52 (3). 2012, s. 483-550.
- 38) ВЕЛЬЯМИНОВ, Георгий. Воссоединение Крыма с Россией: правовой ракурс. In: *Государство и право*. 2014, s. 12-18.
- 39) ТОЛСТЫХ, Владислав. Воссоединение Крыма с Россией: правовые квалификации. In: *Евразийский юридический журнал*. 72 (5). 2014, s. 40-46. Dostupné také z: <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/yuridicheskie-stati/vossoedinenie-kryma-s-rossiej>

- 40) ТОМСИНОВ, Владимир. "Крымское право" или юридические основания для воссоединения Крыма с Россией. In: *Вестник Московского университета. Серия 11: Право*. 5. Издательство Московского университета, 2014, s. 3-32.
- 41) ТОМСИНОВ, Владимир. Международное право с точки зрения воссоединения Крыма с Россией. In: *Законодательство*. 7. 2014, s. 11-26.
- 42) КИРА, Сазонова. Международное право и украинский конфликт: что было, что будет, чем сердце успокоится. *Международное право*. 2014, 1(1), 1-15. ISSN 2306-9899. Dostupné z: doi:10.7256/2306-9899.2014.1.11666
- 43) ХЛЕСТОВ, Олег. Российская доктрина международного права. In: *Евразийский юридический журнал*. № 3 (58). 2013, s. 19-22. ISSN 2073-4506.

Internetové zdroje

- 1) *About us*. Levada Center: Yuri Levada Analytical Center [online]. [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: <https://www.levada.ru/en/about-us/>
- 2) *Agreement on the Settlement of Crisis in Ukraine - full text*. The Guardian [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/agreement-on-the-settlement-of-crisis-in-ukraine-full-text>
- 3) *Annexation (prohibition of)*. How does law protect in war? - Online casebook [online]. [cit. 2021-4-13]. Dostupné z: <https://casebook.icrc.org/glossary/annexation-prohibition>
- 4) KRIEL, Caro. AP Interview: *Yanukovych admits mistakes on Crimea*. Associated Press News [online]. 2. 4. 2014 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/8b795952e78a47a3beff026800eb508a>
- 5) CORTEN, Olivier. *A Plea Against the Abusive Invocation of Self-Defence as a Response to Terrorism*. EJIL: Talk! – Blog of the European Journal of International Law [online]. 14. 7. 2016 [cit. 2021-8-6]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/a-plea-against-the-abusive-invocation-of-self-defence-as-a-response-to-terrorism/>
- 6) REDDEN, Elizabeth. *Bard College Declared 'Undesirable' in Russia*. Inside Higher Ed [online]. 9. 7. 2021 [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: <https://www.insidehighered.com/news/2021/07/09/bard-grapples-what-it-might-mean-be-declared-%E2%80%98undesirable%E2%80%99-russia>
- 7) *Briefing Note: Annexation under International Law and in the oPt Context*. Diakonia [online]. [cit. 2021-4-13]. Dostupné z: <https://www.diakonia.se/globalassets/blocks-ihl-site/ihl-file-list/reporting/annexation-under-international-law-and-in-the-opt.pdf>

- 8) DÖRR, Oliver. *Cession*. Oxford Public International Law [online]. 2019 [cit. 2021-4-13]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1377>
- 9) MÄLKSOO, Lauri. *Crimea and (the Lack of) Continuity in Russian Approaches to International Law*. EJIL: Talk! – Blog of the European Journal of International Law [online]. 28. 3. 2014 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/crimea-and-the-lack-of-continuity-in-russian-approaches-to-international-law/>
- 10) HARDING, Luke a Shaun WALKER. *Crimea applies to be part of Russian Federation after vote to leave Ukraine*. The Guardian [online]. 17. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/17/ukraine-crimea-russia-referendum-complain-result>
- 11) COLLETT-WHITE, Mike a Ronald POPESKI. *Crimeans vote over 90 percent to quit Ukraine for Russia*. Reuters [online]. 16. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-idUSBREA1Q1E820140316>
- 12) *Crimea referendum opponents manipulate detached norms of intl law – Churkin*. Russia Today [online]. 13. 3. 2014 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://www.rt.com/news/unsc-ukraine-meeting-crimea-694/>
- 13) *Crimea referendum should not convince anyone, says William Hague*. GOV.UK [online]. 16. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/news/crimea-referendum-should-not-convince-anyone-says-william-hague>
- 14) *Crimea sets date for autonomy vote amid gunmen, anti-Kiev protests*. The Christian Science Monitor [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.csmonitor.com/World/Europe/2014/0227/Crimea-sets-date-for-autonomy-vote-amid-gunmen-anti-Kiev-protests>
- 15) SHARMA, Yagnesh a Pranav AGARWAL. *Dealing With Non-State Actors In International Law: The “Unwilling And Unable Doctrine.”* The Fletcher Forum of World Affairs [online]. 9. 5. 2020 [cit. 2021-8-19]. Dostupné z: <http://www.fletcherforum.org/the-rostrum/2020/5/9/dealing-with-non-state-actors-in-international-law-the-unwilling-and-unable-doctrine>
- 16) *Euromaidan Protests*. Wikimedia Commons [online]. 3. 12. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Euromaidan_Protests.png

- 17) *Explainer: The Budapest Memorandum And Its Relevance To Crimea*. Radio Free Europe/Radio Liberty [online]. 28. 2. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/ukraine-explainer-budapest-memorandum/25280502.html>
- 18) AVEDISSIAN, Karena. *Fact Sheet: What is the Eurasian Economic Union?* EVN Report [online]. 3. 11. 2019 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.evnreport.com/understanding-the-region/fact-sheet-what-is-the-urasian-economic-union>
- 19) CHRISTAKIS, Theodore a Karine BANNELIER. *French Military Intervention in Mali: It's Legal but... Why? Part II: Consent and UNSC Authorisation*. EJIL: Talk! – Blog of the European Journal of International Law [online]. 25. 1. 2013 [cit. 2021-8-19]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/french-military-intervention-in-mali-its-legal-but-why-part-2-consent-and-unsc-authorisation/>
- 20) MACKINNON, Mark. *Globe in Ukraine: Russian-backed fighters restrict access to Crimean city*. The Globe and Mail [online]. 26. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.theglobeandmail.com/news/world/tension-in-crimea-as-pro-russia-and-pro-ukraine-groups-stage-competing-rallies/article17110382/#dashboard/follows/>
- 21) HIGGINS, Andrew a Steven ERLANGER. *Gunmen Seize Government Buildings in Crimea*. The New York Times [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2014/02/28/world/europe/crimea-ukraine.html>
- 22) *Gunmen seize government buildings in Ukraine's Crimea, raise Russian flag*. Cable News Network (CNN) [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2014/02/27/world/europe/ukraine-politics/>
- 23) ADESNIK, David. *How Russia Rigged Crimean Referendum*. Forbes [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/davidadesnik/2014/03/18/how-russia-rigged-crimean-referendum/?sh=168839a16d41>
- 24) PAVLUSHKO, Anton. *How 'Ukrainian Berkut Officer' from Russian Ulyanovsk Assaulted Crimean Parliament Back in 2014*. InformNapalm [online]. 7. 9. 2015 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://informnapalm.org/en/how-ukrainian-berkut-officer-from-russian-ulyanovsk-assaulted-crimean-parliament-back-in-2014/>
- 25) *Huge Ukraine rally over EU agreement delay*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 24. 11. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25078952>

- 26) Organization for Security and Co-operation in Europe. *Human rights Assessment mission in Ukraine: Human rights and minority rights situation* [online]. [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/3/118476.pdf>
- 27) *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law [online]. [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: https://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_II1.pdf
- 28) *In pictures: Graphic images from Ukraine's violent clashes*. The Globe and Mail [online]. 18. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.theglobeandmail.com/news/world/in-pictures-graphic-images-from-ukraines-violent-clashes/article16939091/>
- 29) *Is International Law Effective? The Case of Russia and Ukraine*. YouTube [online]. 12. 5. 2014 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/-x7EgVyv5Xk?t=26m20s>
- 30) *Joint Statement by the United States and Ukraine*. The White House: President Obama [online]. 25. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/25/joint-statement-united-states-and-ukraine>
- 31) J. BORGAN, Christopher. *Kosovo's Declaration of Independence: Self-Determination, Secession and Recognition*. American Society of International Law [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2021-6-29]. Dostupné z: <https://www.asil.org/insights/volume/12/issue/2/kosovos-declaration-independence-self-determination-secession-and>
- 32) SHEVCHENKO, Vitaly. *"Little green men" or "Russian invaders"?* The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 11. 3. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26532154>
- 33) *Minquiers and Ecrehos (France/United Kingdom): Overview of the case*. International Court of Justice [online]. [cit. 2021-8-6]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/en/case/17>
- 34) *Most Russians Support Annexation of Crimea – Poll*. The Moscow Times [online]. 26. 4. 2021 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://www.themoscowtimes.com/2021/04/26/most-russians-support-annexation-of-crimea-poll-a73741>
- 35) *Number of Crimean deputies present at referendum resolution vote unclear*. Interfax-Ukraine [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://en.interfax.com.ua/news/general/193292.html>
- 36) SOMIN, Ilya. *Opinion: Russian government agency reveals fraudulent nature of the Crimean referendum results*. Washington Post [online]. 6. 5. 2014 [cit. 2021-3-29].

- Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/volokh-conspiracy/wp/2014/05/06/russian-government-agency-reveals-fraudulent-nature-of-the-crimean-referendum-results/>
- 37) *Police violently break up Independence Square protests at 4 a.m. today; many injuries reported.* Kyiv Post [online]. 30. 11. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.kyivpost.com/article/content/euromaidan/reports-police-forcefully-break-up-protest-site-on-maidan-nezalezhnosti-this-morning-332674.html>
- 38) DOBROKHOTOVA, Aleksandra a Claire BIGG. *Pro-Russian Activist Falls On Hard Times In Annexed Crimea.* Radio Free Europe/Radio Liberty [online]. 12. 1. 2016 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/pro-russian-activist-crimea-hard-times/27483975.html>
- 39) *Protesty v Kyjevě nekončí, opozice svolává své příznivce z celé země.* Česká televize: ČT24 [online]. 1. 12. 2013 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1061685-protesty-v-kyjeve-nekonci-opozice-svolava-sve-priznivce-z-cele-zeme>
- 40) *Public sitting held on Tuesday 8 December 2009, at 10 a.m., at the Peace Palace: on the Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo.* International Court of Justice [online]. 8. 12. 2009 [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/141-20091208-ORA-01-00-BI.pdf>
- 41) *Putin: Russia helped Yanukovich to flee Ukraine.* The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 24. 10. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-29761799>
- 42) *Putin's letter on use of Russian army in Ukraine goes to upper house.* TASS Russian News Agency [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <https://tass.com/russia/721586>
- 43) *Recent developments in Ukraine: threats to the functioning of democratic institutions.* Parliamentary Assembly of the Council of Europe [online]. 8. 4. 2014 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://pace.coe.int/pdf/7d6c10715a3732a1926b8966d6b51bca3c0f605e3bb8b709e0a6237ae1b66c7f/doc.%2013482.pdf>
- 44) BRENNER, Andreas. *Referendum day in Crimea's Simferopol.* Deutsche Welle [online]. 16. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/referendum-day-in-crimeas-simferopol/a-17500378>

- 45) *Regions of Crimea meeting didn't address separation of Crimea from Ukraine - deputy prime minister of Crimea*. Interfax-Ukraine [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://en.interfax.com.ua/news/general/191667.html>
- 46) DE CARBONNEL, Alissa. *RPT-INSIGHT-How the separatists delivered Crimea to Moscow*. Reuters [online]. 13. 3. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-russia-aksyonov-idINL6N0M93AH20140313>
- 47) BERZIN, Sergey. *Russian academics spooked by Zubov's dismissal*. University World News [online]. 11. 4. 2014 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20140410172832334>
- 48) *Russian Federation Council ratifies treaty on Crimea's entry to Russia*. TASS Russian News Agency [online]. 21. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://tass.com/russia/724749>
- 49) Center for Independent Social Research. *Russian understandings of academic freedom: Report on the Results of Sociological Research*. Petrohrad. 2020. Dostupné také z: <https://cisrus.org/wp-content/uploads/2021/01/report-for-website.pdf>
- 50) *Russia says cannot order Crimean 'self-defense' units back to base*. Reuters [online]. 5. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-lavrov-spain-idUSBREA240NF20140305>
- 51) YOON, Sangwon, Daryna KRASNOLUTSKA a Kateryna CHOURSINA. *Russia Stays in Ukraine as Putin Channels Yanukovich Request*. Bloomberg [online]. 4. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-03-04/russia-calls-ukraine-intervention-legal-citing-yanukovich-letter>
- 52) *Russia jails two men for giving China nuke secrets*. Reuters [online]. 20. 6. 2012 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-russia-china-espionage-idUSBRE85J18D20120620>
- 53) WATSON, Ivan a Maxim TKACHENKO. *Russia, Ukraine agree on naval-base-for-gas deal*. Cable News Network (CNN) [online]. 21. 4. 2010 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/04/21/russia.ukraine/index.html?hpt=T2>
- 54) THÜRER, Daniel a Thomas BURRI. *Secession*. Oxford Public International Law [online]. [cit. 2021-4-12]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1100>

- 55) GREENWOOD, Christopher. *Self-Defence*. University of Vienna: Manfred Lachs Space Law Moot Court [online]. Oxford: Oxford University Press, 2011 [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: https://spacelaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_spacelaw/EPIL_SelfDefence.pdf
- 56) *Speech by Russia's Permanent Representative to the United Nations, Vitaly Churkin, at the session of the UN General Assembly*. The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland [online]. 31. 3. 2014 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://www.rusemb.org.uk/foreignpolicy/1840>
- 57) CONRAD, Naomi. *The deputy who voted against annexing Crimea*. Deutsche Welle [online]. 1. 5. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/the-deputy-who-voted-against-annexing-crimea/a-17605965>
- 58) HOFFMAN, Brendan. *Maidan: The Dignity of Revolution*. Brendan Hoffman [online]. [cit. 2021-3-20]. Dostupné z: <https://www.brendanhoffman.com/maidan>
- 59) LOSIEV, Ihor. *The Chronicles of Alienation: The annexation of Crimea from December 2, 2013, through April 4, 2014*. The Ukrainian Week [online]. 16. 3. 2015 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://ukrainianweek.com/Politics/132098>
- 60) *The List of Persons Recognized as Political Prisoners by Russia's Memorial Human Rights Center*. Institute of Modern Russia [online]. 22. 1. 2014 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://imrussia.org/en/projects/political-prisoners/649-the-list-of-persons-recognized-as-political-prisoners-by-russias-memorial-human-rights-center>
- 61) BÍLKOVÁ, Veronika a Tamás LATTMANN. *The Use of Force Against the Islamic State*. The Institute of International Relations Prague [online]. [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: https://www.dokumenty-iir.cz/PolicyPapers/2016/pp_Bilkova__Lattmann_2016.pdf
- 62) HERSZENHORN, David M. *Thousands Demand Resignation of Ukraine Leader*. The New York Times [online]. 1. 12. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2013/12/02/world/europe/thousands-of-protesters-in-ukraine-demand-leaders-resignation.html>
- 63) *Ukraine: Brief legal analysis of "Dictatorship Law."* Civic Solidarity [online]. 20. 1. 2014 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.civicsolidarity.org/article/880/ukraine-brief-legal-analysis-dictatorship-law>

- 64) *Ukraine Crimea: Rival rallies confront one another*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 26. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26354705>
- 65) *Ukraine crisis: Clashes after thousands defy protest ban*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 19. 1. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25798320>
- 66) AMOS, Howard. *Ukraine crisis fuels secession calls in pro-Russian south*. The Guardian [online]. 23. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/23/ukraine-crisis-secession-russian-crimea>
- 67) *Ukraine crisis: Putin signs Russia-Crimea treaty*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26630062>
- 68) *Ukraine crisis: Timeline*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 13. 11. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>
- 69) *Ukraine drops EU plans and looks to Russia*. Al Jazeera [online]. 21. 11. 2013 [cit. 2021-3-20]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2013/11/21/ukraine-drops-eu-plans-and-looks-to-russia>
- 70) *Ukraine: Freedom of Assembly crushed*. Amnesty International [online]. 30. 11. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/11/ukraine-freedom-assembly-crushed/>
- 71) *Ukraine Opposition Vows To Continue Struggle After Yanukovich Offer*. Radio Free Europe/Radio Liberty [online]. 25. 1. 2014 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/protesters-police-tense-standoff-ukraine/25241945.html>
- 72) *Ukraine protests: 'Fringe' demonstrators storm council*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 1. 12. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-25177679>
- 73) HEINTZ, JIM. *Ukraine's Euromaidan: What's in a name?* Associated Press News [online]. [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/c920a5f8b5c343f4b888a36bad899091>
- 74) AMOS, Howard. *Ukraine: Sevastopol installs pro-Russian mayor as separatism fears grow*. The Guardian [online]. 25. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z:

- <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/25/ukraine-sevastopol-installs-pro-russian-mayor>
- 75) *Ukraine unrest: Protesters storm regional offices*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 24. 1. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25876807>
- 76) *Ukrainian president and opposition sign early poll deal*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26289318>
- 77) *Ukrainians rally over government's snub to EU*. The British Broadcasting Corporation (BBC) [online]. 22. 11. 2013 [cit. 2021-3-20]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25050202>
- 78) *US-based Bard College deemed undesirable NGO in Russia*. TASS Russian News Agency [online]. 21. 6. 2021 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://tass.com/society/1305459>
- 79) Venice Commission, *Opinion no. 762/2014*. Venice Commission: Council of Europe [online]. 21. 3. 2014 [cit. 2021-8-6]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)002-e)
- 80) *Vladimir Putin describes secret meeting when Russia decided to seize Crimea*. The Guardian [online]. 9. 3. 2015 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/09/vladimir-putin-describes-secret-meeting-when-russia-decided-to-seize-crimea>
- 81) *Which way ukraine should go - which union should join? (population preferences for two weeks before the vilnius summit)*. Kyiv International Institute of Sociology [online]. 26. 11. 2013 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=204&y=2013&m=11&page=1>
- 82) *Written statement by the Russian Federation: Is the unilateral declaration of independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo in accordance with international law?* International Court of Justice [online]. 16. 4. 2009 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/15628.pdf>
- 83) *Аксенов: перенос референдума в Крыму связан с тем, что конфликт вышел за пределы разумного*. Interfax [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.interfax.ru/world/362023>

- 84) ЗУБОВ, Андрей. *Андрей Зубов: Это уже было*. Ведомости [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2014/03/01/andrej-zubov-eto-uzhe-bylo#/cut>
- 85) ДАВЛЕТБАЕВ, Марат а Мария ИСАЕВА. *Архаичный язык российской дипломатии*. Ведомости [online]. 13. 8. 2014 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2014/08/13/arhaichnyj-yazyk-rossijskoj-diplomatii>
- 86) ГОЛУНОВ, Иван. *Бывший президент в бывшей усадьбе Буденного: Иван Голунов нашел в подмосковной Баковке госдачу, на которой, скорее всего, живет Виктор Янукович*. Meduza [online]. 1. 9. 2017 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2017/09/01/byvshiy-prezident-v-byvshey-usadbe-budennogo>
- 87) ЗАКИРОВ, ЗАКИР. *В Крыму на Евромайдане спели гимн УПА*. Vesti UA [online]. 24. 11. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://vesti.ua/krym/26256-v-krymu-na-evromajdane-speli-gimn-upa-i-potrebovali-otstavki-azarova>
- 88) *Владимир Путин ответил на вопросы журналистов о ситуации на Украине*. Президент России [online]. 4. 3. 2014 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20366>
- 89) *Всероссийский молодёжный форум «Селигер-2014»*. Президент России [online]. 29. 8. 2014 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/46507>
- 90) *В Симферополе требуют референдума об отделении Крыма от Украины*. NEWSru [online]. 25. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.newsru.com/world/25Feb2014/simpheropol.html>
- 91) *День Сил специальных операций появился в России*. Деловой Петербург [online]. 27. 2. 2015 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: https://www.dp.ru/a/2015/02/27/Den_Sil_specialnih_oper
- 92) *ЕС признал новую власть в Киеве вслед за США*. NEWSru [online]. 24. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.newsru.com/world/24feb2014/euroukra.html>
- 93) *Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай»*. Президент России [online]. 24. 10. 2014 [cit. 2021-8-15]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/page/353>
- 94) *Заявление МИД России в связи с обвинениями в нарушении Россией обязательств по Будапештскому меморандуму от 5 декабря 1994 года*. Посольство России в Великобритании [online]. 1. 4. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.rus.rusemb.org.uk/foreignpolicy/1992>

- 95) *И.Стрелков vs Н.Стариков "ЦЕНТРСИЛЫ / СИЛАЦЕНТРА."* YouTube [online]. 23. 1. 2015 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://youtu.be/G04tXnvKx8Y>
- 96) *Комментарий Департамента информации и печати МИД России по ситуации вокруг Украины.* Министерство иностранных дел Российской Федерации [online]. 7. 3. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: https://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/71810
- 97) *Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 12 февраля 2013 г.).* Министерство иностранных дел Российской Федерации [online]. 18. 2. 2013 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkV6BZ29/content/id/122186
- 98) ЗОРЬКИН, Валерий. *Кризис международного права: современный контекст.* Российская газета [online]. 20. 6. 2014 [cit. 2021-3-18]. Dostupné z: <https://rg.ru/2014/06/19/zorkin-poln.html>
- 99) МУХАМЕТШИНА, Елена а Ольга ЧУРАКОВА. *Критика закона об иностранных агентах стала поводом для признания агентом.* Ведомости [online]. 11. 5. 2016 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/05/11/640573-kritika-zakona-inostrannih-agentah-yavlyaetsya-povodom-priznaniya-organizatsii-agentom>
- 100) *Круглый стол на тему: «Международно-правовые аспекты присоединения Крыма к России».* YouTube [online]. 18. 4. 2014 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://youtu.be/4k620BZKyto>
- 101) *Круглый стол: «Ответственность за защиту (новые тенденции в международном праве и меж- дународных отношениях)».* YouTube [online]. 12. 4. 2012 [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://youtu.be/VEudC0Ifpt8>
- 102) *Крымские власти объявили о подчинении Януковичу.* Lenta.ru [online]. 28. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://lenta.ru/news/2014/02/27/truepresident/>
- 103) *Крымский парламент решил еще раз поддержать Азарова и заклеить оппозицию.* Українська правда [online]. 25. 11. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/11/27/7003199/>
- 104) *Крымский парламент решил, что надо поддержать Азарова и Россию.* Українська правда [online]. 22. 11. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/11/22/7002781/>

- 105) *КС: Крымский договор соответствует Конституции РФ*. Российская газета [online]. 19. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://rg.ru/2014/03/19/dogovor-anons.html>
- 106) *КС признал неконституционным постановление о проведении референдума в Крыму*. 24 Канал [online]. 14. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: https://24tv.ua/ru/ks_priznal_nekonstitutsionnim_postanovlenie_o_provedenii_referenda_duma_v_krimu_n420886
- 107) МЕРЕЖКО, Александр. *Кто имеет право на самоопределение в Крыму?* ForumDaily [online]. 23. 3. 2014 [cit. 2021-4-12]. Dostupné z: <https://www.forumdaily.com/kto-imeet-pravo-na-samoopredelenie-v-krymu/>
- 108) *Лукин отказался подписать соглашение об урегулировании кризиса на Украине*. Lenta.ru [online]. 21. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://lenta.ru/news/2014/02/21/lukin/>
- 109) КОЗЫРЕВА, Татьяна. *Львовяне не прекращают митинговать*. День [online]. 24. 11. 2013 [cit. 2021-3-21]. Dostupné z: <http://day.kyiv.ua/ru/news/241113-lvovyane-ne-prekrashchayut-mitingovat>
- 110) КАРЦЕВ, Дмитрий. *Несмотря на протесты, Госдума приняла поправки о просветительской деятельности. По пунктам перечисляем, почему это беда, которая может коснуться всех*. Meduza [online]. 18. 3. 2021 [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2021/03/18/nesmotrya-na-protesty-gosduma-prinyala-popravki-o-prosvetitel'skoy-deyatelnosti-po-punktam-perechislyаем-pochemu-eto-beda-kotoraya-mozhet-kosnutsya-vseh>
- 111) *Обращение Президента Российской Федерации*. Президент России [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20603>
- 112) КАПУСТИН, Анатолий. *Открытое письмо в Исполнительный совет Ассоциации международного права*. Российская Ассоциация международного права [online]. 5. 6. 2014 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <http://www.ilarb.ru/html/news/2014/5062014.pdf>
- 113) *Перечень иностранных и международных неправительственных организаций, деятельность которых признана нежелательной на территории Российской Федерации*. Министерство юстиции Российской Федерации [online]. 30. 8. 2021 [cit. 2021-8-31]. Dostupné z: <https://minjust.gov.ru/ru/documents/7756/>

- 114) *Подписан Указ о признании Республики Крым.* Президент России [online]. 17. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20596>
- 115) *Подписаны законы о принятии Крыма и Севастополя в состав России.* Президент России [online]. 21. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20625>
- 116) *Постановление ГС РК О независимости Крыма.* Государственный Совет Республики Крым [online]. 17. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <http://crimea.gov.ru/act/11748>
- 117) *Постановление Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации Об использовании Вооруженных Сил Российской Федерации на территории Украины.* Совет Федерации Федерального Собрания Российской Федерации [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <http://council.gov.ru/media/documents/pdf/TVgEegO8XDLs45GeWM18F2g6zHcnvYAw.pdf>
- 118) ЗОРЬКИН, Валерий. *Право - и только право.* Российская газета [online]. 23. 3. 2015 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://rg.ru/2015/03/23/zorkin-site.html>
- 119) *Прем'єр Криму Могильов заявляє, що виконуватиме нові закони.* Радіо Свобода [online]. 23. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/25274524.html>
- 120) *Премьер-министр Крыма попросил Путина о помощи.* Информационное агентство России ТАСС [online]. 1. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1013127>
- 121) *Премьер-министром Украины стал Арсений Яценюк.* Lenta.ru [online]. 27. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://lenta.ru/news/2014/02/27/yatsenuk/>
- 122) ЕВДОКИМОВ, Вячеслав а Тимур ТУХВАТУЛЛИН. *Принятие Республики Крым и города Севастополя в состав Российской Федерации.* Предпринимательство и право [online]. 24. 9. 2014 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <http://lexandbusiness.ru/view-article.php?id=4251>
- 123) *Проблемы гуманитарной интервенции и защиты граждан за рубежом.* Виперсон [online]. 18. 9. 2009 [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <http://viperson.ru/articles/problemu-gumanitarnoy-interventsii-i-zaschity-grazhdan-za-rubezhom>

- 124) *Противники решения о приостановке евроинтеграции собрались в центре Киева.* Interfax [online]. 22. 11. 2013 [cit. 2021-3-20]. Dostupné z: <https://www.interfax.ru/world/342544>
- 125) АНТОНОВА, Елизавета. *Профессора уволили за взгляды.* Газета.ru [online]. 24. 3. 2014 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.gazeta.ru/social/2014/03/24/5962589.shtml>
- 126) *Прямая линия с Владимиром Путиным.* Президент России [online]. 17. 4. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/20796>
- 127) *Рада отстранила Януковича и назначила выборы Президента на 25 мая 2014 г.* РБК-Украина [online]. 22. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z: <https://www.rbc.ua/rus/news/rada-otstranila-yanukovicha-i-naznachila-vybory-prezidenta-22022014171100>
- 128) *Распоряжение Президента Российской Федерации от 17.03.2014 № 63-рп "О подписании Договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов."* Официальный интернет-портал правовой информации [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201403180001>
- 129) *Референдум в Крыму: ответ «нет» не предусмотрен.* Голос Америки [online]. 12. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://www.golosameriki.com/a/world-ukraine-crisis-referendum/1869197.html>
- 130) СКИБО, Дарья. *Россия: иностранных агентов станет больше.* Eurasianet [online]. 25. 2. 2020 [cit. 2021-8-29]. Dostupné z: <https://russian.eurasianet.org/россия-иностранных-агентов-станет-больше>
- 131) ГОЛУБКОВА, Наталья. *Руководство Сахалинского госуниверситета увольняет профессора Александра Конькова после высказывания о Крыме.* Сахалин.инфо [online]. 20. 3. 2014 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://sakhalin.info/news/91376>
- 132) *СМИ сообщили о блокпостах «Беркута» на въездах в Крым.* Lenta.ru [online]. 28. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z: <https://lenta.ru/news/2014/02/28/blockpost/>
- 133) *Справка о результатах голосования по вопросу: О проекте федерального конституционного закона № 475944-6 "О принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых*

- субъектов - Республики Крым и города федерального значения Севастополя."*
Государственная Дума [online]. 20. 3. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z:
<http://vote.duma.gov.ru/vote/85092>
- 134) *Турчинов избран и.о. президента Украины.* Українська правда [online]. 23. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z:
<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/02/23/7015936/>
- 135) *У Криму вимагають розпуску парламенту автономії і знесення пам'ятника Леніну.* Радіо Свобода [online]. 23. 2. 2014 [cit. 2021-3-24]. Dostupné z:
<https://www.radiosvoboda.org/a/25274499.html>
- 136) ГЛИКИН, Константин. *Федеральные министерства будут санкционировать международные контакты школ и вузов.* Ведомости [online]. 17. 3. 2021 [cit. 2021-8-30]. Dostupné z:
<https://www.vedomosti.ru/society/articles/2021/03/16/861764-federalnie-ministerstva>
- 137) *Шойгу: действия Минобороны РФ в Крыму были вызваны угрозой жизни мирного населения.* Информационное агентство России ТАСС [online]. 4. 4. 2014 [cit. 2021-3-29]. Dostupné z: <https://tass.ru/politika/1097051>
- 138) *Янукович назвал происходящее в Украине государственным переворотом.* РБК-Украина [online]. 22. 2. 2014 [cit. 2021-3-23]. Dostupné z:
<https://www.rbc.ua/rus/news/yanukovich-nazval-proishodyashchee-v-ukraine-gosudarstvennym-22022014155900>

Abstrakt a klíčová slova

Diplomová práce se zabývá událostmi na Ukrajině, a především na Krymském poloostrově, na konci roku 2013 a v první polovině roku 2014. Tato významná geopolitická událost, která otřásla světem, je analyzována z mezinárodněprávní perspektivy. Důraz je kladen především na komparaci vnímání krymské krize západními představiteli nauky mezinárodního práva s pohledy ruských autorů. Ze závěrů srovnání je patrný diametrální rozdíl v chápání a interpretaci těchto událostí. Analýza zároveň směřuje ke zjištění, zdali je argumentace ruských představitelů mezinárodněprávní nauky v souladu s platným mezinárodním právem, přičemž závěry vykazují znepokojivě negativní trend a značnou chaotičnost a nekonzistentnost doktríny. Ve spojení s tímto práce ve svém závěru rozkrývá dalekosáhlejší implikace ruské akademické reakce na události na Krymu, a to v podobě posuzování stavu akademické svobody v Ruské federaci, která zjevně zaostává za mezinárodními standardy a je v mnoha rovinách pod kontrolou režimu.

Klíčová slova: anexe Krymu – mezinárodní právo – ruská mezinárodněprávní nauka – akademická svoboda v Rusku

Abstract and keywords

This diploma thesis deals with the events in Ukraine, and especially on the Crimean Peninsula, between 2013 and 2014. This important geopolitical conflict, which shook the world, is analyzed from the perspective of international law. Emphasis is placed primarily on the comparison of the perception of the Crimean crisis by Western representatives of the doctrine of international law with the views of Russian authors. The conclusions of the comparison show a notable difference in the understanding and interpretation of the same events. At the same time, the analysis aims to determine whether the arguments of Russian representatives of the doctrine of international law are in accordance with applicable international law, with the conclusions show a worryingly negative trend and considerable chaos and inconsistency in the doctrine. In connection with this, the thesis, in its conclusion, reveals the more far-reaching implications of Russia's academic response to the events in Crimea by assessing the state of academic freedom in the Russian Federation, which clearly lags behind international standards and is under the control of the regime on many levels.

Keywords: annexation of Crimea - international law - Russian international law doctrine - academic freedom in Russia